

Religie in Aidsvoorlichting, een waardevolle toevoeging?

*Een experimenteel onderzoek naar het effect van waardenvariaties
in Zuid-Afrikaanse voorlichtingsteksten op het gebied van Aids.*

Olaf Geysendorpher

14 juli 2003

Opleiding: Communicatie- en Informatiewetenschappen
Universiteit van Tilburg

Religie in Aidsvoorlichting, een waardevolle toevoeging?

*Een experimenteel onderzoek naar het effect van waardenvariaties
in Zuid-Afrikaanse voorlichtingsteksten op het gebied van Aids.*

*Dit afstudeeronderzoek is uitgevoerd in het kader van de opleiding Communicatie- en
Informatiewetenschappen, met afstudeerrichting Tekst en Communicatie,
aan de Universiteit van Tilburg.*

Olaf Geysendorpher
Daltonerf 5
5014 HZ Tilburg
olafcg@hotmail.com

Begeleiders: Prof. Dr. A. Maes & Prof. L.G. de Stadler
Derde beoordelaar: Drs. P.P.M. Bloemen

VOORWOORD

Ondanks dat het voor mijn gevoel allemaal toch een stuk langer geduurd heeft dan oorspronkelijk gepland was, ben ik verheugd om hierbij mijn afstudeerscriptie te presenteren. Het werken aan deze scriptie was voor mij een grote uitdaging. De resultaten in deze scriptie hebben niet slechts een stuk 'theorybuilding' tot gevolg maar dragen er mogelijk aan bij dat Zuid-Afrika, waar aids behoort tot één van de omvangrijkste problemen van het land, in de toekomst kan beschikken over effectiever voorlichtingsmateriaal op het gebied van Aids. Op momenten dat het werk aan deze scriptie nog wel eens in een sleur geraakte, klampte ik mij vast aan dit idee en wist ik derhalve weer dat beetje extra motivatie op te brengen.

Ik heb de situatie in Zuid-Afrika gedurende een halfjaar van dichtbij mee mogen maken. Hierdoor weet ik ook meer waarover ik praat. Aids is in Afrika niet een probleem waar, zoals in Nederland, door veel mensen rationeel over wordt gedacht. Grote gedeelten van de zwarte bevolking leeft in grote armoede. Binnen deze groepen wordt seks vaak gezien als een gratis pleziertje. Dit 'pleziertje' heeft echter wel het gevolg van Aids in zich. Echter ook bij de blanke bevolking ziet 6% van de volwassenen zich geconfronteerd met de verschrikking die aids heet!

Mijn keuze voor een koppeling van een waardenmodel aan de voorlichtingsteksten, met hierbij een nadruk op de waarde religie, is met name een persoonlijke geweest. Het feit dat ik geïnteresseerd ben in religie, werd door mijn Zuid-Afrikaanse begeleider Leon gezien als een pré. Derhalve besloot ik deze interesse in te passen in mijn scriptieonderwerp. Een frisse blik op de context was hierbij belangrijk, want door het feit dat ongeveer 86% van de Zuid-Afrikaanse bevolking Christelijk was, leek de Zuid-Afrikaanse situatie moeilijk vergelijkbaar met de context die wij in Nederlandse kennen. Ondanks een groot aantal gecompliceerde gesprekken over de precieze hantering van religiositeit in mijn scriptie, ben ik blij dat ik voor dit onderwerp heb gekozen. Dit komt mede omdat mijn eigen religieuze achtergrond mij mogelijk een ruimer inzicht in het onderwerp kan hebben gegeven.

Een aantal mensen wil ik bedanken voor hun steun tijdens het werk aan mijn scriptie. Ten eerste zijn dit mijn scriptiebegeleiders Fons Maes in Nederland en Leon de Stadler in Zuid-Afrika. Met hun veelal gedegen kritiek hebben zij ervoor gezorgd dat ik mijn scriptie op een voldoende niveau heb weten te schrijven. De medewerkers Petro Faassen en Erina Basson wil ik bedanken voor hun hulp met het vertalen van mijn experimentele teksten naar het Afrikaans en het bekritisieren van mijn brochureanalyse. Martijn van der Nat wil ik bedanken voor het ontwerpen van mijn voorblad en Jos Opsteen voor het corrigeren van mijn laatste concepttekst. Tot slot wil ik twee medestudenten Carla Verwer en Andrea Hagen bedanken voor de verscheidene opfrismomenten tijdens het werk aan de scriptie en de kritiek (met een knipoog) op het feit dat ik nogal eens laat arriveerde op het taalcentrum in Stellenbosch.

Ik hoop dat deze scriptie een advies kan zijn bij het opstellen van brochureteksten op het gebied van Aids in Zuid-Afrika.

Olaf Geysendorpher

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING.....	3
1 INLEIDING	4
2 THEORETISCHE ONDERBOUWING	5
2.1 AIDS VANUIT EEN RELIGIEUS OOGPUNT.....	5
2.1.1 <i>Het ontstaan van Aids</i>	5
2.1.2 <i>Het standpunt van de kerken over Aids</i>	6
2.1.3 <i>Het handelen van de kerken rondom Aids</i>	7
2.1.4 <i>Het ABC-Programma volgens de kerk</i>	8
2.1.5 <i>Samenvatting</i>	11
2.2 WAARDEN IN ZUID-AFRIKA	12
2.3 HET VERANDEREN VAN ATTITUDES EN WAARDEHIËRARCHIEËN	17
2.4 BROCHUREANALYSE.....	20
2.5 DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	26
3 ONDERZOEKSOPZET	27
3.1 MATERIAAL	27
3.2 PROEFPERSONEN.....	30
3.3 INSTRUMENTARIUM.....	30
3.4 PROCEDURE.....	32
3.5 VERWERKING GEGEVENS	32
4 RESULTATEN	33
5 CONCLUSIES.....	39
6 DISCUSSIE.....	41
LITERATUURLIJST.....	44

SAMENVATTING

Drie universiteiten uit Nederland en drie uit Zuid-Afrika hebben gezamenlijk een project aangenomen dat tot doel heeft om de huidige Aidsvoorlichting te verbeteren. Het huidige onderzoek ligt in de lijn van dit onderzoek. De probleemstelling van dit onderzoek is: *'Welke attitude hebben blanke jongeren in Zuid-Afrika ten aanzien van het gebruik van waarden in persuasieve tekstonderdelen uit voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids?' Aangezien 86% van de Zuid-Afrikanen Christelijk is, zou het benadrukken van betrokkenheidswaarden, bestaande uit religiositeit, hoop, sociaalheid en acceptatie, met de waarde religiositeit als centraal element, mogelijk een positieve attitude ten aanzien van voorlichtingsteksten op het gebied van Aids tot kunnen bewerkstelligen.*

Om dit te toetsen zijn twee verschillende teksten geschreven. In de ene tekst werd de nadruk gelegd op de materialistische waarden hedonisme, iets bereiken, stimulatie en onafhankelijkheid en in de andere tekst werd nadruk gelegd op de betrokkenheidswaarden. In de theoretische onderbouwing was een aantal relevante zaken reeds bekend gemaakt. Binnen het Christelijk geloof is er geen eenduidige mening als het gaat om seksuele onthouding en condoomgebruik. Bovendien leven er binnen het Christelijke geloof een aantal vooroordelen omtrent Aids, namelijk dat het een straf van God zou zijn of dat het geen betrekking heeft op christenen. Het model van Schwarz (1995) is geïntroduceerd als basis om waardenvariëaties in de experimentele teksten aan te brengen. Als voorbereiding op het experimentele onderzoek is een analyse gemaakt van voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids. Hierin werd onderzocht welke waarden benadrukt werden in de brochures. Tegelijkertijd werd inzicht verkregen in de thema's die werden besproken met behulp van waarden.

De experimentele teksten zijn voorgelegd aan blanke jongeren tussen 16 en 17 jaar. Hierbij kregen de jongeren een vragenlijst met gesloten vragen, waarin de nadruk lag op de attitudes die de jongeren hadden ten aanzien van de experimentele teksten. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat jongeren teksten, waarin de nadruk lag op betrokkenheidswaarden, niet hoger waardeerden dan teksten waarin de nadruk lag op materialistische waarden. De scores op het imago van de auteur en het nut van de tekst waren hoog. Mensen met minder of meer kennis verschilden niet in hun mening ten aanzien van de teksten. Kerkelijk hoog betrokken mensen gaven aan dat zij de teksten (zonder onderscheid naar versie) hoger waardeerden dan kerkelijk laag betrokken personen. Waarom precies is niet geheel duidelijk; wellicht had dit te maken met een invul-effect.

Mensen die van zichzelf aangeven dat ze een hoge mate van kerkelijke betrokkenheid hebben, geven geen positievere waardering aan teksten waarin gebruik wordt gemaakt van religieuze waarden in vergelijking tot teksten waarin deze nadruk niet wordt gelegd. De belangrijkste aanbeveling is dus om te zoeken naar andere middelen om de Aidsvoorlichting te verbeteren. Laat het benadrukken van betrokkenheidswaarden achterwege.

1 INLEIDING

Zuid-Afrika heeft te maken met één van de ergste HIV-epidemieën ter wereld. 19,9% van de volwassenen is besmet met het HIV-virus; in het jaar 2000 had 40% van het aantal volwassen overledenen Aids als doodsoorzaak. Bovendien kent de epidemie een enorme groei. Het aantal Aidsdoden zal in het jaar 2010 gestegen zijn van vijf naar zeven miljoen (Swanepoel, 2002, p.3). Het hebben van meerdere partners is volgens hen de primaire reden voor de snelle verspreiding van het Aidsvirus. Een door de Zuid-Afrikaanse overheid gepromoot Adolescent Reproductive Health Programm ontwikkeld door YMCA (www.saymca.org.sa), is het ABC-principe. ABC staat hierbij voor Abstinate, Be faithful en Condomize, ofwel: seksuele onthouding, getrouwheid en het gebruiken van condooms. De campagne maakt mensen bewust van hun seksuele gedrag waarbij zij een voor hen meest van toepassing zijnde reductiemaatregel kunnen kiezen.

Bovenstaande campagne is één van de vele campagnes die gevoerd worden om het Aidsprobleem terug te dringen. Helaas blijken de resultaten van campagnes en preventieve programma's teleurstellend (Swanepoel, 2002, p.3). Om deze tekortschietende voorlichting op het gebied van Aids aan te pakken is tussen zes participerende universitaire partners in Zuid-Afrika en Nederland (Universiteit van Stellenbosch, Universteit Pretoria, University of South Africa, Universiteit Twente, Katholieke Universiteit Nijmegen en Universiteit van Tilburg) het Epidasa-project opgezet met het volgende doel:

'Improving the effectiveness of public information documents on HIV/Aids in South Africa' (Swanepoel, 2002, p. 2).

Het project onderscheidt twee hoofdfases: fase één waarin wordt gestreefd naar een optimalisatie van de inhoud, lay-out en stijl en een tweede fase waarin een op de doelgroep gericht conceptdocument wordt opgesteld. De twee belangrijkste onderzoeksvragen van het project zijn:

- Welke keuzes met betrekking tot inhoud, lay-out en stijl resulteren in een verbeterde effectiviteit van HIV/Aids-preventieve voorlichting voor de verschillende culturele en demografische doelgroepen in Zuid-Afrika?
- Welke evaluatieve technieken resulteren in een verbeterde effectiviteit van HIV/Aids-preventieve berichten voor de verschillende culturele en demografische doelgroepen in Zuid-Afrika?

Inmiddels zijn reeds verschillende projecten gestart die resulteren in een gedeeltelijke beantwoording van bovenstaande onderzoeksvragen. Deze projecten richten zich onder meer op het gebruik van fear appeals, het overtuigen van personen om een HIV-test te laten doen, het gebruik van vertrouwenswaardige bronnen en het gebruik van verbale en visuele presentatietechnieken ter instructie.

Ook het huidige onderzoek zal bijdragen aan een gedeeltelijke realisatie van het projectdoel. Het doel van dit onderzoek is:

Duidelijk maken of de Zuid-Afrikaanse voorlichting op het gebied van Aids nadruk zou moeten leggen op materialistische of betrokkenheidswaarden

Allereerst wordt in de theoretische onderbouwing een uitleg gegeven over Aids in een religieuze context, waarden, de overtuigingskracht van waarden en attitudes, en de aanwezigheid van waarden in voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids. Vervolgens wordt in een experimenteel onderzoek weergegeven welke attitudes blanke jongeren in Zuid-Afrika hebben op teksten in Aidsvoorlichting die enerzijds gericht zijn op materialistische waarden en anderzijds op betrokkenheidswaarden. Naar aanleiding van de theoretische onderbouwing en het experimentele onderzoek zullen conclusies en aanbevelingen gedaan worden waarbij onder meer de relevantie van het onderzoek in het totale project zal worden besproken.

2 THEORETISCHE ONDERBOUWING

In dit onderzoek zal een aantal factoren een belangrijke rol spelen. Ten eerste het begrip 'waarden'. In het experimentele onderzoek zal gewerkt worden met waardenvariëaties in twee verschillende teksten. In dit theoretisch kader wordt derhalve het model besproken aan de hand waarvan deze variëaties worden gemaakt. Een doel van de teksten is dat deze de lezer overtuigen en zo mogelijk de attitude of waardenhiërarchie van de lezer veranderen. De wijze waarop dit kan gebeuren wordt tevens besproken in dit hoofdstuk. In één van de twee teksten die in het experimentele onderzoek aan bod zal komen, wordt de nadruk gelegd op betrokkenheidswaarden. Binnen deze waarden staat de waarde religie centraal. De relatie tussen Aids en religie is echter nog onduidelijk. Ook dit aspect zal in dit hoofdstuk verder worden uitgewerkt. Ter oriëntatie op het tekstuele experiment zal een globale analyse gemaakt worden van een vijftal Zuid-Afrikaanse brochures op het gebied van Aids. Het doel van deze analyse is om te bepalen welke basiswaarden en thema's gebruikt worden in voorlichtingsteksten op het gebied van Aids.

Concreet wordt in de theoretische onderbouwing de volgende indeling gehanteerd. In paragraaf 2.1 komt de relatie tussen religie en Aids aan bod, zo mogelijk in een Zuid-Afrikaanse context. Een inleiding op waarden wordt besproken in hoofdstuk 2.2. In hoofdstuk 2.3 zal nader ingegaan worden op de manier waarop attitudes aangeleerd worden en hoe ze kunnen veranderen. In hoofdstuk 2.4 zal bekeken worden welke waarden terug zijn te vinden in Zuid-Afrikaanse voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids. Ook wordt door middel van deze analyse bepaald bij welke thema's gebruik wordt gemaakt van waarden. Tot slot worden in paragraaf 2.5 de probleemstelling en hypothesen voor het experimentele onderzoek bekend gemaakt.

2.1 Aids vanuit een religieus oogpunt

In het huidige onderzoek wordt onderzocht of waarden die in de Christelijke religie gepropageerd worden, overtuigend kunnen werken in Aidsvoorlichting. Hierbij wordt er dus een koppeling gemaakt tussen Aids en religie. Maar wat is er verder bekend over deze relatie? Het antwoord hierop wordt in dit hoofdstuk gegeven. Als eerste wordt de Christelijke visie gegeven op de ontstaanswijze van Aids en op het feit dat Aids kon uitgroeien tot een mondiale volksziekte. Vervolgens wordt ingegaan op het standpunt en het handelen van de kerk omtrent Aids. Handelen de kerken bijvoorbeeld overeenkomstig hetgeen zij propageren? Het centrale element in deze paragraaf is de visie van de kerk op het ABC-programma. Het ABC-programma is het Aidsvoorlichtingsprogramma dat door de Zuid-Afrikaanse overheid wordt gepropageerd. De Christelijke visie op dit programma wordt in subparagraaf 2.1.4 weergegeven.

Een kerkelijke geloofsvorm die in Zuid-Afrika door veel Afrikaners wordt aangehangen, is het Nederduits Gereformeerde geloof (www.questconnect.org). Met Afrikaners wordt in deze context bedoeld: de blanke Zuid-Afrikaanse bevolking die Afrikaans als eerste taal heeft. Het Nederduits Gereformeerde geloof vormt een onderdeel van het Christendom dat met 1,9 miljard aanhangers het grootste geloof is ter wereld (Brabants Dagblad, 27-01-2001). Het aantal blanken in Zuid-Afrika dat Christelijk is, bedraagt 86% (<http://www.state.gov>).

2.1.1 Het ontstaan van Aids

Is Aids ontstaan als een straf voor menselijke zonden of is het een ziekte zonder aantoonbare ontstaanswijze? Voormalig predikant C. Greyling, die momenteel actief is in Zuid-Afrika als Aidsvoorlichter, zegt in door hem opgesteld zijn lesmateriaal voor de theologische faculteit aan de universiteit Stellenbosch (2000, p.26), dat er geen daadwerkelijke ontstaansrede is voor Aids. Dit antwoord is volgens hem voor veel Christenen echter niet bevredigend. Christenen geloven dat God de schepper is van de aarde en alles wat zich daarop bevindt, inclusief Aids. Theoloog John (1995) bevestigt dit in zijn artikel. Volgens hem geloven Christenen dat al het leven is

begonnen op een bepaald historisch moment. Dit leven is door God geschapen. Het Christelijk geloof impliceert dus dat alle cellen, virussen, apen en mensen aanvankelijk zijn geschapen door een God. Als deze denkrant gevolgd wordt zou het volgens John logisch zijn dat God ook het HIV-virus heeft geschapen. De mens heeft echter de conditie geschapen waarin Aids kon uitgroeien tot een mondiale volksziekte. Ook theoloog Rolies (1997) sluit aan bij deze stelling. Mensen zijn volgens hem de afgelopen twintig jaar steeds meer gaan geloven in het eigen kunnen en de maakbaarheid van eigen geluk. De seksuele moraal is geworden dat een ieder kan doen wat hij of zij wil.

Waarom zoeken mensen eigenlijk naar een oorzaak voor Aids in het geloof? Medicus C. Benn (2001) zegt dat het aangesloten zijn bij een bepaald geloof, gevolgen heeft voor de wijze waarop je een ziekte beoordeelt die te maken heeft met menselijk gedrag. Volgens John (1995) is het een menselijke reactie om aan de dingen die we niet begrijpen aan een goddelijke macht toe te schrijven. Loewenthal (1997), professor in de psychologie, bevestigt dit in haar artikel en zegt dat met name religieuze groeperingen een theologische verklaring geven aan het lijden.

Of het ontstaan van Aids een gevolg is van het zondige gedrag van de mens, kan hier niet worden bevestigd. Uit een aantal artikelen blijkt dat (religieus betrokken) mensen aan ziektes of aan andere 'onbegrijpbare' zaken een religieuze oorzaak geven, terwijl dit in principe niet zo hoeft te zijn. Er wordt wel genoemd dat de mens de conditie geschapen heeft waarin Aids heeft kunnen uitgroeien tot een mondiale volksziekte.

2.1.2 Het standpunt van de kerken over Aids

De jongeren die aan het tekstuele experiment, dat verderop in dit verslag aan bod zal komen, zullen deelnemen, zijn voor een groot gedeelte aangesloten bij Nederduits Gereformeerde geloof. Zij worden dus geconfronteerd met standpunten die binnen de bijbehorende NG-kerk worden gepropageerd, onder andere op het gebied van Aids. Deze paragraaf maakt duidelijk welke standpunten dit zijn.

Binnen de kerken bestaan veel verschillende meningen en ideeën over hoe gereageerd zou moeten worden op de Aidskwestie. Een groot probleem rondom de mening van de kerk is dat deze soms op waarheden en soms op vooroordelen is gebaseerd. Rolies (1997) zegt hierover in zijn artikel over de contextualisering van aids: "*Kerken nemen meestal vrij snel, eigenlijk te snel zonder de feiten af te wachten en zonder voldoende kennis van zaken, een standpunt in bij maatschappelijke problemen*".

Batson (1985) en John (1995) hebben beiden onderzoek gedaan naar religie en vooroordeel. Batson deed onderzoek naar het feit of mensen handelden overeenkomstig hun Christelijke principes. John heeft literatuuronderzoek gedaan naar de relatie tussen zonden en ziekte. Volgens Batson hanteren vrijwel alle religies het idee dat je anderen moet behandelen zoals je zelf behandeld zou willen worden. Er moet hierbij geen onderscheid zijn tussen mensen die wel of niet besmet zijn met HIV. John zegt dat in de beelden van religieus betrokkenen, Aids alleen gedragen kan worden door de 'andere' groep. Hoewel volgens hem in vrijwel alle religies nadruk wordt gelegd op het feit dat mensen geen onderscheid mogen maken tussen elkaar op basis van kleur, geloof, nationaliteit, geslacht of wat dan ook, lijkt Aids hier volgens John (1995) een uitzondering op te vormen. Volgens Batson (1985) koesteren religieuze personen een grotere mate van vooroordelen ten aanzien van Aids dan mensen die minder religieus betrokken zijn.

In verschillende wetenschappelijke artikelen hebben schrijvers nadruk gelegd op vooroordelen die er bestaan tussen religie en Aids. Hieronder staan er vier genoemd:

- *Aids heeft geen betrekking heeft op Christenen, maar slechts op 'anderen' of immorele personen* (Banda, 2001; Pillay 2002). Uitspraken als 'Zij hebben er zelf schuld aan', 'Ze hebben gezondigd', 'Ze hebben met teveel partners gemeenschap gehad' en 'Het is Gods straf voor een promiscue leven' worden volgens Garner (2000) en Manaka (2000) gedragen door Christelijk leidende figuren;

- *Aids is een straf van God* (Banda, 2001; Greely 1991; Pillay 2002; Manaka 2000). Loewenthal en Cornwall (1993, in Loewenthal 1997) ontdekten dat bij overtuigd Christenen in Groot-Brittannië, levensbedreigende gebeurtenissen vaker aan een goddelijke macht werden toegeschreven.
- *Promotie van condooms moedigt promiscuïteit aan* (Banda, 2001);
- *Aids is een ziekte van de zwarte bevolking* (Manaka, 2000).

Greely (1991) heeft onderzoek gedaan naar de invloed van religie op Aidsbeleid. Zijn onderzoek heeft aangetoond dat de Protestantse gemeenschap negatieve attitudes heeft ten aanzien van seksuele informatie en seksuele opvoeding. Een oorzaak van de aversie tegen informatiecampagnes met betrekking tot Aids, is volgens hem gelegen in een letterlijke interpretatie van bijbelse teksten. Greely (1991) ontdekt een correlatie van -0.32 tussen kerkbezoek en attitudes ten aanzien van overheids campagnes op het gebied van Aids. Hij ontdekt dus dat degenen die vaker de kerk bezoeken, in tegenstelling tot diegenen die dit minder doen, eerder tegenstander van Aids-voorlichtingprogramma's zijn.

Hierboven is iets gezegd over het bestaan van vooroordelen bij Christenen omtrent Aids. Uit meerdere artikelen blijkt dat deze vooroordelen zeker aanwezig zijn. Aidsvoorlichting kan wellicht als medium dienen om deze vooroordelen om te keren. Het onderzoek van Greeley maakt duidelijk dat kerkbezoek negatief correleert met Aidsvoorlichtingscampagnes. Als voorlichting vanuit een religieus perspectief wordt geschreven, dan zal de mening hierover wellicht niet per definitie als negatief worden gezien.

2.1.3 Het handelen van de kerken rondom Aids

De standpunten van de kerk die in de vorige subparagraaf aan bod zijn gekomen, hoeven niet per definitie overeen te komen met de handelingen die de kerk verricht op het gebied van Aids. Handelingen zijn echter uitingen van standpunten en dragen bij aan het beeld dat van de kerken wordt gevormd in het kader van Aids. Deze beeldvorming heeft dus ook invloed op de perceptie van Aidsvoorlichting. In de onderstaande subparagraaf wordt kort wat gezegd over de handelende positie van de kerk.

Docente theologie aan de University of the Western Cape, M. Pillay (2002), noemt in haar artikel dat het een lange tijd geduurd heeft voordat kerken zijn gaan reageren op de Aids-situatie.

Inmiddels lopen er wel diverse projecten en hulpprogramma's. Deze programma's bestaan onder andere uit hulpverleningswerk (fysiek, emotioneel en spiritueel) en bewustwordingscampagnes (o.a. het wegnemen van discriminatie en vooroordeel). Reacties van de kerk zijn tot dusver veelal reactief geweest; een meer verantwoordelijke reactie zou volgens Pillay echter een pro-actieve strategie moeten omvatten. Deze pro-actieve strategie legt de nadruk op preventieve strategieën om percepties, attitudes en gedrag te veranderen. M. Pillay noemt in haar artikel 'Church discourse on HIV/Aids' de volgende speerpunten ter hantering van deze strategie:

1. Verantwoordelijkheid voor en van anderen en God;
2. Aanbidding als onderdeel om mensen aan te spreken;
3. De kerk gebruiken als intieme gemeenschap door middel van indoctrinatie, socialisatie en participatie;
4. Christenen laten vasthouden aan hoopvolle gedachten;
5. De bijbel gebruiken als invloedsbron;
6. Een actieve ethische positie van de kerk.

Banda (2001) heeft onderzoek gedaan naar de rol van de kerk in de strijd tegen Aids in Malawi. Van Wijk (1997) vroeg Zuid-Afrikanen in een onderzoek welke rol zij weggelegd zien voor kerken met betrekking tot Aids. Banda en Van Wijk zeggen dat de kerk te weinig tijd vrijmaakt voor hulpverleningstrainingen op het gebied van Aids. De kerk zou zich constant bewust moeten maken van de behoeftes van de maatschappij. Williams (2000) zegt dat een onderzoek dat is gedaan onder kerkleiders, kerkleden, HIV-besmette personen en hulpverleners op het gebied van

HIV/Aids, heeft aangetoond dat kerkleden openstaan voor het ontvangen van voorlichting en training op het gebied van HIV/Aids. Kerkleiders zijn echter vaak huiverig om kerkleden te informeren. Williams geeft aan dat de kerk een samenwerking aan moet gaan met andere instanties, zoals hulpverleningsorganisaties, de overheid, e.a. De kerk alleen kan het Aidsprobleem niet oplossen. Williams maakt in zijn scriptie een koppeling met de dodelijke ongeneesbare ziekte lepra, waarbij de leden van een samenleving ook uit religieuze en sociale groepen werden verstoten. Lepralijders werden als zondaar gezien; hun huidige status was een straf van God voor seksuele of andere zonden. Williams refereert in zijn artikel over religie en Aids als één van de weinige auteurs aan de houding die Jezus aannam met betrekking tot zieken. Jezus keerde de onmedelevende houding om, en nam juist een medelevende houding aan.

Een actieve hulpverlenende opstelling van de kerk blijkt niet vanzelfsprekend. Batson (1985) toont aan dat een grotere mate van religiositeit niet correleert met een grotere mate van hulpverlenendheid. Echter, er wordt niet aangetoond dat een sterkere mate van religieuze beleving, een persoon minder hulpverlenend maakt.

In deze paragraaf wordt duidelijk dat de houding van de kerk teveel reactief is. Er moet een meer pro-actieve houding worden aangenomen. Kerkleden staan open voor informatie over Aids, alleen de kerkleiders nemen vaak een gesloten houding aan. Om de Aidsvoorlichting tot een succes te maken, moet de kerk gaan samenwerken met andere hulpverleningsorganisaties en de overheid.

2.1.4 Het ABC-Programma volgens de kerk

Twee belangrijke door de kerk gepropageerde waarden zijn seksuele onthouding en getrouwheid. Deze twee waarden liggen in de lijn van het ABC-programma dat mede gepropageerd wordt door de regering van Zuid-Afrika. De ABC staan hierbij respectievelijk voor Abstinence, Be faithful en Condomize. Op basis van wetenschappelijke artikelen maar ook op basis van meningen van kerken, bijvoorbeeld uit die Kerkbode, het lijfblad van de Nederduits Gereformeerde kerk (NG-kerk), wordt in deze paragraaf de visie van de Christelijke kerk op het ABC-programma behandeld. De onderwerpen uit het ABC-programma zullen in de experimentele teksten een belangrijke rol spelen. De respondenten aan het onderzoek hebben echter al een mening gevormd over het de A, B en C onder andere door gepropageerde standpunten vanuit religieuze instellingen. Deze paragraaf geeft deze standpunten weer en kan dus inzicht verschaffen in de wijze waarop een deel van de respondenten mogelijk zal oordelen op de Aidsvoorlichting.

Seksuele onthouding

Seksuele onthouding wil zeggen dat je tot het huwelijk geen seksuele omgang hebt met je partner. Greyling (2000) noemt seksuele onthouding, in het door hem samengestelde cursusmateriaal voor de theologische faculteit aan de Universiteit Stellenbosch, een bewuste keuze van een persoon om zichzelf en de ander te beschermen tegen HIV. Hierbij maakt de persoon geen gebruik van een religieuze maar van een persoonlijk morele onderbouwing.

De Nederduits Gereformeerde kerk (NG-kerk) in Zuid-Afrika hanteert geen eenduidig standpunt aangaande seksuele onthouding. Die Kerkbode van augustus 2001, het lijfblad van deze kerk, geeft aan dat de kerk meer aandacht moet besteden aan seksuele onthouding voor het huwelijk. Er bestaat volgens het blad onder veel Christenen waardering om in te gaan tegen de huidige hedonistische stroom en terug te keren bij de hantering van zedelijke en morele waarden. Van belang is wel dat de stilte moet worden verbroken rondom de menselijke hantering van seks en waarden. Die Kerkbode van augustus 2002 vertelt namelijk dat de helft van de jongeren seksueel actief is. Dit percentage is inclusief Christelijke jongeren. Door dit feit lijkt de promotie van celibatair leven hulpeloos. Loening (1992, in Garner, 2000) bevestigt dit.

In de geloofsverklaring 2000 van de NG-kerk is een passage opgenomen die zegt dat bij een letterlijke hantering van bijbelse teksten, seks buiten het huwelijk en promiscuïteit worden afgekeurd. Dezelfde geloofsverklaring laat echter weten dat de bijbel onder leiding van de Heilige

Geest tot stand is gekomen en dat deze Heilige Geest gelovige mensen in staat stelt om bijbelse teksten in de juiste context te gebruiken. Dit wil niet zeggen dat seks voor het huwelijk wordt goedgekeurd maar wel dat seksuele handelingen niet per definitie als zonden moeten worden afgedaan. De geloofsverklaring maakt tevens duidelijk dat binnen het huwelijk, seksualiteit onvoorwaardelijk tot ontplooiing mag komen.

Het bovenstaande lijkt dus aan te geven dat seks voor het huwelijk niet per definitie afgekeurd wordt door de kerk. In dezelfde kerk is echter ook een synode van toepassing. Deze zegt (1990, in Williams, 2000) dat de enige effectieve preventieve methode tegen Aids is, om seksuele gemeenschap te hebben binnen het huwelijk met één partner. Aids komt volgens de Synode niet voor in gezonde relaties waarin seksuele verhoudingen slechts binnen het huwelijk plaatsvinden. Deze synodale mening lijkt dus van een minder liberaal karakter te zijn.

Een weinig liberale Christelijke opvatting is te vinden in het artikel van wetenschappelijk theoloog D. Scarborough (2001). Scarborough ziet Aids als het resultaat van het ontkennen van God en ongehoorzaamheid aan zijn regels. Door geen verbintenis te hebben met een God, wordt er geen beperking op je gelegd. Je staat open voor zonden en zoekt vooral genot voor jezelf. Dit is hetgeen waar het Christelijke geloof je tegen beschermt. Indien mensen er voor kiezen om de regels van het geloof niet te handhaven, dan dragen zij daar volgens Scarborough zelf de consequenties voor.

Hoewel bovenstaande teksten nog geen compleet beeld geven over de mening van het christendom aangaande seksuele onthouding, lijkt wel duidelijk dat er geen eenduidig beeld is. Zelfs binnen de Nederlands Gereformeerde kerkstroming staan in verschillende documenten tegenstrijdige argumenten opgesomd.

Trouw zijn aan elkaar

Trouw zijn aan elkaar wil zeggen dat er binnen een relatie voor wordt gekozen om geen seksuele omgang te hebben met andere personen dan de op dat moment vaste partner. J. Muller (2002), docent praktische theologie aan de Universiteit van Pretoria, zegt dat Aids door veel kerken wordt gezien als een ziekte van losbandigheid. De Kerkbode-editie van december 2001 geeft aan dat de kerk een rol moet spelen in de afbraak van losbandige levenspatronen. Deze losbandige levenspatronen worden namelijk beschouwd als de eigenlijke veroorzaker van Aids.

In de Algemene Synode (1990) van de NG-kerk staat dat een seksueel leven dat in overeenstemming is met de normen van de kerk, de meest effectieve manier is om niet in aanraking te komen met HIV. Een weinig spirituele levenswijze betekent een levenswijze met een laag gehalte aan morele waarden. Dit kan resulteren in seksuele omgang met meerdere partners en zorgt vervolgens voor een grotere kans op Aids. Ook Garner (2000, p.47) onderbouwt, naar aanleiding van een onderzoek in een Zuid-Afrikaanse township, het belang van betrouwbaarheid binnen de relatie. Hij zegt dat een houdingsverandering op grote schaal een aanzienlijke invloed kan hebben op de Aids-crisis. Een reductie van 40% in het aantal seksuele partners voor de periode van vijf jaar, in combinatie met een reductie met 20% van het aantal onveilige contacten in de Zuid-Afrikaanse populatie, kan zorgen voor een afname van het aantal HIV-besmette personen met tweederde in het jaar 2010. Uit het onderzoek blijkt dat alleen de religieuze groepering Pentecostals erin slaagt om weinig partners tegelijkertijd te hebben. Binnen deze groepering vinden daarom weinig HIV-besmettingen plaats en zijn de gezondheids- en economische vooruitzichten veruit het beste.

Over betrouwbaarheid binnen een relatie, het vasthouden aan één partner en promiscuïteit, gekoppeld aan de mening van een kerk of religie, is een stuk minder geschreven dan over seksuele onthoudingen en het gebruiken van een condoom. Dit komt mogelijk omdat deze factor minder openstaat voor discussie. Binnen de kerk zijn weinig verschillende visies ten aanzien van het hebben van meerdere partners. Dit wordt eigenlijk altijd afgekeurd. Vanuit een westers oogpunt wordt hier minder aandacht aan geschonken, omdat het ook minder voorkomt. Binnen Zuid-Afrika is het vooral binnen de cultuur van de zwarte bevolking niet ongebruikelijk dat een man een seksuele relatie met meerdere vrouwen heeft.

Condoomgebruik

Condoomgebruik is ook iets waarover binnen kerken discussie plaats vindt, bijvoorbeeld in de Katholieke kerk. Hieronder wordt duidelijk gemaakt welke mening de NG-kerk heeft ten aanzien van condoomgebruik en wat theologen of wetenschappers zeggen over dit voorbehoedsmiddel.

Theoloog Benn (2001) zegt enerzijds dat statistieken laten zien dat condooms de kans op het krijgen van HIV aanzienlijk verkleinen. Anderzijds meldt Benn dat religieuze leiders slechts praten in termen van absolute waarheid. Condooms bieden geen 100% veiligheid. Mede hierdoor is de kerk volgens Benn dan ook officieel tegen het gebruik van een condoom. Condooms staan bovendien getrouwheid en seksuele onthouding in de weg. Zelfs indien leden van de eigen kerk deze gepropageerde idealen niet weten te bereiken, wordt condoomgebruik niet goedgekeurd.

Omtrent condoomgebruik klinken, net als bij seksuele onthouding, verschillende meningen binnen de NG-kerk. De editie van Die Kerkbode van Augustus 2001 vertelt dat de kerk condoomverstrekking niet als antwoord ziet op de Aids-epidemie. Condooms als fysiek product kunnen dan wellicht een betrekkelijk goede bescherming bieden tegen Aids; condoomgebruik in het algemeen kan toch bijdragen aan het aantal HIV-besmettingen. Indien je namelijk beschermd bent tegen seksueel overdraagbare ziektes, zit er minder risico aan seks in het algemeen of aan het hebben van meerdere partners. Er wordt in dat geval dus minder aandacht besteed aan de mogelijkheid van seksuele onthouding of getrouwheid, zo schrijft Die Kerkbode. Theoloog Scarborough (2001) deelt deze mening. Condoomgebruik houdt volgens hem in dat mensen kunnen vluchten van de consequenties van het zondigen.

In Die Kerkbode van augustus 2002 staat vermeld dat de universiteit van Harvard kuisheid en getrouwheid ziet als grotere wapens tegen Aids dan condooms. De verspreiding van Aids zou volgens Dr. Theron, predikant in de NG-kerk, vooral te maken hebben met lage morele waarden. De situatie in Oeganda wordt door hem als voorbeeld genomen. Bijbelse normen en waarden met betrekking tot seksualiteit worden als basis genomen voor de strijd tegen Aids. De Oegandese president Museveni heeft gezegd (Die Kerkbode, augustus 2002) dat jonge mensen seksualiteit moeten bewaren voor binnen het huwelijk. Dr. Theron zegt dat indien jongeren toch seksueel actief blijken te zijn, en dus seksuele onthouding en getrouwheid niet worden nageleefd, de promotie van condoomgebruik zeker een rol moet spelen. Een mens moet zichzelf namelijk kunnen beschermen (Die Kerkbode, augustus 2001). Die Kerkbode van augustus 2002 meldt dat de kerk zich aan moet passen aan de huidige gedragsveranderingen. Aangezien ongeveer de helft van alle jongeren, inclusief Christelijke, seksueel actief is heeft het geen zin om promotie volledig te richten op seksuele onthouding. De kerk heeft dus geen andere keus dan het gebruik van condooms aan te bevelen. Toch wordt de mening, dat condoomgebruik aanspoort tot losbandigheid, gedeeld door Protestanten en Katholieken. Condoomgebruik wordt bij Protestanten slechts als redmiddel gezien indien seksuele onthouding en getrouwheid niet worden nageleefd.

Wetenschappelijk theoloog Pillay (2002) geeft een andere wending aan de inconsequent gebleken mening van de kerk. 'Condomize' wordt pas als optie gezien indien mensen er niet in slagen onthouding of getrouwheid te beoefenen. Echter, christenen kunnen het gevoel hebben om in deze twee eerste fases al te hebben 'gefaald' en zullen daarom tegen het gebruik van condooms zijn. Het falen is een mentale kwestie. Deze personen hebben niet voldaan aan de eerste twee kerkelijke normen en willen door condoomgebruik niet ook nog een derde norm schenden. De waarden seksuele onthouding en getrouwheid zullen dus volgens M. Pillay (2002) hun weg terug moeten vinden in de maatschappij en moeten op een nieuwe en creatieve manier worden gepromoot.

De tegenstrijdigheid van argumenten met betrekking tot condoomgebruik is in deze paragraaf nog opmerkelijker dan bij de paragraaf over seksuele onthouding. Zelfs in het lijfblad van de NG-kerk spreken meningen elkaar tegen. Enerzijds zou condoomgebruik volledig moeten worden afgekeurd omdat het aan zou zetten tot promiscuïteit. Anderzijds moet de situatie in de huidige context worden bekeken en wordt condoomgebruik niet per definitie afgekeurd als seksuele onthouding en getrouwheid niet worden beoefend.

2.1.5 Samenvatting

Uit bovenstaande Christelijke visies op Aids wordt duidelijk dat jongeren die in het experiment aan bod zullen komen, geconfronteerd worden met verschillende meningen aangaande het ontstaan van Aids, standpunten van de kerk, seksuele onthouding en condoomgebruik. Als verschillende Christelijke instanties, en soms zelfs één instantie, een verschillende mening hanteren over bovenstaande onderwerpen, hoe kunnen jongeren dan nog weten welke mening precies aangehangen moet worden? Het is dus vooral interessant om te ontdekken hoe jongeren zullen gaan reageren op een Aidsvoorlichtingstekst waarin een sterke nadruk wordt gelegd op betrokkenheidswaarden, met religiositeit als centraal issue.

In bijlage 1 wordt verdere informatie omtrent religie en Aids weergegeven. Deze informatie was in dit theoretische kader niet volledig relevant.

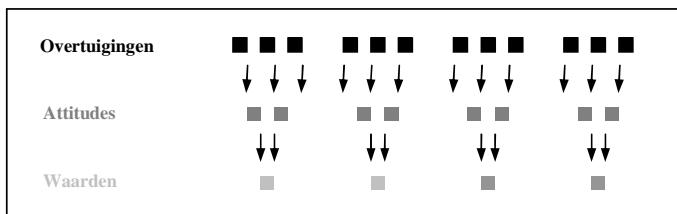
2.2 Waarden in Zuid-Afrika

Uit een onderzoek van R. Garner (2000), onder vier religieuze groeperingen in Zuid-Afrika, blijkt dat waardevrije voorlichting, die alleen de gevaren van Aids duidelijk maakt, zeer ineffectief is. Ook predikant C. Greyling (2001) benadrukt de promotie van waarden in Aidsvoorlichting. R. Dudley (1986, p. 31) noemt het verval van religieuze invloeden als één van de redenen waarom mensen niet meer in staat zijn om waarden te vormen die ingaan tegen de mening van 'de meerderheid'.

Een nadruk op waarden kan dus mogelijk een positief effect hebben op de effectiviteit van Aidsvoorlichtingsteksten. Of een nadruk op betrokkenheidswaarden, met hierbij een centrale rol voor de waarde religiositeit, invloed heeft op de waardering van de teksten, komt in het experimentele onderzoek in hoofdstuk 3 aan bod. Allereerst zal in de huidige paragraaf nader in worden gegaan op wat waarden eigenlijk zijn en welke verschillende waarden onderscheiden kunnen worden. Dit hoofdstuk zal het model introduceren op basis waarvan de waardenvariëaties in de experimentele teksten worden verricht. In de brochureanalyse, besproken in paragraaf 2.5, wordt duidelijk gemaakt welke van deze waarden gekoppeld worden aan de Aidsvoorlichting?

Verschillende onderzoekers hebben reeds onderzoek gedaan naar menselijke basiswaarden (Rokeach, 1973; Schwartz, 1995). De onderzoekers hebben allen getracht om een zo volledig mogelijke definitie te geven van het begrip waarden. Schwartz en Bilsky (1987, in Schwarz 1995) definiëren waarden bijvoorbeeld als: 'Concepts or beliefs about desirable end states or behaviours, transcend specific situations, guide selection or evaluation of behaviour and events which are ordered by relative importance'. Eén van de eerdere onderzoekers die zich heeft toegespitst op de menselijke basiswaarden is Rokeach (1973). Hij definieert waarden (1973, p.5) als: *'Een duurzame cognitie dat een bepaalde handelwijze of toestand de voorkeur verdient boven een andere handelwijze of toestand'*.

Waarden zijn niet direct herkenbaar maar veelal herleidbaar uit attitudes en overtuigingen (zie figuur 1). Attitudes vormen een evaluatieve samenvatting van de verschillende overtuigingen over het attitudeobject. Een persuasieve tekst met informatie over een object, kan leiden tot de vorming van overtuigingen, bijvoorbeeld: 'Alleen zwarten lopen groot gevaar op Aids'. Dit kan vervolgens leiden tot de vorming van attitudes: 'Zwarten brengen altijd problemen met zich mee'. Waarden vormen een ideale toestand; alle gevolgen die deze ideale toestand dichterbij brengen, worden positief geëvalueerd. Alle gevolgen of eigenschappen die de ideale toestand verder weg brengen, worden negatief geëvalueerd. De hiervoor genoemde overtuiging en attitude met betrekking tot Aids, brengen de waarde 'gezondheid' verder weg en worden negatief geëvalueerd. Waarden vormen dus de bewust of onbewust geactiveerde criteria voor de evaluatie van de overtuigingen (Hoeken, 1998, p.36). Theoloog en predikant Dudley (1986, p.76) die een boek heeft geschreven over het overbrengen van religieuze waarden, noemt persoonlijke doelen, aspiraties, interesses, gevoelens en activiteiten als indicators van deze waarden, buiten attitudes en overtuigingen. Een verandering in het waardesysteem leidt tot een radicale verschuiving in de kijk op de wereld. Als iemand een ontspannen leven meer waardeert dan veiligheid, dan zal dat in doorklinken in diens gedragingen en attitudes (Hoeken, 1998, p. 31).

Figuur 1: Het herleiden van waarden uit attitudes en overtuigingen

Rokeach (1973, p.5) zegt dat waarden een universeel karakter hebben; iedereen op de wereld hangt ze op een bepaalde manier aan. De manier waarop mensen waarden beoordeelden verschilt echter. Zal de ene persoon 'vrede in de wereld' als hoogste waarderen, zo kan een andere persoon 'vrijheid' zeer belangrijk vinden. De ordening waarin bepaalde waarden een hogere waardering krijgen dan andere waarden, wordt een waardehiërarchie genoemd. Een verschil in deze hiërarchie werd bijvoorbeeld duidelijk gemaakt in een survey-onderzoek dat Rokeach (1973) heeft gedaan in de Verenigde Staten waarbij hij 1400 personen heeft gevraagd een waardering te geven aan ongeveer 80 waarden. Rokeach (1973, in Batson p. 40) maakt in zijn onderzoek ook onderscheid naar religieuzen en niet-religieuzen. De waarde 'verlossing' werd onder de religieuzen als vierde ingedeeld terwijl deze waarde bij de niet-religieuzen op de achtthiende plek kwam. Religieuzen scoorden bovendien significant lager op de waarden 'een comfortabel leven', 'een spannend leven', 'vrijheid' en 'plezier'. Hoger scoorden zij op 'vergevingsgezindheid', 'hulpvaardigheid' en 'gehoorzaamheid'.

Een indeling van waarden die in het huidige onderzoek een primaire rol zal spelen, is de indeling van Schwartz (Schwarz en Huismans, 1995, p.90). Hij onderscheidt in zijn theorie tien verschillende menselijke basiswaarden (zie tabel 1), te weten: 'macht', 'iets bereiken', 'hedonisme', 'stimulatie', 'onafhankelijkheid', 'universalisme', 'sociaalheid', 'traditie', 'inschikkelijkheid' en 'veiligheid'. De tien basiswaarden zijn herkenbaar voor de leden van een willekeurige gemeenschap.

Tabel 1: Definities van motivationele waardetypen en een uitweiding hierbij (Schwarz, 1995, p.90)

WAARDE	UITWEIDING
MACHT	Sociale status en prestige, controle of dominantie over mensen en bronnen (sociale status, vooruitgang, autoriteit, behoudt van public image, sociale erkenning)
IETS BEREIKEN	Persoonlijk succes door een zichtbare competentie m.b.t. sociale standaarden (succes, vaardigheden, ambitie, intelligentie)
HEDONISME	Genot en sensuele bevrediging voor jezelf (genot, plezier hebben in het leven)
STIMULATIE	Spanning, vernieuwing en uitdaging in het leven (durf, een gevarieerd en spannend leven)
ONAFHANKELIJKHEID	Onafhankelijkheid in gedachten en acties – kiezen, creëren, uitzoeken (creativiteit, vrijheid, nieuwsgierigheid, onafhankelijkheid, het bepalen van eigen doelen)
UNIVERSALISME	Begrip, waardering, tolerantie en bescherming van de voorspoed van mensen en natuur (sociale gerechtigheid, open-minded, vrede in de wereld, wijsheid, een mooie wereld, één zijn met de natuur, bescherming van de omgeving, gelijkheid)
SOCIAALHEID	Bescherming en uitbreiding van de welvarendheid van mensen met wie iemand regelmatig contact heeft (hulpvaardig, vergevingsgezindheid, eerlijk, loyaal)
TRADITIE	Respect, binding en acceptatie van de gebruiken en ideeën die verwant zijn met een traditionele cultuur of religie (acceptatie van hetgeen dat je toebedeeld krijgt, toegewijdsheid, respect voor traditie, nederigheid, gematigdheid).
INSCHIKKELIJKHEID	Het afzien van acties, neigingen en impulsen bedoeld om anderen te choqueren of beschadigen of bedoeld om sociale verwachtingen en normen te schenden (gehoorzaamheid, discipline, beleefdheid, het eren van je ouders).
VEILIGHEID	Veiligheid, harmonie and stabiliteit in een gemeenschap, een relatie of met jezelf (veiligheid vanuit de familie, nationale veiligheid, sociale klassen, ordelijkheid, wederkerendheid van voorkeuren, het gevoel ergens bij te horen, gezondheid)

Schwarz et al. (1995, p.90) geven in de theorie tevens aan welke waarden elkaar overlappen en welke waarden tegengesteld zijn aan elkaar. De overlapping zijn relevant voor de indeling van waarden in categorieën. Deze indeling zal verderop bij het experimentele onderzoek worden weergegeven. De volgende overlappings worden door Schwarz gedefinieerd:

1. Macht en iets bereiken zijn beiden waarden die superioriteit en hoogwaardigheid benadrukken;
2. Iets bereiken en hedonisme zijn gericht op het centraal stellen van het eigen individu;
3. Hedonisme en stimulatie hebben een gedeeld verlangen naar vermaak;
4. Stimulatie en onafhankelijkheid delen een intrinsieke motivatie voor beheersbaarheid en openheid ten opzichte van verandering;
5. Onafhankelijkheid en universalisme hebben vertrouwen in de eigen beoordeling/beheersbaarheid. Er bestaat tevredenheid met de diversiteit van het bestaan;
6. Universalisme en sociaalheid zijn erop gericht om meerwaarde te bieden voor anderen. Zij overstijgen beiden de zelfzuchtige interesses;
7. Sociaalheid en inschikkelijkheid of traditie promoten toewijding aan het eigen sociale netwerk;

8. Inschikkelijkheid en traditie benadrukken beiden het behoud van hiërarchie en harmonie in relaties;
9. Veiligheid en macht vermijden onzekerheid of de bedreiging van onzekerheid bij het beheersen van relaties en bronnen.

Naast overlap tussen waarden kennen de waarden, zoals Schwarz (1995, p.90) deze onderscheid, ook tegenstellingen. Deze tegenstellingen zijn relevant voor het experimentele onderzoek. Het bestaan van tegengestelde waarden maakt volgens Schwarz dat individuen waardeprioriteiten kunnen aanbrengen binnen een religie. Drie belangrijke conflicten bestaan tussen de volgende waarden:

- Onafhankelijkheid en stimulatie versus inschikkelijkheid, traditie en veiligheid; de onafhankelijke gedachten en acties, en het zoeken naar verandering, is tegengesteld aan zelfbehoud, behoud van traditionele beliefs en activiteiten en behoud van stabiliteit;
- Universalisme en sociaalheid versus iets bereiken en macht; acceptatie van anderen als gelijken en oprechte bezorgdheid voor de welvarendheid van deze anderen, staat tegenover het bereiken van relatief persoonlijk succes en dominantie over anderen;
- Hedonisme versus inschikkelijkheid en traditie; streven naar verwezenlijking van persoonlijke behoeften staats haaks op het onderdrukken van impulsen en acceptatie van extern opgelegde limieten.

In figuur 2 is visueel weergegeven op welke manier de verschillende waarden met elkaar correleren of juist tegengesteld zijn aan elkaar. Onderzoek van Schwartz (1995) en Schwartz en Sagiv (in Schwarz, 1995) heeft aangetoond dat er twee onderliggende dimensies binnen de waardeclassificatie zijn, welke een combinatie vormen van de motivationele waardetypen. Deze dimensies zijn:

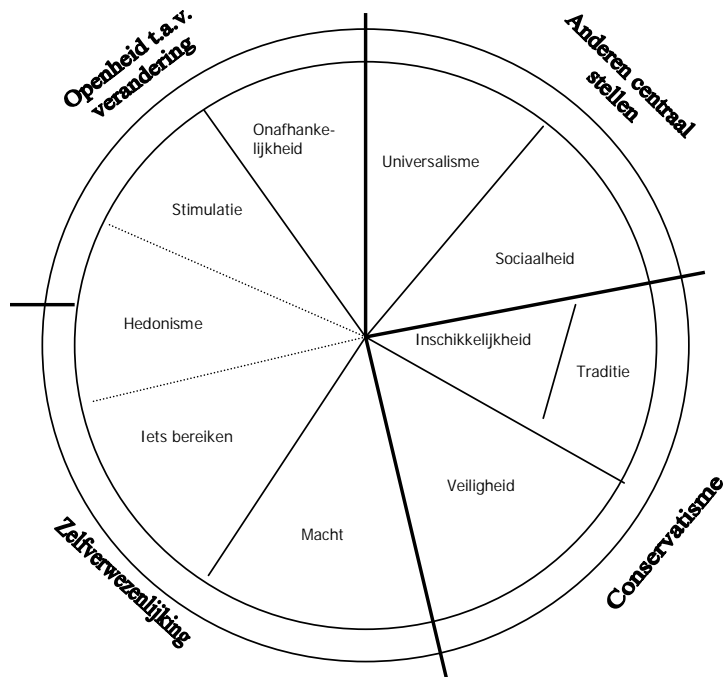
- 'Openheid t.a.v. verandering' versus 'conservatisme': Deze dimensie zet waarden die de eigen onafhankelijke gedachten en acties benadrukken, alsmede waarden die verandering ondersteunen, tegenover waarden die conservatisme, behoud van traditionele activiteiten en behoud van het bestaande, benadrukken;
- 'Zelfverwezenlijking' versus 'anderen centraal stellen': Deze dimensie zet waarden die acceptatie van anderen als gelijken benadrukken en die gericht zijn op het zijn begaan met anderen, tegenover waarden die eigen succes en dominantie over anderen benadrukken. Binnen deze indeling behoort de waarde Hedonisme zowel bij de onderliggende dimensies Zelfverwezenlijking als bij Openheid t.a.v. verandering.

Religie kan volgens Schwarz (1995, p.88) een belangrijk deel bijdragen aan de uiteindelijke waarden die aanhangers van een religieuze stroming ondersteunen. Theologische analyses maken duidelijk dat de meeste van alle religies zich onthouden van waardering voor het materiële. Religies moedigen mensen aan om verder te kijken dan het aardse bestaan, en dit te uiten door geloof en aanbidding. Een tegenovergestelde oriëntatie richt zich op zelfzuchtig materialisme; geluk wordt gezocht in het verkrijgen en consumeren van materiële goederen. Een rol van religie is om zelfzuchtige verlangens tot een minimum te beperken en te zoeken naar hogere bedoelingen en overtuigingen (Schwarz, 1995, p.91).

S. Schwarz en S. Huismans (1995) hebben onderzoek gedaan onder vier westerse religies in vier verschillende landen om te onderzoeken in welke mate binnen deze religies de factor religiositeit correleerde met de hierboven gedefinieerde menselijke basiswaarden. Religiositeit wordt door Schwarz gedefinieerd als: 'de relatie van waardevoorkeuren met de mate van toegewijdsheid aan religie' (Schwarz, 1995, p.88). De vier religies die Schwarz heeft uitgekozen voor zijn onderzoek, met de daarbij behorende landen waarin hij zijn onderzoek heeft uitgevoerd, zijn:

- Grieks Orthodoxisme in Griekenland (N=400);
- Protestantisme in Nederland (N=218);
- Jodendom in Israël (N=635);
- Katholicisme in Spanje (N=478)

Figuur 2: De structuur van relaties tussen de verschillende waardetypen (Schwarz, 1995, p. 91)

De in het totaal 1731 respondenten bestonden voor 48% uit docenten, voor 30% uit universitaire studenten en voor 22% uit andere volwassenen. De verhoudingen tussen deze personen was gelijk over elk van de vier deelnemende landen. In het onderzoek moesten de respondenten een waardering variërend van -1 (tegengesteld aan eigen waarden) tot 7 (volledig mee eens) geven aan 56 verschillende waarden. Ook moesten de respondenten op een zevenpuntsschaal aangeven of ze totaal niet religieus (waardering=1) of zeer religieus (waardering=7) waren.

De vijf hypothesen die voor het onderzoek waren geformuleerd, konden allen worden bevestigd. Deze hypothesen waren:

1. Religiositeit heeft de sterkste correlatie met de basiswaarde traditie. Traditionele waarden benadrukken het hogere, nederigheid en het behoud van sociale orde. Bovendien beschermt het individuen tegen onzekerheid;
2. De sterkst negatieve correlatie heeft religiositeit met hedonisme. Deze waarden benadrukken materialisme en brengen mogelijk de sociale rangorde in gevaar;
3. De mate van religiositeit heeft een positieve correlatie met inschikkelijkheid, sociaalheid en veiligheid. Deze waarden zijn gericht op zelfontkenning, dragen bij aan het behoud van de sociale rangorde en vermijden zo mogelijk onzekerheid in de relatie van een individu;
4. Religiositeit correleert negatief met stimulatie en onafhankelijkheid Deze waarden zouden kunnen indruisen tegen het streven naar het hogere. De waarden kunnen zelfs een mogelijke ontkenning van het hogere tot gevolg hebben. Ze kunnen de sociale rangorde bedreigen en individuele onzekerheid veroorzaken;
5. De factor religiositeit heeft weinig tot geen correlatie met de waarden universalisme, macht en iets Bereiken.

Een tweede onderzoek, waarbij dezelfde hypothesen werden onderzocht, alleen nu op basis van de intensiteit van het kerkbezoek in plaats van persoonlijke religieusheid, gaf dezelfde resultaten als bij het eerste onderzoek. De vijf hypothesen werden dus wederom bevestigd. De vier religies die in het onderzoek van Schwarz (1995) betrokken waren, verschilden onderling vrijwel niet van elkaar in hun resultaten aangaande de correlatie tussen religiositeit en basiswaarden.

Chernoff, R.A. en Davidson, G.C. (1999, p.453 e.v.) hebben onderzoek gedaan naar de rol van waarden als een onderliggende determinant van risicovol seksueel gedrag. Proefpersonen aan de University of Southern California kregen 36 waarden voorgelegd die zij qua belangrijkheid moesten beoordelen op een 9-puntsschaal. Een interessant resultaat in dit onderzoek was de waarde 'gezondheid', welke bij Schwarz (1995) onderdeel vormt van de waarde veiligheid. Gezondheid werd door alle respondenten hoog gewaardeerd. De respondenten die veel onveilige seksuele contacten hadden, zagen hun gedrag niet als inconsistent met de waarde 'gezondheid'. Het confronteren van personen met hun eigen waardenindeling kan volgens Chernoff effectief zijn om mensen een veiligere levensstijl te laten krijgen en is derhalve mogelijk een effectief preventiemiddel tegen Aids.

In deze paragraaf is het waardenmodel geïntroduceerd aan de hand waarvan in het experimentele onderzoek de twee teksten zullen worden geschreven. Dit is het model van Schwarz (1995, p.90). Aan de hand van dit model zijn overeenkomsten en tegenstellingen tussen de waarden besproken, wat ook van belang is bij het onderzoek. In paragraaf 2.4 wordt duidelijk gemaakt op welke wijze dit model wordt gebruikt ten behoeve van het experimentele onderzoek. Ook is uitgelegd wat waarden precies zijn en is besproken hoe een verschillende waardering van de waarden kan resulteren in een andere waardehiërarchie bij verschillende personen. Het doel van de voorlichtingsteksten op het gebied van Aids is dat de lezers bewust worden gemaakt van hun persoonlijke keuzes op het gebied van waarden. Op welke wijze lezers overtuigd kunnen raken na het lezen van een tekst en derhalve een gewijzigde attitude of een hernieuwde indeling van hun waardenhiërarchie zullen krijgen ten aanzien van bepaalde onderwerpen in de tekst, wordt verder uitgelegd in de volgende paragraaf.

2.3 Het veranderen van attitudes en waardehiërarchieën

Een uiteindelijk doel van de experimentele teksten is de lezer overtuigen van de standpunten die in de tekst staan. Het leggen van nadruk op betrokkenheidswaarden, met religiositeit als centrale factor, kan hier mogelijk aan bijdragen. Mochten de respondenten inderdaad overtuigd worden door de teksten, dan kan dat mogelijk resulteren in een gewijzigde attitude. Ook kan de overtuiging tot gevolg hebben dat de betreffende respondenten (onbewust) een gewijzigde indeling in hun waardenhiërarchie maken. Er is weinig bekend over de wijze waarop specifiek het gebruik van waarden iemand kan overtuigen. Ook is er weinig geschreven op de wijze waarop de waardenhiërarchie van iemand kan veranderen. Er wordt daarom in dit hoofdstuk de veronderstelling gemaakt dat een gewijzigde of nieuwe attitude een (kleine) verschuiving in de waardenhiërarchie tot gevolg heeft; dit wil zeggen dat een bepaalde waarde na het lezen van de tekst mogelijk hoger gewaardeerd dan voor het lezen van de tekst (bijv. religiositeit) en dat een tegengestelde waarde (bijv. hedonisme) mogelijk lager wordt gewaardeerd dan voor het lezen van de tekst.

Bijvoorbeeld: Een blanke Zuid-Afrikaanse jongere heeft het idee dat Aids een ziekte is die alleen bij zwarten voorkomt. Opeens hoort deze jongere op televisie zeggen dat Aids bij iedereen voor kan komen, zonder enig onderscheid tussen welk ras dan ook. De jongere beseft opeens dat ook hij vatbaar is voor Aids. Dit kan een grotere nadruk op de waarde gezondheid tot gevolg hebben; hij moet hier immers meer aandacht aan besteden. Ook het feit dat blanken en zwarten op dit terrein minder verschillen van elkaar dan gedacht, heeft mogelijk een hogere waardering op de waarde gelijkheid tot gevolg.

De theorie die is besproken heeft dus niet direct betrekking op een verandering in de waardenhiërarchie maar op een verandering van de attitude van een persoon. Een attitude is een categorisering van een object (bijvoorbeeld Aids) op een evaluatieve dimensie (bijvoorbeeld 'vreselijk' of 'ongeneesbaar'), (Zanna en Rempel in Hoeken, 1998 p.29). Een attitude bestaat uit drie componenten: een kenniscomponent, een gevoelscomponent en een gedragscomponent (Fishbein en Ajzen, 1975; in Oskamp, 1991, p.8). De kenniscomponent geeft de overtuigingen weer die iemand heeft (Aids kun je niet krijgen door met iemand te zoenen). De gevoelscomponent geeft een emotionele waardering aan de overtuiging (Aids is een vreselijke ziekte). De gedragscomponent geeft aan of de lezer een bepaalde gedragsintentie heeft na het lezen van een tekst (Ik moet mezelf laten testen op Aids).

Voor het overtuigen van personen zijn twee belangrijke groepen van factoren van essentieel belang: onafhankelijke en afhankelijke variabelen (Oskamp, 1991, p. 174). Onafhankelijke variabelen zijn elementen van de persuasieve situatie die gevarieerd of gemanipuleerd kunnen worden. De afhankelijke variabelen bestaan uit de verschillende aspecten binnen het overtuigingsproces. Dit overtuigingsproces kan ontstaan als gevolg van de communicatieve uiting. De volgende onafhankelijke variabelen worden door Oskamp (1991, p.175) gedefinieerd:

- bron: Hierbij zijn de geloofwaardigheid van de bron, gebaseerd op deskundigheid en betrouwbaarheid, van belang. De overtuigende communicatie vanuit een kerkelijke instelling, zal op zijn minst als deskundig moeten worden beschouwd; immers een predikant maakt de hedendaagse vertaling van de 'ingewikkelde' bijbelse teksten. De overredingskracht zal in dit geval dan ook met name te maken hebben met de betrouwbaarheid van de bron. Geeft de predikant werkelijk de juiste vertaling van de bijbelteksten of verwerkt de predikant zijn eigen visie ook in zijn uitspraken? Verdere factoren die op de bron van invloed zijn, zijn aantrekkelijkheid, macht en prestige;
- boodschap: Hiermee zijn verwant: het type boodschap / de stijl van de boodschap (is de boodschap oubollig of juist niet?), explicitering / volledigheid / herhaling van de boodschap (predikanten kunnen soms boodschappen meerdere keren herhalen maar nog steeds niet duidelijk zijn), volgorde van presentatie (worden hoofd- en

bijzaken van elkaar onderscheiden?) en het verschil tussen de attitude van de boodschap en attitude van de ontvanger (heeft het promoten van seksuele onthouding überhaupt wel zin als de helft van de Christelijke jongeren seksueel actief is?);

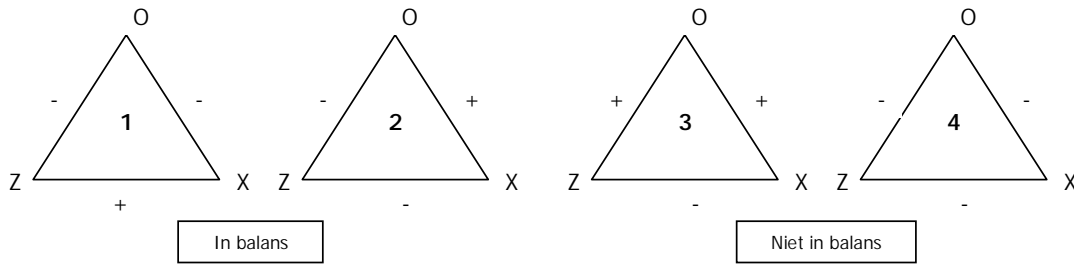
- medium: Maakt een Christelijke instelling gebruik van brieven, folders, persoonlijke gesprekken, expliciete bijeenkomsten of alleen van de reguliere kerkdiensten om jongeren te overtuigen?
- ontvanger: Hebben de jongeren een actieve of passieve rol bij het ontvangen van de informatie? Waar komen de jongeren vandaan? Hebben de jongeren de juiste bekwaamheid om de boodschap te beoordelen?
- doel: Wat is de duurzaamheid van de verandering? Wordt er gericht op onmiddellijke of een vertraagde invloed van de overtuiging en moet er sprake zijn 'slechts' een verbale gedragsverandering of moet de gedragsverandering ook terug te vinden zijn in de handelingen van een specifieke persoon;

De afhankelijke factoren (Oskamp, 1991, p. 175) zijn die aspecten die de overtuigende communicatie tot doel stelt, namelijk: blootstelling, aandacht, begrip, aanname, onthouden en actie. Het hoogste doel dat te behalen is in het overtuigingsproces, is het daadwerkelijk aanzetten tot actie. De kerk zegt bijvoorbeeld dat je zondigt als je seks voor het huwelijk hebt. Je besluit daarom met seks te wachten tot na het huwelijk. Het overtuigingsproces begint echter bij de blootstelling aan de boodschap, bijvoorbeeld in een kerk. De tweede voorwaarde is dat er voor de boodschap ook aandacht is. Een monotone spreekstem kan deze aandacht bijvoorbeeld doen verslappen. Vervolgens is het zaak dat de uitgedragen boodschap begrepen wordt. Hiervoor dient met name een predikant zich een toegankelijk spreekniveau eigen te maken. Als de boodschap is begrepen, dan moet de ontvanger overtuigd worden van de waarheid van deze boodschap. De één na laatste stap is dat de boodschap ook nog onthouden dient te worden waarna tot slot de ontvanger tot actie aangezet moet worden.

Bovenstaande onafhankelijke en afhankelijke factoren zijn dus aspecten waar rekening mee gehouden dient te worden bij het overtuigen van een ontvanger. Een manier waarop een overtuigingsproces opgezet kan worden, wordt duidelijk gemaakt door F. Heider (1959; in Oskamp, 1991, p.231). Heider heeft een balanstheorie opgesteld die gebruik maakt van de factor consistentie. Consistentietheorieën als vorm van attitudeverandering, leggen nadruk op de attitude en ideeën van de ontvanger en bestaan uit een aantal veronderstellingen:

1. Personen proberen consistent te zijn betreffende hun overtuigingen, attitudes en gedrag;
2. Deze consistenties zijn door de persoon op 'logische' wijze afgeleid;
3. Het bewustzijn van inconsistenties is oncomfortabel en moet opgelost worden;
4. De attitudeverandering is een mogelijkheid (maar niet de enige) om inconsistenties op te lossen.

Heider maakt in zijn Balanstheorie gebruik van een ontvanger (O), een bron (Z) en de boodschap (X). Tussen deze factoren bestaat er volgens Heider een positieve of negatieve relatie. Er bestaat inconsistentie als de parenrelaties niet in balans zijn, ofwel als er een even aantal positieve relaties is of als alle relaties tussen de elementen negatief zijn. Indien een systeem in balans is, dan is het moeilijk te beïnvloeden. Indien het systeem niet in balans is, dan kunnen waargenomen relaties tussen elementen veranderen en kan een attitudeverandering of verandering in de waardenhiërarchie ontstaan. In het eerste voorbeeld uit figuur 3 kan een jongere (O) een negatieve attitude hebben ten aanzien van Aidsvoorlichting (X). Ook heeft de jongere geen positieve attitude ten aanzien van de zenders van informatie van deze Aidsvoorlichting (Z). De attitude van de jongere is dus zowel naar de bron als naar de boodschap die door deze bron gepropageerd wordt toe negatief, en dus is de attitude in evenwicht. In het tweede voorbeeld heeft de jongere (O) een positieve attitude over seks voor het huwelijk (X). De bron (Z), bijvoorbeeld de NG-kerk, heeft een negatieve attitude ten aanzien van seks voor het huwelijk (X), maar aangezien de jongere ook negatief over de kerk is, is de attitude in balans.

Figuur 3: Patronen die in balans en niet in balans zijn volgens de theorie van Heider. Positieve relaties worden gemarkeerd met + en negatieve relaties met - (Heider, in Oskamp, 1991, p. 231)

Heeft in hetzelfde voorbeeld, de jongere (O) een positieve attitude ten aanzien van seks voor het huwelijk (X) maar heeft deze jongere tegelijkertijd een positieve attitude ten aanzien van de kerk (Z), terwijl de kerk een negatieve houding over seks voor het huwelijk (X) heeft, dan is er sprake van onevenwichtigheid tussen attitudes. Dit is de situatie die beschreven staat in het derde plaatje in figuur 3. en is de situatie waarin de attitude van de jongere kan veranderen. De kerk heeft in dit voorbeeld bijvoorbeeld een mogelijkheid om nadruk te leggen op het 'negatieve' karakter van seksuele omgang voor het huwelijk. Indien de jongere dit standpunt overneemt, wordt de relatie tussen de jongere (O) en de boodschap (X) negatief en ontstaat er weer in situatie zoals in het tweede plaatje in figuur 3, waarbij de driehoek in balans is. Een sterk overredend karakter van de kerk in dit geval wel van essentieel belang. Mensen veranderen namelijk hun mening op die manier dat het de minste moeite kost (S. Oskamp, 1991, p.235). Enkele herzieningen op de theorie van Heider worden gegeven door S. Oskamp (1991, p. 235). De balanstheorie lijkt in bepaalde gevallen niet adequaat te werken omdat personen positieve relaties tussen elkaar prefereren; mensen wil aardig gevonden worden. Bovendien zoeken mensen overeenstemming tussen opinies; men kan zich er moeilijk bij neerleggen dat iemand anders een andere mening heeft.

Door de onafhankelijke factoren in het overtuigingsproces te beïnvloeden of door nadruk te leggen op de inconsistentie die een jongere mogelijk kan hebben tussen de boodschap en de ontvanger, is het mogelijk de afhankelijke factoren in het overtuigingsproces te beïnvloeden met als gevolg dat een persoon zijn attitude bijstelt of dat een verandering in de waardehiërarchie van een bepaald persoon kan worden gerealiseerd. Dit zou dan ook het resultaat kunnen zijn van teksten die een bepaalde waarde, zoals religiositeit, sterk benadrukken. Hoewel er in het experiment geen sprake zal zijn van een voor- en nameting, met de teksten als tussenliggende factor, is het toch belangrijk dat er in deze paragraaf enig inzicht is verschaft in de wijze waarop iemand (een persoon) of iets (een tekst) bij kan dragen aan het veranderen van de attitude van de ontvanger.

2.4 Brochureanalyse

Onderstaande brochureanalyse is uitgevoerd ter voorbereiding op het experimentele onderzoek. In het onderzoek moeten twee teksten worden geschreven met behulp van tegengestelde waarden. Om dit echter te bereiken, is er inzicht nodig in de vraag welke waarden uit het model van Schwarz (1995, p.88) in de huidige voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids worden benadrukt. Tevens moet er onderzocht of de waarden terug worden gevonden in alinea's, zinnen of woorden. Bovendien is het belangrijk om bij de juiste onderwerpen nadruk te leggen op menselijke basiswaarden. Deze voorwaarden resulteren in de volgende analysedoelen:

1. *Bepalen welke menselijke basiswaarden worden benadrukt in persuasieve teksten in voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids;*
2. *Duidelijk maken op welke wijze de waarden precies terugkomen in de tekst. Worden de waarden gevonden in alinea's, zinnen of woorden?*
3. *Aantonen welke thema's worden besproken met een nadruk op een specifieke menselijke basiswaarde.*

Het corpus waarop de analyse plaats zal vinden, bestaat uit de volgende brochures:

1. Slimkoptiener;
2. Leef positief saam met MIV en VIGS;
3. No matter where you live, you need to know about HIV en Aids;
4. Prevention, Protection, Passion;
5. Teenagers and HIV / Aids.

De keuze voor deze brochures is gemaakt doordat deze brochures binnen het beschikbare corpus het grootste aantal persuasieve teksten leken te bevatten. Ook hadden deze brochures allen een grote veelzijdigheid aan onderwerpen, binnen het hoofdonderwerp Aids. Tot slot richtten deze brochures zich niet specifiek op één raciale groep. Een aantal verschillen tussen de brochures zijn: de doelgroep (tieners of algemeen), lengte van de brochures (5 pagina's tot 49 pagina's) en de taal (Afrikaans of Engels). In tabel 2 staat een overzicht per brochure met daarin een korte weergave van enkele kenmerken. In bijlage 5 zijn de brochures toegevoegd.

Tabel 2: De kenmerken van de gebruikte brochures

	DOELGROEP	# PAG.	TAAL	ORGANISATIE
1. Slimkoptiener	Tieners	13	Afrikaans	Old Mutual / Planned Parenthood Association of South Africa
2. Leef positief saam met MIV en VIGS	Algemeen	49	Afrikaans	Soul City / Jacana Education
3. No matter where you live, you need to know about HIV and Aids	Algemeen	15	Engels	Glaxowellcome
4. Prevention, Protection, Passion	Algemeen	5	Engels	Planned Parenthood Association of South Africa
5. Teenagers and HIV/Aids	Tieners	24	Engels	Department of Health

De analyse van de brochures zal bestaan uit vier stappen. Deze stappen worden hieronder besproken en zijn terug te vinden in figuur 4:

1. Heeft het tekstfragment een persuasief karakter? Lijkt het fragment bovendien van toepassing te zijn op de doelgroep jongeren? De definitie van een tekstfragment luidt in dit geval: één of meerdere zinnen, die een inhoudelijk samenhangend karakter hebben. Zodra er in een tekst sprake is van een ander onderwerp dan in het voorgaande tekstfragment, dan wordt dit 'nieuwe' tekstgedeelte gesplitst van het voorgaande;

Hoeken (1998, p.14) zegt het volgende over persuasieve teksten: *'Persuasieve teksten worden geschreven met het doel de attitude van de lezer te beïnvloeden door middel van informatieoverdracht, waarbij de lezer een zekere mate van vrijheid heeft*. De zekere mate van vrijheid wil hierbij zeggen dat de lezer niet verplicht is om een tekst te lezen, om een boodschap te accepteren of om bepaald gedrag te gaan vertonen. De tekst is er echter wel op gericht om deze zaken te bereiken.

Het onderscheid tussen persuasieve en informatieve teksten soms moeilijk kan zijn. Bijvoorbeeld: statistische informatie in een krant over het aantal Aids-slachtoffers in Zuid-Afrika heeft een informatieve strekking, namelijk het geven van de resultaten van een bepaald onderzoek. Wordt deze informatie echter verwerkt in een Aids-voorlichtingsbrochure om de ernst van de huidige situatie in Zuid-Afrika aan te tonen, dan krijgt deze informatieve tekst opeens een persuasieve strekking.

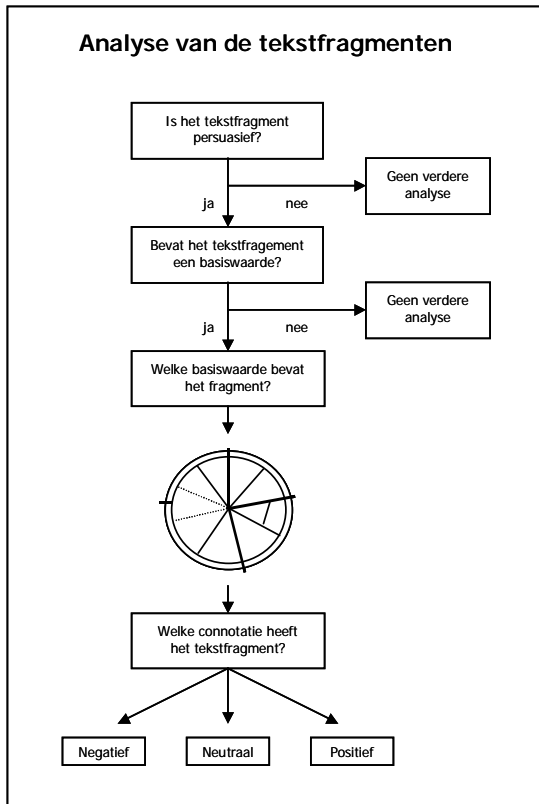
Een onderscheid dat door Hoeken (1998, p.15) wordt gemaakt ten aanzien van informatieve en persuasieve teksten, is gebaseerd op het communicatiebeginsel van Grice (1975). Grice stelt dat informatieve teksten aan vier criteria moeten voldoen: helderheid, eerlijkheid, efficiëntie en relevantie. Lezers van informatieve informatie verwachten dat de schrijver alle relevante informatie, eerlijk, helder en zo efficiënt mogelijk weergeeft. Lezers van persuasieve teksten lijken daarvan niet overtuigd (Hoeken, 1998, p.16). In een persuasieve tekst worden vaak één of meerdere van deze criteria geschonden. De schrijver gebruikt bijvoorbeeld een meer dan noodzakelijk aantal argumenten of zeer subjectieve argumenten om de lezer te overtuigen. Dit zijn dan respectievelijk schendingen van het efficiëntie- en eerlijkhedenbeginsel.

Indien er in een tekstfragment één of meer van de criteria van Grice (1975) worden geschonden, dan wordt dit fragment als persuasief geïdentificeerd. Hieronder staan enkele concrete voorbeelden van schendingen:

- De schrijver geeft een subjectief oordeel of advies of stelt de lezer een vraag waarin een suggestie wordt gegeven (eerlijkheid):
  - 'Not having sex is always the best possible choice to make'
  - 'Always ensure you make the decisions that will give you the best chance of a happy life'
  - 'Wat staan jou te doen? Opgee?'
- De informatie die de schrijver geeft om de lezer te overtuigen heeft een onduidelijke relevantie voor het bespreken van het onderwerp (relevantie):
  - 'Jong mense...word met 'n lang lys 'bedreigings' gekonfronteer, soos die gevaar van verkrachting, seksuele teistering en mishandeling en dwelm- en alcoholmisbruik'
- De schrijver trekt een conclusie die anderen wellicht niet zouden trekken (helderheid)
  - 'Congratulations! These physical, emotional and social changes affecting your life mean you are on your way becoming an independent adult with an exciting life ahead of you'
- De schrijver gebruikt een zeer uitgebreide beschrijving om zijn statement duidelijk te maken (efficiëntie)
  - 'How can I help and support someone who has Aids? The needs of a friend, family member or colleague at work who has HIV or Aids are going to be similar to those of other people with potentially life-threatening illnesses such as cancer or heart disease. They need to be shown love, understanding and support; you need to be non-judgemental and respect confidentiality'

2. Wordt in het tekstfragment een menselijke basiswaarde behandeld? Door middel van het tellen van de waarden kan na de analyse een opsomming worden gemaakt van hoe vaak welke waarde waar voorkomt;
3. De waarde wordt geïdentificeerd in één van de categorieën uit het model van Schwarz (1995). Als basis voor deze analyse is gekozen voor de indeling van Schwarz (1995). Hieruit zal tevens blijken in hoeverre het model van Schwarz bruikbaar is voor een analyse van voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids;

4. Bekeken wordt of het fragment een positieve of negatieve connotatie met zich meedraagt, of dat er wellicht geen sprake is dan wel een positieve of negatieve lading; in dat geval wordt hier gesproken over een neutrale connotatie.

Figuur 4: de analyse van de tekstfragmenten

Op onderstaand tekstfragment zal de analysemethode worden toegepast.

'Verantwoordelijkheid, om self te besluit, om 'nee te sê', is nou onvermijdelik deel van jou lewe' (onafhankelijkheid +)

Het fragment is persuasief; er wordt door de schrijver een persoonlijk oordeel gegeven over verantwoordelijkheid, namelijk dat het een 'onvermijdelik deel van jou lewe' is. Het persoonlijke zit hem hier in het feit dat iemand anders zou kunnen zeggen: "Ik ben het daar helemaal niet mee eens". Het criterium eerlijkheid van Grice wordt geschonden. Ten tweede en derde is er een waarde aanwezig in het fragment en wel over de onafhankelijkheid van de lezer ('om self te besluit'). In het fragment wordt de waarde onafhankelijkheid benadrukt. Onafhankelijkheid is een kans voor één van de partners om een eigen besluit te maken. Het fragment heeft daarom een positieve connotatie. Zou met betrekking tot de connotatie gezegd worden dat het bijvoorbeeld slecht is om het besluit van de partner zonder pardon te accepteren, dan heeft de factor onafhankelijkheid een negatieve connotatie. Zou de opmerking over onafhankelijkheid in een vraagvorm worden gesteld, of lijkt de opmerking geen oordeel in zich te hebben, dan is de connotatie neutraal. Een voorbeeld hiervan is dan: 'Durf jij zelf een besluit te nemen?' of 'It is also important to be able to talk freely about sex, not only to your friends, but also to your parents ...', in beide gevallen is het niet duidelijk of de waarde op een positieve of negatieve manier wordt gebruikt.

Na de analyse te hebben gemaakt van de verschillende tekstfragmenten, is deze analyse doorgelezen en bekritiseerd door twee andere medewerkers van het Taalsentrum van de Universiteit Stellenbosch. Vervolgens zijn de fragmenten geordend op basis van folder en op basis van onderwerp.

Resultaten na de 1e analyse

De uitwerkingen van de eerste analyse zijn te vinden in bijlage 4. In deze bijlage staan de sturende tekstfragmenten met de daarbij ingesloten waarden vermeld. Globaal genomen kwamen in de brochures dertien verschillende thema's aan bod waarbij een nadruk werd gelegd op één of meer menselijke basiswaarden om de lezer van de tekst te overtuigen. Hieronder wordt weergegeven welke thema's dat waren, met daarachter de nummers van de folders waarin deze thema's aan bod kwamen. Deze foldernummers zijn terug vinden in bijlage 5.

- Volwassen worden – 1,2,5
- Redenen voor seks - 1
- Man/Vrouw-verhoudingen – 1,2,5
- Seksuele onthouding – 1,4,5
- Getrouwheid – 1,2,4,5
- Steun krijgen bij anderen - 2,3,4,5
- Verantwoordelijkheid - 1,2,3
- Aids als probleem van iedereen - 1,2,3,4
- Gevolgen van seks - 1
- Gevolgen van een HIV-toets – 2,3
- Gevolgen van Aids – 2,3
- Sterfte – 2, 5
- Informatie – 2,4,5

Opvallend in deze analyse is dat geen van de bovengenoemde thema's in ieder van de vijf brochures terugkwam. Verder valt op dat Getrouwheid, Steun krijgen bij anderen en Aids als probleem van iedereen, als enigen in vier van de vijf folders terug te vinden waren en dat Redenen voor seks en Gevolgen van seks alleen in de eerste folder terugkwamen. Folder 1 behandelt acht thema's, folder 2: tien, folder 3: vijf, folder 4: vijf en folder 5: zeven. Dit is ongeveer evenredig met het aantal pagina's van de betreffende brochures.

In tabel 3 wordt duidelijk gemaakt welke waarden in welke mate terugkwamen in de brochures. Indien in een tekstfragment meerdere malen nadruk werd gelegd op een bepaalde waarde, zal deze waarde slechts één keer worden geteld. Het kan echter ook zijn dat in één tekstfragment meerdere waarden worden benadrukt, bijvoorbeeld: 'Je moet onafhankelijk zijn om iets te kunnen bereiken in je leven (hier wordt dus zowel de waarde Onafhankelijkheid als Iets Bereiken aangesproken). In dat geval worden de waarden beiden keer geteld:

Tabel 3: Het aantal waarden per connotatie

WAARDEN	AANTAL PER CONNOTATIE
MACHT (5)	Negatief: 1, neutraal: 3, positief: 1
IETS BEREIKEN (2)	Negatief: 2, neutraal: 0, positief: 0
HEDONISME (21)	Negatief: 9, neutraal: 4, positief: 8
STIMULATIE (7)	Negatief: 0, neutraal: 3, positief: 4
ONAFHANKELIJKHEID (15)	Negatief: 5, neutraal: 1, positief: 9
UNIVERSALISME (6)	Negatief: 2, neutraal: 1, positief: 3
SOCIAALHEID (23)	Negatief: 1, neutraal: 3, positief: 19
TRADITIE (24)	Negatief: 6, neutraal: 12, positief: 6
INSCHIKKELIJKHEID (0)	-
VEILIGHEID (31)	Negatief: 11, neutraal: 6, positief: 14

Omdat er aan deze analyse subjectieve beoordelingen ten grondslag liggen, kunnen er geen harde conclusies getrokken worden ten aanzien van het aantal waarden dat in de sturende teksten van de voorlichtingsbrochures terugkomt. De analyse is door twee critici gecontroleerd maar de analyse is niet uitgevoerd door meerdere personen. Een analyse door andere onderzoekers zal vermoedelijk andere resultaten opleveren. Het globale beeld van de resultaten zal waarschijnlijk echter gelijk blijven. Globaal gezien wordt namelijk duidelijk dat de waarden

veiligheid, traditie, sociaalheid, hedonisme en onafhankelijkheid het meest terugkomen in de brochures. Met betrekking tot de connotatie die wordt gegeven aan de betreffende waarden, is het opvallend dat bij sociaalheid overwegend een positieve connotatie wordt gebruikt, en dat bij veiligheid, onafhankelijkheid en hedonisme relatief aanzienlijk minder gebruik wordt gemaakt van neutrale connotaties dan van negatieve en positieve connotaties.

Interpretatie van de 1^e analyse

Aan de hand van de gevonden resultaten wordt duidelijk dat de indeling van waarden die Schwartz (1995) maakt, een goede basis vormt voor de analyse van voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids. Op een aantal punten voldoet deze indeling echter niet. In meerdere gevallen wordt er in de tekst gebruik gemaakt van waarden die niet goed zijn te classificeren in één van de categorieën van het model van Schwartz. In een aantal andere gevallen kampt het model van Schwartz met een te brede, een te smalle of een te onduidelijke definitie bij een specifieke waarde. Op basis van bovenstaande kritiek zal daarom hieronder een gerevisieerd model van Schwarz worden weergegeven. De belangrijkste wijzigingen zijn dat de term traditie is gewijzigd in religiositeit, dat de waarde hoop is toegevoegd en dat de waarde veiligheid is opgedeeld in de waarden acceptatie en gezondheid. Ook de indeling van bovenliggende dimensies is veranderd. De onderbouwing van de wijzigingen staat vermeld in bijlage 4.

Tabel 4: Definities van motivationele waardetypen, toegepast op voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids

WAARDE	UITWEIDING
MACHT	Sociale status en prestige, controle of dominantie over mensen en bronnen (sociale status, vooruitgang, autoriteit, behoud van public image, sociale erkenning)
IETS BEREIKEN	Persoonlijk succes door een zichtbare competentie m.b.t. sociale standaarden (succes, vaardigheden, ambitie, intelligentie)
HEDONISME	Genot en sensuele bevrediging voor jezelf (genot, plezier hebben in het leven, <i>een onbezorgd leven leiden</i>)
STIMULATIE	Spanning, vernieuwing en uitdaging in het leven (durf, een gevarieerd en spannend leven)
ONAFHANKELIJKHEID	Onafhankelijkheid in gedachten en acties – kiezen, creëren, uitzoeken (creativiteit, vrijheid, nieuwsgierigheid, onafhankelijkheid, het bepalen van eigen doelen, <i>wijsheid, goed geïnformeerd zijn</i>)
UNIVERSALISME	Begrip, waardering, tolerantie en bescherming van de voorspoed van mensen en natuur (sociale gerechtigheid, open-minded, vrede in de wereld, een mooie wereld, één zijn met de natuur, bescherming van de omgeving, gelijkheid)
SOCIAALHEID	<i>Behoud en indien mogelijk uitbreiding van de welvarendheid van andere mensen (hulpvaardig, vergevingsgezindheid, eerlijk, loyaal, welwillend, ondersteunend)</i>
RELIGIOSITEIT	<i>Accepteren, overtuigd zijn van en binding hebben met ideeën die gepropageerd worden vanuit een religie (acceptatie van hetgeen dat je toebedeeld krijgt, toegewijheid, nederigheid, gematigdheid, moraliteit, overtuigdheid).</i>
INSCHIKKELIJKHEID	Het afzien van acties, neigingen en impulsen bedoeld om anderen te choqueren of beschadigen of bedoeld om sociale verwachtingen en normen te schenden (gehoorzaamheid, discipline, beleefdheid, het eren van je ouders).
HOOP	<i>Geestesgesteldheid waarin een mens positieve verwachting heeft ten aanzien van de toekomst, dat zijn innige wens werkelijkheid zal worden (kracht, positieve verwachting, sterkte, verlangen, leven met een doel)</i>
ACCEPTATIE	<i>Geaccepteerd en gewaardeerd worden door anderen (steun, vriendschap, liefde en sympathie ontvangen, goede familiebetrekkingen hebben, aanvaard worden)</i>
GEZONDHEID	<i>Een fysiek en emotioneel gezond leven leiden (gezondheid, weinig stress, emotionele stabiliteit, geen angst)</i>

N.B. Wijzigingen ten opzichte van het oude model zijn cursief weergegeven

Resultaten na 2^e analyse

Op basis van het gerevisieerde model van Schwarz (1995) heeft een herindeling van de verschillende waarden plaatsgevonden. Deze herindeling is te vinden in bijlage 4. In de vijf verschillende voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids, zijn na herziening van de eerste analyse in het totaal 141 instantiëringen van waarden aan bod gekomen in de verschillende tekstfragmenten. Na het hernoemen en de verwerking van kritieken zijn er dus vaker bepaalde waarden ge(her)definieerd dan in de eerste analyse. Het aantal en de inhoud van de thema's die in de teksten werd behandeld, is niet gewijzigd.

In tabel 5 staan de waarden weergegeven, die in de tweede analyse gekoppeld zijn aan de sturende tekstfragmenten. In deze analyse zijn de waarden Hedonisme, Onafhankelijkheid, Sociaalheid en Religiositeit nog steeds het sterkst vertegenwoordigd. De waarden Acceptatie en Gezondheid zijn beiden ook nog ruim vertegenwoordigd. De connotatie waarmee een specifieke waarde is aangeduid, geeft niet altijd een helder beeld. De waarde hedonisme lijkt over het algemeen met een negatieve connotatie gebruikt te worden. De waarde sociaalheid wordt in

vrijwel alle gevallen met een positieve connotatie gebruikt. De waarde religiositeit heeft, in tegenstelling tot in de eerste analyse, waarbij de term traditie werd gebruikt, een positiever karakter. De waarde hoop komt in de analyse slechts 6 keer terug, maar wel overwegend met een positieve connotatie. Tot slot wordt de 'nieuwe' waarde acceptatie overwegend positief gebruikt.

Tabel 5: Het aantal waarden per connotatie

WAARDEN	AANTAL PER CONNOTATIE
MACHT (7)	Negatief: 2, neutraal: 4, positief: 1
IETS BEREIKEN (4)	Negatief: 2, neutraal: 2, positief: 0
HEDONISME (16)	Negatief: 7, neutraal: 4, positief: 5
STIMULATIE (3)	Negatief: 0, neutraal: 1, positief: 2
ONAFHANKELIJKHEID (18)	Negatief: 5, neutraal: 4, positief: 9
UNIVERSALISME (6)	Negatief: 2, neutraal: 1, positief: 3
SOCIAALHEID (18)	Negatief: 1, neutraal: 1, positief: 16
RELIGIOSITEIT (18)	Negatief: 2, neutraal: 8, positief: 8
INSCHIKKELIJKHEID (0)	-
HOOP (7)	Negatief: 0, neutraal: 2, Positief: 5
ACCEPTATIE (18)	Negatief: 5, neutraal: 5, Positief: 8
GEZONDHEID (26)	Negatief: 11, neutraal: 5, positief: 10

Net als in de vorige analyse, zijn de bevindingen niet waterdicht in die zin dat bepaalde bevindingen voor discussie vatbaar zijn. Het grootste deel van de analyse bevat echter waarden die betrekkelijk helder terug zijn te vinden in de tekst en waarover derhalve dan ook niet gediscussieerd kan worden. Deze waarden kunnen dan ook gebruikt worden om voor het tekstuele experiment valide teksten op te stellen.

Conclusie

De resultaten geven een aantal goede handvatten voor het construeren van de experimentele teksten. Door de analyse zijn de onderwerpen bekend die deels besproken zullen worden in de experimentele teksten en tevens is duidelijk welke waarden voorkwamen in de brochureteksten en welke waarden gebruikt kunnen worden bij de constructie van de experimentele teksten. Er is een nieuwe bovenliggende dimensie 'betrokkenheid' geconstrueerd die de waarden sociaalheid, inschikkelijkheid, religiositeit, hoop en acceptatie omvat. De waarden onafhankelijkheid, stimulatie, iets bereiken en hedonisme worden ondersteund door de bovenliggende dimensie 'materialisme'. Deze twee dimensies zijn tegengesteld aan elkaar.

2.5 Doelstelling en onderzoeksvragen

Aan de hand van de theoretische onderbouwing en de brochureanalyse kunnen nu een aantal hypothesen en deelvragen worden opgesteld voor het experimentele tekstuele onderzoek. Ten eerste luidt de probleemstelling voor dit onderzoek:

'Welke attitude hebben blanke jongeren in Zuid-Afrika ten aanzien het gebruik van waarden in persuasieve tekstonderdelen uit voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids?'

De hypothesen voor het onderzoek zijn de volgende:

1. *De tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt wordt positiever gewaardeerd dan tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden*
Hoewel gebleken is dat de kerk een inconsistente mening heeft ten aanzien van de standpunten die zij propageren aangaande onder andere seksuele onthouding en condoomgebruik, is het toch een feit dat 86% van de blanke Zuid-Afrikanen Christelijk is. Derhalve wordt verwacht dat de tekst die de betrokkenheidswaarden benadrukt, in ieder geval door een deel van de respondenten beter gewaardeerd wordt dan de tekst die de materialistische waarden benadrukt.
2. *Jongeren met een hogere kerkelijke betrokkenheid zullen de tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt hoger waarderen dan jongeren met een lage kerkelijke betrokkenheid*
Jongeren die sterker kerkelijk betrokken zijn, hechten mogelijk meer waarde aan de waarde aan de tekst die gericht is op betrokkenheidswaarden. Een hogere kerkelijke betrokkenheid stemt mogelijk overeen met een hogere waardering voor Christelijke principes.
- 3a. *Er is een verschil in waardering van de teksten bij hoog en laag scorenden op betrokkenheidswaarden.*
Bij hoog scorenden op betrokkenheidswaarden, zal de tekst waarin de nadruk ligt op betrokkenheidswaarden hoger gewaardeerd worden dan de tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden. Bij laag scorenden op betrokkenheidswaarden, zal de tekst waarin de nadruk ligt op betrokkenheidswaarden lager gewaardeerd worden dan de tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden.
- 3b. *Er is een verschil in waardering van de teksten bij hoog en laag scorenden op materialistische waarden*
Bij hoog scorenden op materialistische waarden zal de tekst waarin de nadruk ligt op betrokkenheidswaarden lager beoordeeld worden dan de tekst waarin de nadruk ligt op de materialistische waarden. Bij laag scorenden op de materialistische waarden zal de tekst waarin de nadruk ligt op betrokkenheidswaarden hoger gewaardeerd worden dan de tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden.
4. *Mensen met een betere kennis over HIV/Aids zullen de tekst met materialistische waarden hoger beoordelen dan mensen die minder kennis hebben over HIV/Aids*
Mensen met een betere kennis over HIV/Aids zullen dus minder te maken hebben gehad met de vele vooroordelen die bestaan op het gebied van HIV en Aids. Een betere kennis pleit voor een betere objectiviteit omtrent Aids. Deze objectiviteit wordt door deze personen mogelijk beter gewaarborgd in de tekst die de nadruk legt op materialistische waarden.

3 ONDERZOEKSOPZET

In dit hoofdstuk wordt weergegeven op welke wyse het experiment is opgezet. In paragraaf 3.1 wordt het voor het experiment gehanteerde materiaal besproken. In paragraaf 3.2 wordt vermeld welke proefpersone aan het onderzoek hebben deelgenomen. Het onderzoekeinstrument dat is gebruikte voor het in kaart brengen van de meninge van de respondenten, wordte weergegeven in paragraaf 3.3. In paragraaf 3.4 wordte vervolgens kort iets gezegd ower de afnameprocedure. Tot slot wordte in paragraaf 3.5 de statistiese procedure in kaart gebrachte die gebruikte zyn by die analyse van de verkregene data.

3.1 Materiaal

In het experimentele onderzoek zyn twee tekste aan die doeltroep voorgelegd. Deze tekste zyn gevarieerd met betrekking tot die benadrukte waarden in een bepaald tekstgedeelte. Het aangepaste waardenmodel van Schwarz (1995) wordte gebruikte voor het variëren van die twee tekste met als tegengestelde dimensie: materialisme en betrokkenheid. Die eerste tekst draagt die hoofdwaaarden behorende by die bovenliggende dimensie materialisme. Die tweede tekst is geschreven met behulp van die hoofdwaaarden behorende by die dimensie betrokkenheid. Elke tekst bespreekte acht verskillende thema's. Deze thema's kwame allen voor in die geanalyseerde brochures. By dieze thema's wordte één of meerdere kere die nadruk gelegd op waarden die terug te vinden zyn in het gereviseerde model van Schwarz. In tabel 6 is die opbouw van die experimentele tekste weergegeven en wordte duidelik gemaakte welke onderscheidende waarden in dieze tekste zyn gebruikte.

Tabel 6: Die opbouw van die experimentele tekste en die weergawe van die onderscheidende waarden

	MATERIALISME	BETROKKENHEID
Volwassen wordte (1)		
Constate tekst	Puberteit kan jou kop regtig deurmekaar krap. Jou liggaam en emosie verander en jou verstand ontwikkel.	
Experimentele tekst	Dit lyk vir jou of jou lewe te ingewikkeld is en of jy nie al hierdie veranderings sal kan baasraak nie. Moenie bekommerd wees nie: jy het dit in jou om al hierdie veranderinge te kan baasraak.	Al lyk die lewe ingewikkeld, moet jy bly hoop en op die Here vertrou. Hy sal jou help om al die veranderinge te kan baasraak.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>Hedonisme</i>	<i>Religiositeit</i>
Volwassen wordte (2)		
Constate tekst	-	
Experimentele tekst	Die fisiese, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat jy besig is om 'n onafhanklike volwassene te word. Jy sal een van die dae op jou eie bene kan staan en jy kan nou reeds uitsien na 'n opwindende lewe.	Die fisiese, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat die lewe dalk vir jou moeilik kan wees omdat jy deel word van die volwasse wêreld. Ander mense sal jou egter aanvaar as jy bereid is om hulle ook te aanvaar.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>Onafhanklikheid, Stimulasie</i>	<i>Gezondheid, Acceptasie, Sosiaalheid</i>
Gevolge van seks (1)		
Constate tekst	As jy volwasse word, sal jy ook 'n besluit moet neem oor seks. Onthou, as jy as jongmens besluit...	
Experimentele tekst	... dat jy gereed is vir seks, dan moet jy ook die gevolge en verantwoordelikhede kan dra wat daarmee saamgaan.	... om seks te hê voordat jy jou verbind het aan één spesiale maat, leef jy nie volgens die beginsels wat in die Bybel neergelê word nie.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>hedonisme</i>	<i>religiositeit</i>

Gevolgen van seks (2)		
Constante tekst	-	
Experimentele tekst	As jy 'n Seksueel Oordraagbare Siekte (SOI), of selfs VIGS kry, of as jy swanger word, kan jy jou kans op 'n onbesorgde en gelukkige jongmenslewe verbeur.	Jy loop dan die gevaar om 'n Seksueel Oordraagbare Siekte (SOI), of selfs VIGS, te kry of om swanger te raak voordat jy getroud is.
Benadrukte waarden	<i>hedonisme, iets bereiken</i>	<i>religiositeit</i>
Seksuele onthouding		
Constante tekst	Om jouself teen bostaande probleme te beskerm, kan jy die ABC-program volg. Die ABC staan vir <i>Abstinate, Be Faithfull en Condomize</i> . Party mense besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie, ...	
Experimentele tekst	... as gevolg van die gevaar van SOI's en ongewenste swangerskappe. Daar is egter verskillende goeie voorbehoedmiddels beskikbaar. As jy op 'n veilige manier seks het deur byvoorbeeld 'n kondoom te gebruik, is jy byna 100% beskerm teen swangerskap en SOI's. Deur beskermde seks met jou meisie te hê, kan julle seksuele verhouding goed en veilig wees. Jy móét dus 'n kondoom gebruik.	... omdat hulle glo dat dit verkeerd is. In die christelike geloof word ons geleer dat seks net binne die huwelik mag plaasvind. Hierdie besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie, verseker wél dat jy dan 100% beskerm is teen swangerskap en SOI's. Jou verhouding met jou meisie kan wonderlik wees en gebaseer op liefde en respek sonder dat julle seks voor die huwelik het.
Benadrukte waarden	<i>hedonisme</i>	<i>religiositeit</i>
Getrouweid		
Constante tekst	-	
Experimentele tekst	Sommige mense kies egter vir 'n verhouding waarin hulle en hulle maats getrou bly aan mekaar. In so 'n seksuele verhouding het jy die beste kans vir 'n sorgvrye lewe en hoef jy jou glad nie te bekommer oor die gevare van siektes nie.	Sommige mense voel ook dat seks tuis behoort in 'n verhouding waarin die twee maats getrou is aan mekaar. In so 'n verhouding wil die paartjie hulle lewe met net die één maat deel. Om meer as een seksuele maat te hê, is nie aanvaarbaar nie.
Benadrukte waarden	<i>Onafhankelĳkheid, hedonisme</i>	<i>Religiositeit</i>
Gevolgen van een Aids-toets		
Constante tekst	Hoekom is dit belangrik om die MIV-toets te laat doen? As jy seks sonder 'n kondoom gehad het, moet jy 'n MIV-toets ondergaan sodat jy kan weet of jy die MIV-virus opgedoen het of nie.	
Experimentele tekst	As jy weet wat die uitslag is, is die onsekerheid op 'n einde en kan jy jou lewe aanpas en nog steeds lekker en opwindende dinge doen.	Dan kan jy sorg dat jy nie ander mense ook besmet nie. As jy die MIV-toets laat doen het, hoef jy nie meer bang te wees nie want die onsekerheid is op 'n einde. Jy kan nog steeds met hoop uitsien na die toekoms.
Benadrukte waarden	<i>stimulattie</i>	<i>sociaalheid, hoop</i>
Verantwoordelĳkheid		
Constante tekst	Hoe moet jy optree teenoor 'n persoon wat MIV-positief is?	
Experimentele tekst	Almal van ons moet met die werklikheid van VIGS saamleef. As jy 'n persoon bystaan wat MIV-positief is of VIGS het, moet jy begrip hê daarvoor dat hy/sy nog steeds 'n gelukkige lewe wil hê. Jy moet egter onthou dat ook jy die reg op 'n gelukkige lewe het en daarom moet jy nie jou eie behoeftes afskeep nie.	Ons kan mekaar bystaan deur mekaar te help om VIGS te hanteer en om positief daarmee saam te lewe. 'n Persoon met MIV en VIGS het 'n beter kans vir 'n gesonder lewe as daar iemand is wat hom/haar bystaan. Wees sensitief vir die ander persoon se behoeftes
Benadrukte waarden	<i>onafhankelĳkheid, hedonisme, stimulatie</i>	<i>sociaalheid</i>
Sterfte		
Constante tekst	As jy VIGS het, word die dood vir jou 'n werklikheid. Jy kan positief lewe deur...	

Comment: E: Ek het hierdie frase hier ingesit omdat daar nie 'n oorgang is van die besluit om nie seks te hê nie en die voorbehoedmiddels nie.

Comment: E: Dis 'n biejie te sterk gestel met die 100% - wat van verkragting?

Experimentele tekst	... nie aan die dood te dink terwyl jy nog gesond genoeg is om 'n normale lewe te lei nie. Die lewe kan nog steeds vir jou vol vreugde wees.	... aan te hou om aan die toekoms te dink. Die Here het nog steeds 'n plan en 'n doel met jou lewe al is jy MIV-positief.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>hedonisme</i>	<i>hoop, religiositeit</i>
Informatie over Aids (1)		
Constate tekst	-	
Experimentele tekst	Dit is dalk vir jou moeilik om met iemand oor seks te praat, omdat baie mense, veral ouer mense, nie daarvoor wil praat nie. Jy moet dus soms jou besluite heeltemaal op jou eie neem.	In sommige godsdienste en kulture is daar streng reëls wat sê dat 'n mens nie oor seks mag praat nie. Dit weerhou baie ouer mense daarvan om openlik oor seks te praat. Jy kan daarom nie enige ondersteuning van hulle verwag nie.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>onafhankeljkheid</i>	<i>religiositeit</i>
Informatie over Aids (2)		
Constate tekst	-	
Experimentele tekst	As jy sorg dat jy die regte besluite in jou lewe neem, kan jy verseker wees van 'n lekker en sorgvrye lewe.	Sorg dat jy altyd die besluite neem wat in pas is met jou geloofsoortuiging. Dan sal jy 'n goeie lewe lei.
<i>Benadrukte waarden</i>	<i>hedonisme</i>	<i>religiositeit</i>

In het onderzoek is er voor gekozen om van de thema's Getrouweheid, Seksuele Onthouding, Gevolgen van een Aids-toets, Verantwoordeljkheid en Sterfte, één tekstgedeelte te kiezen. De thema's 'Volwassen worden', 'Gevolgen van seks' en 'Informatie over Aids' bestonden uit twee tekstgedeeltes. Een tekstgedeelte bestaat in deze context in principe uit één zin, die op zichzelf een volledig coherent statement omtrent het onderwerp maakt. Bleek een coherente inhoudseenheid echter weergegeven te worden door twee of meer opeenvolgende zinnen, en zou dus bij het weglaten van één der zinnen een stuk essentiële informatie weg lijken te vallen, dan kon een coherent tekstgedeelte ook bestaan uit meerdere zinnen. Er is in dit experiment specifiek gekozen voor de huidige tekstgedeeltes, omdat hierbij een aanpassing naar de dimensies materialisme en betrokkenheid het duidelijkst bleek.

De oorspronkelijke teksten voor het experiment zijn afkomstig uit de corpusanalyse (zie paragraaf 2.4). Om de tekst passend te maken binnen één van de twee dimensies, zijn er aanpassingen gemaakt op woord- of zinsniveau, of er werd informatie aan het tekstgedeelte toegevoegd. Deze toegevoegde informatie bevond zich tevens op woord- en zinsniveau. Bij elk origineel tekstfragment werd opnieuw onderzocht welk type aanpassing nodig was. Verder zijn alle tekstfragmenten, indien nodig, in het Afrikaans vertaald. Deze vertaling werd gemaakt omdat de doelgroep van het experiment Afrikaans als eerste taal hanteert. De connotatie werd in beide tekstversies hetzelfde gehouden, ofwel in beide tekstversies positief, neutraal of negatief. De tekstfragmenten verschillen in enkele gevallen van lengte. Dit was soms noodzakelijk om het fragment op inhoudelijk gebied te laten kloppen. De twee teksten in hun geheel verschilden qua lengte niet veel van elkaar. Hieronder volgt een uitgewerkt voorbeeld van één van de tekstfragmenten, in dit geval gericht op het thema 'Volwassen worden':

- Origineel fragment = These physical, emotional and social changes affecting your life mean you are on your way becoming an independent adult with an exciting life ahead of you.
- Tekst M (materialisme) = Die fisieke, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat jy besig is om 'n onafhanklike volwassene te word. Jy sal een van die dae op jou eie bene kan staan en jy kan nou reeds uitsien na 'n opwindende lewe.

Tekst B (betrokkenheid) = Die fisieke, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat die lewe dalk vir jou moeilik kan wees omdat jy deel word van die volwasse wêreld. Ander mense sal jou egter aanvaar as jy bereid is om hulle ook te aanvaar.

Binnen de twee experimentele zinnen wordt onderscheid gemaakt op verschillende manieren. De materialistische versie is een redelijk letterlijke vertaling van het originele fragment. Het gedeelte over onafhankelijkheid uit dit fragment is echter extra benadrukt door de tekst 'op jou eie bene staan' toe te voegen. Dit tekstfragment is gericht op de waarden onafhankelijkheid en stimulatie. In de betrokkenheidsversie is na een eerste overlappende zin gekozen voor een tekst die gericht is op de waarden acceptatie en sociaalheid. De tekst: 'dat die lewe dalk vir jou moeilik kan wees omdat jy deel word van die volwasse wêreld'. Andere mense sal jou egter aanvaar as jy bereid is om hulle ook te aanvaar' is volledig bijgeschreven om de originele tekst zoveel mogelijk te laten passen binnen de waarden acceptatie en sociaalheid. Om van de experimentele tekstfragmenten een goed leesbare tekst te maken, zijn de verschillende experimentele zinnen indien nodig aangevuld met voornamelijk informatieve zinnen die in beide experimentele versies hetzelfde bleven.

De twee uiteindelijke teksten met daarin tegengestelde waarden zullen bestaan uit elf experimentele tekstgedeeltes. De twee teksten worden gedefinieerd als tekst B met waarden uit de dimensie betrokkenheid en tekst M met waarden uit de dimensie materialisme. Deze teksten zijn te vinden in bijlage 3. Om het experiment zuiver te laten verlopen, is elke proeftekst allereerst opgesplitst in twee teksten. Tekst B1 en B2 tekst M1 en M2. In de eerste tekst (B1 en M1) zullen de thema's volwassen worden (2x), gevolgen van seks (2x), seksuele onthouding en getrouwheid worden behandeld. De thema's gevolgen van een Aids-toets, verantwoordelijkheid, sterfte en informatie over Aids (2x) worden besproken in de tweede tekst (B2 en M2). De teksten zijn afzonderlijk goed leesbaar.

3.2 Proefpersonen

In het onderzoek waren 49 mannen en 53 vrouwen betrokken. Mannen en vrouwen verschilden naar leeftijd. De mannen waren gemiddeld 17 jaar en de vrouwen waren gemiddeld 16,5 jaar oud en verschilden significant van elkaar in leeftijd ($t(98)=5.98, p<.001$). De mannen zaten allen in de elfde graad van een jongensschool op gymnasiumniveau. De vrouwen en waren voor de helft afkomstig uit de tiende graad en voor de helft uit de elfde graad van een meisjesschool tevens op gymnasiumniveau. De jongeren waren allen blank.

De leeftijd van de jongeren is interessant vanuit een religieus oogpunt. Hart (1994, p.46) zegt namelijk dat jongeren in Nederland gemiddeld tussen hun vijftiende en zeventiende levensjaar vijf levensbeschouwelijke overgangen hebben bereikt, te weten: het besef van de eindigheid van het leven op 15,4 jaar gemiddeld, bewustwording van de grenzen aan de menselijke vermogens (gem. 15,9 jaar), twijfels aan de zin van het leven (gem. 16,3 jaar), de betekenis van dood en sterven (gem. 16,5) en het besluit om zich wel of niet als kerklid te gaan beschouwen (gem. 16,5). De doelgroep van het huidige onderzoek heeft zeer kort geleden deze overgangen bereikt en zal daarom wellicht nog steeds geïnteresseerd zijn in zaken die met religie te maken hebben, zoals één van de versies van de voorlichtingstekst.

3.3 Instrumentarium

De voor het onderzoek gehanteerde vragenlijst bestond uit vijf onderdelen: persoonlijke gegevens, kerkelijke betrokkenheid, kennis en vooroordelen over VIGS, persoonlijke waarden en attitudes ten aanzien van de proefteksten.

De persoonlijke vragen gingen over leeftijd, sekse en opleiding. De vragen over kerkelijke betrokkenheid meten de bezoeksfrequentie van een kerkdienst, de participatie in Christelijke buitenkerkse activiteiten, de overtuiging in de eigen mate van Christelijkeheid, de frequentie van persoonlijke geloofsactiviteit en de mate waarin de persoon met anderen over het geloof kan praten. Deze vragen werden beantwoord op vijfpunts Likertschalen, met uitzondering van het aantal Christelijke buitenkerkelijke activiteiten (zevenpunts Likertschaal). De verschillende items die de kerkelijke betrokkenheid meten, leverden een matige correlatie op (Chronbach's $\alpha=.67$).

De kennis van de proefpersonen over Aids werd getoetst door dertien ja/nee-vragen (*'Kan jy MIV-positief word deur iemand te soen'*). Ook is er een vraag gesteld om het inzicht van de proefpersonen in de situatie in eigen land in te schatten. De proefpersonen moesten hiervoor op een schaal van 10 tot 100% aangeven hoeveel procent zij dachten dat er van de volwassen bevolking besmet was met HIV. Verder toetsten twaalf ja/nee-vragen de mate van vooroordeel bij de proefpersonen (*'Is jou kans om MIV-besmet te raak, groter as jy swart is?'*).

Bij het vierde onderdeel moesten de proefpersonen op een zevenpunt semantische differentiaal (*'stem glad nie mee saam nie ... stem heeltemaal saam'*), een waardering geven aan de twaalf verschillende waarden zoals gedefinieerd in het analysemodel dat in hoofdstuk 2.5 staat beschreven.

Bij het volgende gedeelte van de vragenlijst waren er twee verschillende versies ontwikkeld. In de eerste versie van de vragenlijst werd tekst B1 aan tekst M2 werd gekoppeld. In de tweede versie werden de teksten M1 en B2 aan elkaar gekoppeld. Op deze manier werden de proefpersonen geconfronteerd met zowel een materialistische tekst als een betrokkenheidstekst.

Om de waardering op deze teksten te bepalen werden door middel van zevenpunts Likertschalen vier vragen gesteld over de Inhoud, zes vragen over de Aantrekkelijkheid, vier vragen over het Nut van de tekst en werden met behulp van een semantische differentiaal vier vragen gesteld over de Aansprekendheid van de tekst. Verder werden via een zevenpunts Likertschaal zes vragen gesteld over de bron / de schrijver. De mate waarin bepaalde waarden in de tekst werden teruggevonden door de doelgroep (*'vir wie dink jy is die teks geskryf'*), kon worden aangegeven op een zevenpunts semantische differentiaal. De gehele vragenlijst is terug te vinden in bijlage 2.

Een feitelijke samenhang tussen de verschillende items is nagegaan met een principale componentenanalyse met toepassing van varimax-rotatie (zie tabel 7). Deze bewerking leverde zeven componenten op die 68,3% van de variantie verklaarden. Bij deze analyse is geen onderscheid gemaakt naar de twee teksten; deze werden als één tekst behandeld. De eerste component werd bepaald door items voor imago van de auteur, aangevuld met een item voor inhoud (Imag1, 2, 3, 4, 6 en Inh1). De betrouwbaarheid van deze schaal was goed (Chronbach's $\alpha=.89$). De tweede component werd gevormd door items van aantrekkelijkheid (Aant1, Aant3, Aant4, Aant5 en Aant6). De betrouwbaarheid hiervan was tevens goed (Chronbach's $\alpha=.83$). Het derde component bevatte items omtrent het nut van de tekst (nut1, nut2, nut3 en nut4). Deze component had een goede betrouwbaarheid (Chronbach's $\alpha=.81$). De twee overige componenten (eens2 en eens3 / inh2 en inh4) hadden bij de betrouwbaarheidsanalyse een te lage score (respectievelijk Chronbach's $\alpha=.59$ / Chronbach's $\alpha=.40$). De overige items (Imag5, Eens4, Inh3, Eens1 en Aant2) vertoonden geen of onvoldoende samenhang om in verdere componenten te kunnen worden opgesplitst.

De resultaten, welke in hoofdstuk 4 aan bod komen, worden besproken met behulp van de drie componenten die bovenstaand zijn gedefinieerd. De oorspronkelijke indeling in de verschillende categorieën is dus losgelaten. De overige individuele variabelen worden slechts besproken als daar reden toe is. Bijvoorbeeld als er op deze variabelen hoog significante verschillen worden gevonden.

Tabel 7: Rotated Component Matrix

		COMPONENT						
		Imago	Aantrek- kelijkheid	Nut	4	5	6	7
Imag1	De auteur is onbetrouwbaar - betrouwbaar	.80	.14	.17	.11	.23	.21	-.05
Imag4	De auteur is vals - oprecht	.79	.16	.16	.27	.09	-.02	.08
Imag2	De auteur is onkundig - kundig	.78	.23	.19	-.02	.09	.30	-.08
Imag6	De auteur is onakkuraat - akkuraat	.71	.08	.33	.31	-.05	.09	.05
Imag3	De auteur is onbekwaam - bekwaam	.71	.18	.18	.13	.07	-.07	-.10
Inh1	De inhoud is onwaar - waar	.54	.10	.34	.49	.14	.13	-.06
Aant4	De tekst is vervelig - lewendig	.17	.81	.21	.13	.05	.09	-.04
Aant6	De tekst is eentonig - afwisselend	.06	.76	.15	.07	-.05	.14	.16
Aant1	De tekst is oninteressant - interessant	.17	.68	.32	.09	.09	.11	-.04
Aant5	De tekst is onpersoonlijk - persoonlijk	.26	.66	-.07	.03	-.04	-.06	-.36
Aant3	De tekst is afstotend - uitnodigend	.10	.54	.25	.23	.30	-.09	.19
Imag5	De auteur is ouderwets - modern	.30	.37	.32	-.10	.09	.32	.30
Nut1	De tekst is onnodig - zinvol	.14	.28	.75	.18	.25	.05	-.13
Nut2	De tekst is dom - verstandig	.30	.26	.71	.12	.30	.11	-.12
Nut3	De tekst is oordrewe - op die punt af	.32	.04	.69	.19	-.17	-.08	-.16
Nut4	De tekst is oorbodig - noodsaaklijk	.25	.31	.67	-.10	.02	.15	-.03
Eens2	De tekst is 'dieselfde wat ek denk'	.24	.10	.17	.75	-.11	.04	-.05
Eens3	De tekst stemt 'ooreen met pers. waardes'	.09	.07	-.03	.63	.47	.21	-.20
Eens4	Ik 'identificeer met standpunte' in de tekst	.33	.27	-.04	.49	.17	-.08	.31
Inh3	De inhoud is onvolledig - volledig	.24	.31	.39	.44	.25	.14	-.23
Eens1	Ik 'vereenselvig met idees' in de tekst	.21	.01	.16	.07	.86	-.06	-.07
Inh2	De inhoud is subjectief - objectief	-.03	.13	.03	.16	-.20	.78	.14
Inh4	De inhoud is onaantvaardbaar - aantvaardbaar	.32	.07	.09	.05	.19	.65	-.06
Aant2	De tekst is formeel - informeel	-.09	-.02	-.08	-.04	.01	.08	.83
Percentage verklaarde variantie		34.8	8.1	6.0	5.6	5.1	4.5	4.3

NB Significante scores (> .50) worden in **vet** weergegeven

3.4 Procedure

De vragenlijst is 's-ochtends afgenomen in de leslokalen bij een jongens- en meisjesschool in Stellenbosch in Zuid-Afrika, net voor of net na een tentamen. De uitleg werd gegeven door een medewerker van het taalcentrum die de Afrikaanse taal machtig was. De proefpersonen mochten niet overleggen met elkaar tijdens het invullen van de vragenlijst. De jongeren deden ongeveer twintig minuten over het invullen van de vragenlijst. De jongeren kregen 10 Rand (= €1,23) als vergoeding voor hun medewerking.

3.5 Verwerking gegevens

De samenhang tussen de tekstwaardering- respectievelijk imagoschalen is bepaald met een principale componentenanalyse met toepassing van varimax-rotatie. De homogeniteit van de tekstwaardering- en imago-componenten en van de attitudeschalen is bepaald met Cronbach's alpha. Als de alphawaarde hoger was dan .80 was het resultaat goed, tussen .70 en .80 adequaat, tussen de .60 en .70 matig, en beneden .60 onvoldoende. (van Wijk, 2000, p.217).

Van de teksten zijn allereerst gemiddelden en standaardafwijkingen berekend. De verschillen tussen de seksen, hoog- en laag kerkelijk betrokkenen, hoge en lage waardering van waarden en matige en goede kennis van HIV, werden gemeten met een t-toets voor afhankelijke steekproeven. De effecten op schaalscores voor tekstwaarderingen, attitudes en imago-oordelen zijn voor beide thema's getoetst met twee-weg MANOVA's met herhaalde metingen, met als factoren tekstversie (*betrokkenheid en materialistisch*) en kerkelijke betrokkenheid, waardering van waarden, kennis van HIV en sekse als mediërende variabelen.

4 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het experimentele onderzoek besproken aan de hand van de hypothesen die vermeld staan in de laatste paragraaf van hoofdstuk twee.

Hypothese 1: De tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt zullen positiever worden gewaardeerd dan tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden

De drie hoofdcomponenten, die naar aanleiding van de principale componentenanalyse zijn gevormd, zullen hier als eerste worden besproken. Vervolgens wordt nog verder gegaan met het bespreken van de resultaten van de overige variabelen.

Tabel 8: Scores op imago, aantrekkelijkheid en nut van de tekst

	Imago van de auteur	Aantrekkelijkheid van de tekst	Nut van de tekst
Materialistisch	5.72	4.48	5.60
Betrokkenheid	5.50	4.19	5.26
Gemiddeld	5.61	4.34	5.43

NB: Bij significante verschillen staat de hoogste waarde in vet weergegeven

In tabel 8 staan de scores op imago, aantrekkelijkheid en nut van de tekst weergegeven. Het imago van de auteur verschilde niet tussen de materialistische en betrokkenheidstekst ($F(1,101) = 3.66, p = .06$). De aantrekkelijk van de tekst verschilde wel tussen de materialistische tekst en de tekst gericht op betrokkenheid. De tekst met nadruk op materialistische waarden werd aantrekkelijker bevonden dan de tekst met een nadruk op betrokkenheidswaarden ($F(1,101) = 5.80, p < .025, \eta = .05$). Ook werd de tekst waarin de nadruk lag op de materialistische waarden hoger beoordeeld dan de tekst waarin de nadruk lag op betrokkenheidswaarden ($F(1,101) = 6.17, p < .025, \eta = .06$). In tabel 9 staan de scores op de losse variabelen vermeld.

Tabel 9: Scores op de overige variabelen

VARIABLE	VERSIE	SCORE
De mate waarin de tekst modern is	Materialistisch	4.93
	Betrokkenheid	4.60
De mate waarin de lezer zich met de ideeën in de tekst kan vereenzelvigen	Materialistisch	4.44
	Betrokkenheid	4.20
De mate waarin hetgeen dat de tekst zegt, hetzelfde is als wat de lezer over het onderwerp denkt	Materialistisch	5.46
	Betrokkenheid	4.97
De mate waarin de tekst overeenkomt met de persoonlijke waarden van de lezer	Materialistisch	4.60
	Betrokkenheid	4.90
De mate waarin de lezer zich met de standpunten in de tekst kan identificeren	Materialistisch	4.90
	Betrokkenheid	5.03
De objectiviteit van de inhoud	Materialistisch	3.98
	Betrokkenheid	3.58
De volledigheid van de inhoud	Materialistisch	5.03
	Betrokkenheid	4.93
De aanvaardbaarheid van de inhoud	Materialistisch	5.11
	Betrokkenheid	5.02
De informeelheid van de tekst	Materialistisch	4.84
	Betrokkenheid	4.29

NB: Bij significante verschillen staat de hoogste waarde in vet weergegeven

De respondenten gaven bij de betrokkenheids- en materialistische tekst geen verschil aan in de mate waarin de schrijver een modern imago heeft ($F(1,99) = 2.72, p = .10$). Ook was er geen significant verschil in de mate waarin de respondenten zich met de ideeën in de tekst konden vereenzelvigen ($F(1,99) = .90, p = .35$). Wel was er een verschil tussen de tekstversies als het gaat om de mate waarin de tekst hetzelfde zegt als wat de lezer over het onderwerp denkt. De tekst met de nadruk op de materialistische waarden scoorde hier significant hoger ($F(1,99) = 5.59$,

$p < .025$, $\eta = .05$). De teksten stemden in beide versies evenveel overeen met de persoonlijke waarden van de respondent ($F(1,99) = 1.51$, $p = .22$). Ook konden de respondenten zich in beide tekstversies evenveel identificeren met de standpunten in de tekst ($F(1,100) = .35$, $p = .55$). In beide tekstversies oordelen de respondenten hetzelfde over de objectiviteit van de tekst ($F(1,98) = 3.69$, $p = .06$). Ook op de volledigheid van de tekst heeft de tekstversie geen invloed ($F(1,99) = .27$, $p = .61$). Op het gebied van de aanvaardbaarheid van de inhoud is er geen verschil tussen de betrokkenheidsversie en de materialistische versie ($F(1,98) = .16$, $p = .69$). Omtrent de formaliteit van de tekst is er wel een significant verschil tussen de twee tekstversies. De tekst met de nadruk op materialistische waarden werd als informeler beoordeeld dan de tekst met de nadruk op betrokkenheidswaarden ($F(1,99) = 10.9$, $p < .001$, $\eta = .10$).

Hypothese 2: Jongeren met een hogere kerkelijke betrokkenheid zullen de tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt hoger waarderen dan jongeren met een lage kerkelijke betrokkenheid;

Een eerste aspect dat bij de beantwoording van deze vraag werd bekeken, is de kerkelijke betrokkenheid. De respondenten gaven over het algemeen hoge waarderingen aan de vragen die de kerkelijke betrokkenheid meten. 51,0% van de respondenten bezocht één keer per week of vaker de kerk. 73,0% bezocht de kerk minimaal twee keer per maand. 72,5% van de respondenten is overtuigd Christen en 92,2% denkt dat hij een Christen is. 65,7% van de respondenten is één keer per dag of vaker bezig met zijn geloof. 64,7% van de respondenten kan regelmatig met anderen over zijn geloof praten. De enige vraag waaruit niet duidelijk blijkt dat de jongeren kerkelijk betrokken zijn, heeft betrekking op het aantal Christelijke activiteiten buiten het kerkbezoek.

De respondenten zijn in twee groepen verdeeld waardoor de kerkelijke betrokkenheid als mediërende variabele voor de rapportering van de resultaten gebruikt kon worden. Per vraag waren vijf punten te verdienen. Het maximaal aantal te behalen punten over de vijf vragen was dus 25. Het antwoord met de hoogste intensiteit (bijv. 'altijd' of 'zeer veel') kreeg 5 punten en het antwoord met de laagste intensiteit 1 punt. Het aantal punten, gegeven door de respondenten, varieerde van 7 tot 25. Precies de helft van het aantal respondenten had 21 of meer punten. De andere helft had minder punten. Op basis van deze twee groepen is een tweedeling gemaakt. Vrouwen en mannen verschilden overigens niet in hun oordeel over Christelijke betrokkenheid (man: 19,2; vrouw: 20,0; $t(100) = -1.10$, $p = .27$).

Tabel 10: Scores op de twee tekstversies, gesplitst op kerkelijke betrokkenheid

	Versie	Kerk - laag	Kerk - hoog
Imago van de auteur	Materialistisch	5.60	5.84
	Betrokkenheid	5.19	5.82
	Beiden	5.40	5.83
Aantrekkelijkheid van de tekst	Materialistisch	4.31	4.64
	Betrokkenheid	3.80	4.58
	Beiden	4.06	4.61
Nut van de tekst	Materialistisch	5.51	5.69
	Betrokkenheid	5.01	5.50
	Beiden	5.26	5.60

NB: Bij significante verschillen staat de hoogste waarde in vet weergegeven

In tabel 10 staan de scores op de twee tekstversies, gesplitst op kerkelijke betrokkenheid, weergegeven. Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel op het imago van de schrijver. De kerkelijk hoog betrokken respondenten oordeelden hoger op de voorlichtingsteksten, zonder dat er hierbij een onderscheid werd gemaakt naar tekstversie ($F(1,100) = 7.30$, $p < .01$, $\eta = .07$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden namelijk niet in hun oordeel over het imago van de schrijver in relatie tot de teksttype ($F(1,100) = 2.83$, $p = .10$). Kerkelijk laag en hoog betrokken respondenten verschilden tevens in hun oordeel over de aantrekkelijkheid van de tekst. Wederom scoorde de kerkelijk

hoog betrokken groep hoger op de teksten ($F(1,100)=8.88, p<.005, \eta=.08$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun oordeel over de aantrekkelijkheid van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,100)=3.87, p=.05$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun oordeel over het nut van tekst ($F(1,100)=2.66, p=.11$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden ook niet in hun oordeel over het nut van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,100)=1.19, p=.28$). In tabel 11 staan de scores op de losse variabelen, gesplitst naar kerkelijke betrokkenheid weergegeven.

Tabel 11: Scores op de losse variabelen, gesplitst naar kerkelijke betrokkenheid

VARIABLE	Versie	kerk - laag	kerk - hoog
De mate waarin de tekst modern is	Materialistisch	4.84	5.02
	Betrokkenheid	4.06	5.14
	Beiden	4.45	5.08
De mate waarin de lezer zich met de ideeën in de tekst kan vereenzelvigen	Materialistisch	4.55	4.33
	Betrokkenheid	4.04	4.37
	Beiden	4.30	4.35
De mate waarin hetgeen dat de tekst zegt, hetzelfde is als wat de lezer over het onderwerp denkt	Materialistisch	5.31	5.60
	Betrokkenheid	4.57	5.38
	Beiden	4.94	5.49
De mate waarin de tekst overeenkomt met de persoonlijke waardes van de lezer	Materialistisch	4.59	4.61
	Betrokkenheid	4.25	5.55
	Beiden	4.42	5.03
De mate waarin de lezer zich met de standpunten in de tekst kan identificeren	Materialistisch	4.98	4.82
	Betrokkenheid	4.75	5.32
	Beiden	4.87	5.07
De objectiviteit van de inhoud	Materialistisch	3.73	4.25
	Betrokkenheid	3.20	3.98
	Beiden	3.47	4.12
De volledigheid van de inhoud	Materialistisch	4.92	5.14
	Betrokkenheid	4.51	5.37
	Beiden	4.72	5.26
De aanvaardbaarheid van de inhoud	Materialistisch	4.96	5.27
	Betrokkenheid	4.69	5.38
	Beiden	4.83	5.33
De informeelheid van de tekst	Materialistisch	4.82	4.86
	Betrokkenheid	4.16	4.43
	Beiden	4.49	4.65

NB: Bij significante verschillen staat de hoogste waarde in vet weergegeven

Laag en hoog betrokken kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel op het oordeel over de modernheid van de schrijver ($F(1,98)=6.18, p<.025, \eta=.06$). De kerkelijk hoog betrokken groep scoorde hier hoger dan de kerkelijk laag betrokken groep. Kerkelijk laag en hoog betrokken respondenten verschilden tevens in hun oordeel over de modernheid van de schrijver in relatie tot het teksttype ($F(1,98)=5.28, p<.025, \eta=.05$). De hoog kerkelijk betrokken groep oordeelde bij beide versies hoger, dan laag kerkelijk betrokken groep.

Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun oordeel over de mate waarin zij zich met de tekst vereenzelvigen konden ($F(1,98)=.03, p=.87$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden ook niet in hun oordeel over de mate waarin zij zich met de tekst vereenzelvigen konden in relatie tot het teksttype ($F(1,98)=1.19, p=.28$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel in hun oordeel over de mate waarin zij de boodschap in de tekst beoordelen als iets waar zij hetzelfde over dachten. De kerkelijk hoog betrokken groep beoordeelde de teksten hoger dan de kerkelijk laag betrokken groep ($F(1,99)=4.23, p<.05, \eta=.04$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun oordeel over de mate waarin zij de boodschap in de tekst beoordelen als iets waar zij hetzelfde over dachten, in relatie tot het teksttype ($F(1,99)=1.65, p=.20$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel in hun oordeel over de mate waarin zij de boodschap in de tekst overeen vonden komen met hun persoonlijke waarden. Wederom gaven de kerkelijk hoog betrokkenen een significant hogere waardering aan de teksten ($F(1,100)=4.48, p<.05$,

$\eta = .04$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden tevens in hun oordeel over de mate waarin in de tekst overeen vonden komen met hun persoonlijke waarden in relatie tot het teksttype ($F(1,100) = 7.04$, $p < .01$, $\eta = .07$). De hoog kerkelijk betrokken groep oordeelde bij beide versies, dan laag kerkelijk betrokken groep. Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun oordeel over de mate waarin zij zich met de standpunten in de tekst konden identificeren ($F(1,99) = .61$, $p = .44$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden ook niet in hun oordeel over de mate waarin zij zich met de standpunten in de tekst konden identificeren in relatie tot het teksttype ($F(1,99) = 2.94$, $p = .09$).

Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel in hun mening over de objectiviteit van de tekst ($F(1,97) = 7.07$, $p < .01$, $\eta = .04$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden tevens niet in hun mening over de objectiviteit van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,97) = .38$, $p = .54$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden wel in hun mening over de volledigheid van de tekst ($F(1,98) = 5.18$, $p < .05$, $\eta = .05$). Laag en Hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun mening over de volledigheid van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,98) = 2.78$, $p = .10$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun mening over de aanvaardbaarheid van de tekst ($F(1,97) = 3.70$, $p = .06$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden ook niet in hun mening over de aanvaardbaarheid van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,97) = .69$, $p = .41$).

Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden niet in hun mening over mate van informeelheid van de tekst ($F(1,98) = .47$, $p = .50$). Laag en hoog kerkelijk betrokken respondenten verschilden ook niet in hun mening over de formaliteit van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,98) = .51$, $p = .48$).

Hypothese 3a: Er is een verschil in waardering op de teksten bij respondenten die hoog en laag scoorden op de betrokkenheidswaarden;

Hypothese 3b: Er is een verschil in waardering op de teksten bij respondenten die hoog en laag scoorden op de materialistische waarden.

Allereerst zullen in tabel 12 de scores op de verschillende waarden weer worden gegeven. De scores waren relatief hoog met 5.39 voor de waarde macht als laagst gewaardeerde waarde.

Tabel 12: Scores op de verschillende waarden.

	macht	iets bereiken	hedonisme	stimulatie	onafhankelijkheid	univerziteitswijsheid	socialiteit	religiositeit	inschikkelijkheid	hoop	acceptatie	gezondheid
Gem.	5,39	6,73	5,41	6,20	6,54	6,75	6,51	6,22	6,00	6,65	6,44	6,84
Std. Dev.	1,59	,73	1,67	,99	1,01	,78	,91	1,41	1,24	,83	1,03	,67

Om een reactie te kunnen geven op de hypothesen, zijn er allereerst twee nieuwe variabelen aangemaakt. De eerst variabele en dus ook dimensie 'materialisme' meet het gemiddelde van de variabelen iets bereiken, hedonisme, stimulatie en onafhankelijkheid. De tweede variabele en tevens dimensie 'betrokkenheid' meet het gemiddelde van de variabelen socialiteit, hoop, religiositeit en respect. De gemiddelden verschilden significant van elkaar ($t(101) = -3.29$, $p < .001$, zie tabel 13).

Tabel 13: Scores op de dimensies materialisme en betrokkenheid

	materialisme	betrokkenheid
Gem.	6.22	6.45
Std. Dev.	.76	.74

NB: Bij significante verschillen staat de hoogste waarde in vet weergegeven

De gemiddelde scores op bovengenoemde waarden zijn als mediërende variabele gebruikt bij het berekenen van de verschillen op de teksten waarin de nadruk werd gelegd op materialistische en betrokkenheidswaarden. De personen die meer en minder hoog scoorden op de betrokkenheidswaarden verschilden niet in hun mening over het imago van de schrijver, de

aantrekkelijkheid van de tekst en het nut van de tekst (Imago: $F(10,91)=1.33$, $p=.23$; Aantrekkelijkheid: $F(10,91)=1.87$, $p=.06$; Nut: $F(10,91)=1.43$, $p=.18$). Er was tevens geen interactie tussen de score op de betrokkenheidswaarden en de tekstversie (Imago: $F(10,91)=1.18$, $p=.31$; Aantrekkelijkheid: $F(10,91)=1.02$, $p=.43$; Nut: $F(10,91)=.44$, $p=.93$). De personen die meer en minder hoog scoorden op de materialistische waarden verschilden niet in hun mening over het imago van de schrijver, de aantrekkelijkheid van de tekst en het nut van de tekst (Imago: $F(11,90)=.71$, $p=.73$; Aantrekkelijkheid: $F(11,90)=.49$, $p=.91$; Nut: $F(11,90)=1.18$, $p=.32$). Bovendien was er geen interactie tussen de score op de materialistische waarden en de tekstversie (Imago: $F(11,90)=.53$, $p=.88$; Aantrekkelijkheid: $F(11,90)=1.23$, $p=.28$; Nut: $F(11,90)=1.55$, $p=.32$).

Bij de overige variabelen waren er vrijwel geen verschillen op de waardering van de tekstversies. Deze variabelen zijn hier derhalve niet apart besproken.

Hypothese 4: Mensen met een betere kennis over HIV/Aids zullen de tekst met materialistische waarden hoger beoordelen dan mensen die minder kennis hebben over HIV/Aids.

Alvorens de kennis over Aids te kunnen gebruiken als mediërende variabele, volgen hier eerst enige karakteristieken aangaande deze kennis. Bij de vragen aan de respondenten met betrekking tot de kennis over AIDS, bleek dat slechts 27,5% van de respondenten meer dan drie van de dertien vragen fout had. Mannen en vrouwen verschilden op basis van het aantal juist beantwoorde vragen. Mannen hadden gemiddeld 10.7 (van de 13) vragen goed; de vrouwen 11,4; ($t(100)=-3.08$, $p<.01$). Vergelijkbaar met de situatie van de kerkelijke betrokkenheid, werd ook nu de groep op basis van score opgesplitst naar twee groepen. Eén groep scoorde hoog (drie of minder vragen fout) en de andere groep laag (meer dan drie vragen fout). In tabel 14 staan de scores op imago, aantrekkelijk en nut weergegeven, gesplitst naar kennis van de respondent.

Tabel 14: Scores op imago, aantrekkelijkheid en nut gesplitst naar kennis van de respondent

	Versie	Kennis = matig	Kennis = goed
Imago van de auteur	Materialistisch	5.40	5.84
	Betrokkenheid	5.29	5.59
	Beiden	5.35	5.72
Aantrekkelijkheid van de tekst	Materialistisch	4.67	4.40
	Betrokkenheid	4.57	4.05
	Beiden	4.62	4.23
Nut van de tekst	Materialistisch	5.63	5.59
	Betrokkenheid	5.31	5.24
	Beiden	5.47	5.42

NB Significante scores staan vet weergegeven

Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden wel in hun oordeel over het imago van de schrijver ($F(1,100)=4.12$, $p<.05$, $\eta=.04$). De mensen met een betere kennis over Aids oordeelden hoger op het imago van de auteur. Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden niet in hun oordeel over het imago van de schrijver in relatie tot het teksttype ($F(1,100)=.29$, $p=.60$). Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden niet in hun oordeel over de aantrekkelijkheid van de tekst ($F(1,100)=3.40$, $p=.07$). Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden niet in hun oordeel over de aantrekkelijkheid van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,100)=.93$, $p=.34$). Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden niet in hun oordeel over het nut van de tekst ($F(1,100)=.06$, $p=.82$). Mensen die minder of meer kennis hadden ten aanzien van Aids verschilden niet in hun oordeel over het nut van de tekst in relatie tot het teksttype ($F(1,100)=.02$, $p=.89$).

Op de waardering van de verschillende overige variabelen, werden geen significante verschillen gevonden tussen mensen die meer en minder kennis hadden ten aanzien van HIV ($F<2.45$, $p>.12$). Ook werd er bij de verschillende variabelen geen interactie gevonden tussen het teksttype en kennis van de respondenten ($F<.89$, $p>.35$).

De kennis van het aantal HIV-besmette personen in Zuid-Afrika was minder goed. Slechts 7,1% van de respondenten gaf het juiste antwoord, namelijk dat 20% van de mensen in Zuid-Afrika HIV-besmet is. Het gemiddeld geschat percentage van het aantal HIV-besmette personen was 48.1%. Eén van de 'vooroordelen' die in de vragenlijst werd bevestigd was of Aids een straf van God is. 15,7% van de respondenten bevestigden deze stelling.

Sekseverschillen

Een analyse die niet betrekking had op de hypothesen maar toch is uitgevoerd, heeft betrekking op eventuele sekseverschillen. Zoals tabel 14 duidelijk maakt, verschilden mannen en vrouwen slechts op hun oordeel over het imago van de auteur (man: 5,41; vrouw: 5,81; $F(1,100)=6.20$, $p<.025$, $\eta=.06$). Verdere verschillen waren niet significant: $F<2.29$, $p>.13$.

Tabel 14: Scores op imago, aantrekkelijkheid en nut in relatie tot sekse

	Versie	Man	Vrouw
Imago van de auteur	Materialistisch	5.54	5.89
	Betrokkenheid	5.27	5.72
	Beiden	5.41	5.81
Aantrekkelijkheid van de tekst	Materialistisch	4.52	4.44
	Betrokkenheid	4.26	4.12
	Beiden	4.39	4.28
Nut van de tekst	Materialistisch	5.36	5.83
	Betrokkenheid	5.18	5.33
	Beiden	5.27	5.58

NB Significante scores staan in vet weergegeven

Op basis van sekse werden geen significante verschillen gevonden op de overige variabelen ($F<2.76$, $p>.10$). Ook werd er bij de overige variabelen geen interactie gevonden tussen het teksttype en sekse ($F<1.40$, $p>.24$).

5 CONCLUSIES

De resultaten van het onderzoek zijn in veel gevallen anders gebleken dan vooraf in de hypothesen was verondersteld. Hieronder worden naar aanleiding van de resultaten, conclusies getrokken. Allereerst zullen de hypothesen afzonderlijk worden beantwoord, waarna een antwoord wordt gegeven op de probleemstelling.

Hypothese 1: De tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt zullen positiever worden gewaardeerd dan tekst waarin de nadruk ligt op materialistische waarden

De eerste hypothese kan niet worden bevestigd. Twee van de drie componenten die uit de principale componentenanalyse zijn verkregen, namelijk imago en aantrekkelijkheid, bleken een significant verschil te geven in de waardering van de twee verschillende tekstversies. De tekst waarin de nadruk werd gelegd op de materialistische waarden werd hoger gewaardeerd dan de tekst waarin de nadruk werd gelegd op de betrokkenheidswaarden. Bij een analyse van de overige variabelen, bleek bij twee variabelen een verschil in dezelfde richting van toepassing te zijn (De mate waarin de lezer zich met de ideeën in de tekst kan vereenzelvigen en de informeelheid van de tekst). Bij de verschillen die significant waren, bleek dus het tegenovergestelde waar te zijn dan wat in de hypothese was verondersteld. De tekstversie waarin de nadruk werd gelegd op materialistische waarden bleek hoger gewaardeerd te worden dan de tekstversie waarin de nadruk werd gelegd op betrokkenheidswaarden. Dit bleek ook het geval bij het component nut. Dit verschil was echter niet significant.

Hypothese 2: Jongeren met een hogere kerkelijke betrokkenheid zullen de tekst waarin betrokkenheidswaarden worden benadrukt hoger waarderen dan jongeren met een lage kerkelijke betrokkenheid;

De tweede hypothese kan in een zekere zin worden bevestigd. Jongeren met een hogere kerkelijke betrokkenheid hebben inderdaad een hogere waardering gegeven aan de tekst waarin betrokkenheidswaarden werden benadrukt, dan jongeren met een lagere kerkelijke betrokkenheid. Het opvallende is echter dat jongeren met een hogere kerkelijke betrokkenheid ook de tekst waarin de nadruk lag op materialistische waarden hoger waarderen dan de lager kerkelijk betrokken groep. Er werden op de drie vooraf gedefinieerde componenten, imago, aantrekkelijkheid en nut geen significante verschillen gevonden in de waarderingen van de twee verschillende tekstversies in relatie tot de kerkelijke betrokkenheid. Ook bij een analyse van de losse variabelen bleek dat de kerkelijk hoog betrokkenen in alle gevallen de teksten hoger waardeerden dan de kerkelijk laag betrokkenen. Bij vijf van de negen variabelen bleek dit verschil bovendien significant.

Hypothese 3a: Er is een verschil in waardering op de teksten bij respondenten die hoog en laag scoorden op de betrokkenheidswaarden; Hypothese 3b: Er is een verschil in waardering op de teksten bij respondenten die hoog en laag scoorden op de materialistische waarden.

Hypothesen 3a en 3b moeten beiden worden ontkracht. Bij geen enkele analyse werd een significant verschil gevonden. Dit is mogelijk een gevolg van het feit dat alle waarden een hoge waardering kregen. 5.39 was de laagste waardering voor de waarde macht. Een waardering van een specifieke waarde lijkt al met al geen invloed te hebben op de attitude over een voorlichtingstekst op het gebied van Aids.

Hypothese 4: Mensen met een betere kennis over HIV/Aids zullen de tekst met materialistische waarden hoger beoordelen dan mensen die minder kennis hebben over HIV/Aids.

Ook deze hypothese moet worden ontkracht. Het enige verschil dat bij deze analyse kon worden ontdekt, is dat het imago van de auteur als hoger werd beoordeeld door mensen met een betere kennis van over HIV/Aids.

Probleemstelling: 'Welke attitude hebben blanke jongeren in Zuid-Afrika ten aanzien het gebruik van waarden in persuasieve tekstonderdelen uit voorlichtingsbrochures op het gebied van Aids?'

Jongeren hebben een betrekkelijk duidelijke mening ten aanzien van het gebruik van waarden in Aidsvoorlichting. Uit de resultaten blijkt duidelijk dat het toevoegen van betrokkenheidswaarden met religiositeit als centrale factor geen positief effect heeft op de waardering van het imago van de auteur, de aantrekkelijkheid van de tekst en het nut van de tekst. Ook de overige gemeten variabelen scoorden minder goed op de tekst waarin de nadruk lag op betrokkenheidswaarden. De tekst waarin de nadruk lag op materialistische waarden werden over het algemeen beter beoordeeld dan de tekst waarin betrokkenheidswaarden werden benadrukt. Wellicht heeft deze nadruk op materialistische waarden dus wel een positief effect op de attitude van jongeren. Omdat er echter geen versie is geconstrueerd waarin geen waarden werden benadrukt, kan niet met zekerheid gezegd worden of het benadrukken van materialistische waarden daadwerkelijk een succes is. Het schrijven van een tekst zonder waarden zou echter weer een zeer 'droge' informatieve tekst opleveren en zal vermoedelijk ook weinig positief gewaardeerd worden.

Hoe waren dan de resultaten los gezien van de tekstversies? Alle teksten scoorden boven het gemiddelde van 4. Omgerekend naar een tienpuntsschaal scoorden de teksten een 8 voor het imago van de auteur, een 6,2 voor aantrekkelijkheid en een 7,8 voor nut. Het eerste en laatste cijfer lijken hier ruim voldoende, alleen aantrekkelijkheid blijft achterwege. Teruggekoppeld naar de twee bevraagde aspecten van de attitude, namelijk cognitie en affectie, lijkt de cognitie goed te scoren maar blijft een overreding op de affectieve kant van de attitude achterwege.

Het meest opvallende resultaat was dat hoog kerkelijk betrokken personen op alle variabelen, en bij de meerderheid ook significant, hoger scoorden dan de minder hoog kerkelijk betrokkenen. Tot slot lijkt het niet geheel duidelijk of de nadruk op een bepaald type waarden nu wel echt de manier is om Aidsvoorlichting te verbeteren. Het lijkt zo te zijn dat een nadruk op waarden niet hetgeen is dat een voorlichtingsbrochure op het gebied van Aids een onderscheidend karakter mee kan geven. Teruggekoppeld naar de titel van deze scriptie, lijkt religie in Aidsvoorlichting dus geen waardevolle toevoeging te zijn.

6 DISCUSSIE

De discussie over dit onderzoek wordt besproken aan de hand van de resultaten van het onderzoek, kritieken op het onderzoek, ideeën voor vervolgonderzoek, de mening van de kerk over Aids en een advies voor het Epidasa-project.

Resultaten

Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat er bij de toekomstige opzet van Aidsvoorlichtingsbrochures geen sterke nadruk gelegd moet worden op de factor religiositeit. Het aanhangen van het Christelijk geloof wil blijkbaar niet per definitie zeggen dat een persoon ook Christelijke waarden in een voorlichtingstekst op het gebied van Aids benadrukt wil zien. Bovendien geven de resultaten aan dat het aanhangen van het Christelijk geloof niet betekent dat materialistische waarden een lage waardering krijgen als ze gebruikt worden in Aidsvoorlichting. Een context waarin een tekst met nadruk op betrokkenheidswaarden mogelijk wel positief gewaardeerd zou kunnen worden, is als er van tevoren reeds bekend is dat de doelgroep zeer sterk religieus betrokken is. Dit wil zeggen dat bekend moet zijn dat deze doelgroep statements als 'geen seksuele omgang voor het huwelijk' aanhangt. Of een nadruk op materialistische waarden zinvol is, kan pas onderzocht worden als deze tekst vergeleken wordt met een tekst die geen nadruk op waarden legt. Het gevaar hiervan is echter dat deze tekst zeer saai wordt en daarom wordt een nadruk op waarden, welke dit dan ook zijn, gezien als een aangename afwisseling. Een tekst met de nadruk op waarden wordt dan sowieso hoger gewaardeerd.

Een opvallend resultaat was dat de respondenten die in het onderzoek als kerkelijk hoog betrokken waren gedefinieerd, een hogere waardering gaven op alle componenten en variabelen dan de personen die laag kerkelijk betrokken waren. Een invuleffect kan hier mogelijk van toepassing zijn geweest. Deze respondenten hebben bij de vragen over kerkelijke betrokkenheid reeds hoge waarderingen geven en hebben deze hoge waarderingen vervolgens aan elke vraag toegekend. Mocht een invuleffect hier echter niet van toepassing zijn, dan is er geen logische verklaring voor het feit dat respondenten met een hoge kerkelijke betrokkenheid een hogere waardering geven aan voorlichtingsteksten op het gebied van Aids.

Kritieken op de onderzoeksopzet, de analyse van de resultaten en brochureanalyse

Een aantal kritieken op het huidige onderzoek is dat de twee tekstversies wellicht te weinig onderscheidend waren, dat de respondenten erg hoog hebben gescoord op de verschillende vragen en dat er geen duidelijk onderscheid was tussen een kerkelijk betrokken en een kerkelijk minder betrokken groep. De tekstversies zijn met behulp van het waardenmodel onderscheidend gemaakt. Maar wellicht is een onderscheid op basis van de benadrukte waarden niet de beste manier om een tekst expliciet onderscheidend te maken op het gebied van religie en materialisme. Ook kan het zijn dat er simpelweg te weinig variatie is aangebracht om de twee tekstversies onderscheidend te maken. Het aspect van argumentatie is bij het onderscheidend maken van de tekstversies achterwege gelaten, terwijl deze argumentatie bij de dimensies materialisme en betrokkenheid mogelijk een belangrijke invloed zou kunnen hebben.

Ten tweede hebben de respondenten op alle vragen een hoge beoordeling gegeven, met name op de vragen omtrent kerkelijke betrokkenheid en op alle attitudevragen. Een onderscheid is gemaakt tussen een hoog kerkelijk betrokken en een laag kerkelijk betrokken groep, waarbij iemand met 20 van de 25 punten al als minder kerkelijk betrokken werd beschouwd. Het onderscheid tussen hoog en laag zou echter wellicht lager, bijvoorbeeld bij de helft (op 13 punten) moeten liggen. De vraag is dus of de scheiding op een juist manier is gemaakt. Bij de attitudevragen is in alle gevallen een waardering van meer dan de helft (dus boven 3,5) gegeven. Dit is een zeer hoge waardering en maakt het moeilijk om onderscheid te maken naar hoge en lage waarderingen op de verschillende variabelen. Ook hier kan sprake zijn van een invul-effect. De doelgroep wil mogelijk sociaal wenselijk antwoorden.

Ten derde is er bij de selectie van de doelgroep vanuit gegaan dat de respondenten zowel kerkelijk hoog als kerkelijk laag betrokken zouden zijn. De respondenten bleken echter overwegend hoog te oordelen over hun kerkelijke betrokkenheid. Dit kan te maken hebben met het feit dat de respondenten niet wilden aangeven dat zij kerkelijk minder hoog betrokken

waren. Maar ook kan het zo zijn dat deze respondenten daadwerkelijk kerkelijk allemaal hoog betrokken waren. Daarom moet er bij eventueel vervolgonderzoek een betere selectie gemaakt worden bij de respondenten.

Enkele overige opmerkingen omtrent de onderzoeksopzet en analyse zijn de volgende: Bij de vragen aan de respondenten met betrekking tot de kennis over AIDS, bleek dat slechts 27,5% van de respondenten meer dan drie van de dertien vragen fout had. Op basis hiervan is een onderscheid gemaakt tussen een groep met matige kennis en een groep met goede kennis over Aids. De vraag is echter of iemand die 9 van de 13 vragen goed had, wel geclassificeerd mag worden als iemand met een matige kennis over Aids.

De proefpersonen van het onderzoek waren blanke jongeren tussen de 16 en 17 jaar. Onderzoek onder kleurlingen en de zwarte bevolking levert mogelijk andere resultaten op. Hier wordt later nog verder op ingegaan. Een herhaling van het onderzoek onder blanken in andere leeftijdsgroepen kan tevens andere resultaten opleveren.

Tot slot nog een korte opmerking over het afnamemoment. De afname vond plaats net voor of net na het laatste tentamen dat de jongeren moesten maken, voordat ze aan hun zomervakantie konden beginnen. De jongeren kunnen in beide gevallen de vragenlijst sneller en minder nauwkeurig hebben ingevuld, in vergelijking met een situatie waarin deze jongeren op hun gemak de vragenlijst in hadden kunnen vullen.

Bij de brochureanalyse is ervoor gekozen om de verschillende brochures te analyseren met behulp van het model van Schwarz (1995). Dit model bestaat uit twaalf menselijke basiswaarden. Indien een model van Rokeach (1975) was gekozen, hadden de tekstfragmenten onderverdeeld kunnen worden bij meer verschillende waarden. Dit had wellicht een gedetailleerder beeld gegeven. Voor het huidige onderzoek was een dergelijke analyse echter te uitgebreid. In de brochureanalyse hadden mogelijk meer brochures betrokken moeten worden. Waarschijnlijk had dit meer verschillende tekstfragmenten opgeleverd welke vervolgens in de experimentele teksten verwerkt hadden kunnen worden. Qua inhoud hebben de huidige onderwerpen waarschijnlijk wel een redelijk helder beeld gegeven.

De indeling van de waarden die gevonden zijn in de brochures is betrekkelijk subjectief geweest. De huidige analyse is gecontroleerd door twee medewerkers van het Taalsentrum van de Universiteit van Stellenbosch. Om echter een objectieve corpusanalyse te maken is het zaak om meerdere mensen met behulp van het in hoofdstuk 2 opgestelde model, de verschillende brochures te laten analyseren. Na een dergelijke analyse kan met aanzienlijk meer zekerheid gezegd worden welke waarde precies in welk fragment wordt benadrukt. Indien deze analyse op een volledig correcte manier is uitgevoerd, kan vervolgens het model van Schwarz worden aangepast. Een nadere analyse zou ook moeten uitwijzen op welke wijze en op welke plaats de nieuwe waarden hoop, gezondheid, acceptatie en eventuele andere nieuwe waarden in het model van Schwarz ingepast zouden moeten worden.

Verdere ideeën voor vervolgonderzoek

In voorgaande alinea's zijn al kort enkele mogelijkheden voor vervolgonderzoek genoemd. Hieronder nog enkele andere mogelijkheden. Het huidige onderzoek was gericht op de blanke jongeren in Zuid-Afrika. Het aantal HIV-geïnfecteerden binnen deze bevolkingsgroep bedraagt 6%. Binnen de gemeenschap van de zwarte bevolking en kleurlingen is het percentage besmette personen hoger. Het onderzoek zou dus herhaald kunnen worden onder deze groepen. Het nut daarvan moet echter goed in ogenschouw worden genomen. Uit het huidige onderzoek is namelijk gebleken dat een focus op betrokkenheidswaarden mogelijk niet de manier is om jongeren te overtuigen. Bovendien zijn er enige complicaties bij het herhalen van het onderzoek bij een andere raciale groep. Bij een herhaling van het onderzoek onder kleurlingen, zal de tekst naar het Engels moeten worden vertaald. Ook is het zo dat veel kleurlingen wel het Christelijk geloof aanhangen, maar dit in veel gevallen niet het Nederduits Gereformeerde geloof is, maar een Anglicaanse of andere Christelijke geloofsvorm. Bij een herhaling van het onderzoek onder de zwarte bevolking van Zuid-Afrika, zal de tekst naar het Engels, Zulu, Xhosa of andere taal vertaald moeten worden. Dit zal ongetwijfeld bepaalde extra randvoorwaarden met zich meebrengen. De theoretische onderbouwing van het onderzoek zal tevens aanzienlijk

moeten worden gewijzigd. Het 'probleem' bij het Christelijke geloof in zwarte gemeenschappen is namelijk dat voorvaderen en tovenaars of medicijnmannen vaak nog een rol spelen. De visie van deze personen is mogelijk niet in overeenstemming met de ideeën die vanuit het Christelijk geloof gepropageerd worden. Een complexe situatie dus.

Verder is in dit onderzoek een koppeling gemaakt met religie en Aidsvoorlichting. Als religie werd gekozen voor het Christelijk geloof. Als er echter een tekst wordt geschreven waarin de waarden benadrukt worden die in een andere religie, zoals de Islam of het Hindoeïsme, gepropageerd worden, dan heeft dit wellicht een geheel andere impact dan in de huidige situatie. Voor dergelijke teksten zal dan waarschijnlijk ook een andere doelgroep moeten worden gekozen.

De mening van kerken omtrent Aids

In het hoofdstuk waarin de koppeling werd gemaakt tussen Aids en religie werd reeds duidelijk dat de Nederduits Gereformeerde kerk (NG-kerk) of breder nog, het Christelijk geloof, geen eenduidig standpunt inneemt over zeer essentiële punten aangaande Aids. Er bestaan meerdere vooroordelen over Aids, die deels vanuit kerken gepropageerd worden, en ook omtrent seksuele onthouding en condoomgebruik wordt door de NG-kerk geen eenduidige mening gehanteerd. Het is daarom van wezenlijk belang dat de kerk zich op een officiële manier uitspreekt over haar visie omtrent Aids en alle aspecten die daarmee gemeend zijn. De wijze waarop is niet geheel duidelijk, maar waarschijnlijk is dit een issue die de grenzen van de NG-kerk te buiten moet gaan. De Christelijke kerk moet misschien wel op internationaal niveau haar standpunten ten aanzien van Aids duidelijk maken. Op die manier kunnen heldere richtlijnen worden opgesteld waaraan Christenen zich dan mogelijk verbonden voelen. Het propageren van seksuele onthouding voor het huwelijk heeft in Oeganda succes gehad, dus wellicht zou dit in Zuid-Afrika ook kunnen? Aan de andere kant is in Zuid-Afrika 50% van de jongeren seksueel actief. Het promoten van seksuele onthouding lijkt daarom moeilijk. Indien ook kerkelijke instellingen deze mening delen, is het van belang dat condoomgebruik wel wordt goedgekeurd. Wordt dit niet gedaan, dan zal een reductie in het aantal HIV-besmettingen niet haalbaar zijn.

Het advies voor het Epidasa-project

Welk advies kan nu gegeven worden in het kader van het project van de zes participerende universiteiten? Het advies luidt: het benadrukken van betrokkenheidswaarden in teksten op het gebied van Aids lijkt geen succes. Mensen die van zichzelf aangeven dat ze een hoge mate van kerkelijke betrokkenheid hebben, geven geen positievere waardering aan teksten waarin gebruik wordt gemaakt van religieuze waarden in vergelijking tot teksten waarin deze nadruk niet wordt gelegd. Mensen die een lage mate van kerkelijke betrokkenheid hebben, zullen deze teksten mogelijk nog negatiever waarderen. Zoek dus naar andere manieren om de Aidsvoorlichting te verbeteren en laat het benadrukken van betrokkenheidswaarden achterwege. Deze andere manieren komen aan bod in de andere deelprojecten van het Epidasa-project.

LITERATUURLIJST

Boeken/Artikelen

- BANDA, D.M. AND MOYO, F.L. 2001: The role of the church in combating HIV/Aids in Malawi: challenges and prospects. *Journal of Constructive Theology* vol. 7 (1), p. 45-61
- BATSON, C.D., P.A. SCHOENRADE EN V. PSYCH. 1985: Brotherly love or self-concern?: Behavioural consequences of religion. *Advances in Psychology of Religion*. p. 185-205
- BENN, C. 2001: Global HIV/Aids Pandemic 20 Years After: Why do we fail and what can be done? *New South African Outlook* Autumn 2001m p. 7-11
- CHERNOFF, R.A. EN G.C. DAVISON 1999: Values and Their Relationship to HIV/AIDS Risk Behavior Among Late-Adolescent and Young Adult College Students. *Cognitive Therapy and Research* vol 23 (5), p. 453-468
- DIE KERKBODE 2001: *Vigs: is kondome die antwoord*, 17 Augustus 2001
- DIE KERKBODE 2001: *Kerke staan saam teen vigs*, 7 DECEMBER 2001
- DIE KERKBODE 2002: *Vigs: kuisheid vs kondome*, 16 AUGUSTUS 2002
- DUDLEY, R.L. 1986: *Passing on the torch - How to Convey Religious values to young people*. Washington 1986. Uitgeverij Review and Herald Publishing Association
- GARNER, R.C. 2000: Safe sects? Dynamic religion and Aids in South Africa. *The Journal of Modern African Studies* vol 38 (1), p. 41-69
- GARNER, R. 2000: Aids and theologies of discipline. *Buttletin for contextual theology in Africa* vol 7 (1), p. 13-17
- GARNER, R. 2000: Religion as a source of social change in the new South Africa. *Journal of Religion in Africa* vol 30 (3), p. 310-343
- GREELEY, A.M. 1991: Religion and Attitudes towards Aids Policy. *SSR* vol 75 (3), p.126-129
- GREYLING, C. 2000: More than the basics on HIV/Aids. *Network for African Congregational Theology (NedACT)*, Studiemateriaal voor studenten Theologie aan de Universiteit van Stellenbosch
- GREYLING, C. (2001): Poverty, HIV and Aids - the challenge to the church in the new millenium. *International Academy of practical Theology*
- HART, J. DE 1994: *Jongeren na de middelbare school*. Kampen, Uitgeverij Kok.
- HOEKEN, H. 1998: *Het ontwerpen van persuasieve teksten*. Amsterdam 2000. Uitgeverij Coutinho.
- JOHN, J. T. 1995: Sexuality, Sin and Disease: Theological and Ethical Issues Posed by Aids to the church. *Economical Review*: vol 47 (3), p. 373-384
- LOEWENTHAL, K.M. 1997: Religious beliefs about illness. *International Journal for the Psychology of Religion*. vol 7 (3), p.173-178
- MANAKA, L. 2000: HIV/AIDS and the kingdom of the church. Ph. D. thesis. University of Western Cape
- MÜLER, J. 2002: Identifiseer in plaas van veroordeel. (<http://www.julianmuller.co.za/artikels.htm>)
- NAUDE, R.M. 1991: Die kerk en Vigs. *Die Hervormer* vol 84 (7) p.5
- OSKAMP, S. 1991: *Attitudes and opinions*. New Jersey 1977. Uitgeverij Prentice-Hall.
- PILLAY, M.N. 2002: Church Discourse on HIV/Aids: A responsible response to a disaster *Theological Society of South Africa*. Juni 2002
- ROKEACH, M 1973: The nature of human values. Uitgeverij: The free press
- ROLIES, J. 1997: Contextualisering van een gevreesde ziekte. *Praktiese Theologie* vol 24, p. 3-15
- SCARBOUGH, D. 2001: HIV/Aids: The response of the church. *Journal of Constructive Theology* vol 7 (1), p. 3-15
- SCHRIJVER, W. 2001: 'Slechts dertien procent van de wereldburgers is niet-religieus' in *Brabants Dagblad*. 27-01-2001
- SWANEPOEL, P.H. 2002: 'Improving the effectiveness of public information documents on HIV/AIDS in South Africa - A research proposal', April 2002
- SCHWARTZ, S AND S. HUISMANS 1995: Value priorities and religiosity in four western religions. *Social Psychology Quarterly* vol 58 (3), p. 88-107
- WIJK A.G. VAN 1997: Role of religious institutions and religion regarding values in the new South Africa. A practical theology perspective. *Praktiese Teologie in Suid Afrika* vol 12 p. 89-104
- WIJK C. VAN 2000: *Toetsende statistiek: basistechnieken*. Bussum 2000. Uitgeverij Coutinho.
- WILLIAMS, C.I. 1996: Organisation and mobilisation of the ecumenical church with regard to the Aids epidemic in the Western Cape. Ph. D. thesis. University of the Western Cape

Websites

www.epidasa.org
www.ngkerk.org.za
www.questconnect.org/africa_sa.htm
www.saymca.org.za
www.state.gov/g/drl/rls/irf/2002/13854.htm
www.unAids.com www.worldvision.org/worldvision/pr.nsf/0/f2205e1cf3c2c46188256beb00717edc?OpenDocument

Religie in Aidsvoorlichting, een waardevolle toevoeging?

*Een experimenteel onderzoek naar het effect van waardenvariaties
in Zuid-Afrikaanse voorlichtingsteksten op het gebied van Aids.*

Bijlage

Olaf Geysendorpher

14 juli 2003

Opleiding: Communicatie- en Informatiewetenschappen
Universiteit van Tilburg

Bijlage 1: Verdere relevante informatie omtrent religie en Aids

Het Christendom is met 1,9 miljard aanhangers het grootste geloof ter wereld. Het streeft hiermee de Islam (1,2 miljard) en het Hindoeïsme (800 miljoen) ruim voorbij (Brabants dagblad, 27-01-2001). Als zijnde een 'geloof' maakt de Christelijke religie onderdeel uit van een grotere groep religies, die in het totaal 85% van de wereldbevolking omvatten. Geloof speelt voor veel mensen dus een belangrijke rol. Maar waarom geloven mensen eigenlijk? D. Berendsen (2001, p.203) geeft een tweeledig antwoord op deze vraag. Ten eerste geloven mensen omdat ze het willen. In de mens als reflexief wezen bestaat een oneindig verlangen dat nooit materieel vervuld kan worden. Ook geloven mensen dat een religieuze of levensbeschouwelijke traditie het leven ordent en vormt op een zodanig manier, dat de chaos, ervaringen en indrukken die op mensen afkomen in een kader geplaatst kunnen worden.

Religie probeert dus uitleg en sturing te geven aan het dagelijks leven en is in principe allesomvattend. Dit wil zeggen dat van een geloof verwacht wordt, dat dit overal een verklaring voor zou moeten hebben. Dit geldt dus ook voor vragen als: waarom is er honger in de wereld, hoe is de aarde ontstaan, hoe moet ik omgaan met homoseksualiteit en waarom bestaat Aids. Op deze vragen zouden de teksten in de bijbel in principe een antwoord moeten geven. Om dit te bewerkstelligen moeten de bijbelse teksten als het ware 'vertaald' worden naar een hedendaagse taal. T.J. John (1995) bekritiseert de uitkomst van deze gedachte en zegt dat de christelijke traditie op een zeer onduidelijke en onsamenhangende manier aangeeft hoe mensen moeten reageren op zaken op seksueel terrein in relatie tot geloofszaken.

De oorsprong van Aids

C. Greyling (2000) geeft een uitleg over Aids waarin hij terug gaat naar de oorsprong van de ziekte. Het HIV-virus behoort tot een groep virussen die vermoedelijk al een lange tijd aanwezig was onder chimpansees. De vorm die het virus nu heeft, is voor het eerst opgedoken rond het jaar 1930. Op een onduidelijke manier is het virus overgedragen van apen naar mensen. De eerste bewezen HIV-besmette persoon leefde in het westen van Centraal Afrika en werd ontdekt in 1959. Op dit moment is een aantal lokale besmettingen uitgegroeid tot een mondiale volksziekte. Binnen zowel een christelijke als niet-christelijke context worden nog steeds vragen gesteld omtrent de precieze ontstaanswijze van de ziekte. Greyling zegt echter dat Aids ooit is ontstaan en dat Aids mogelijk op elk moment ergens anders wederom zou kunnen ontstaan. Dit antwoord is voor veel Christenen niet bevredigend. Christenen geloven dat God de schepper is van de aarde en alles wat zich daarop bevindt.

T.J. John (1995) zegt dat Christenen geloven dat al het leven is begonnen op een bepaald historisch moment. Dit leven is door God geschapen. Op hetzelfde moment was er dus ook een juiste context voor het voortbestaan van dit leven. Zodra de mens geschapen werd, heeft deze een betrekkelijk dominante positie gehad in de gebeurtenissen die op aarde plaatsvonden. Het christelijk geloof impliceert dat alle cellen, virussen, apen en mensen aanvankelijk zijn geschapen door een God. Als deze denktrant gevolgd wordt, zou het logisch zijn dat God ook het HIV-virus heeft geschapen. De mens heeft echter de conditie geschapen waarin Aids kon uitgroeien tot een mondiale volksziekte.

De redenatie van T.J. John (1995) wordt verder uitgewerkt door J. Rolies (1997). Hij geeft een voorbeeld van de Nederlandse maatschappij. Nederland wordt, zo zegt Rolies, wordt vanaf 1982 gekenmerkt door zelfvertrouwen en geloof in de rede, in eigen kunnen, in de wetenschap en in de maakbaarheid van eigen geluk. Een lang, gezond, lustvol, avontuurlijk en snel leven stonden hierbij voorop. Het HIV vormde een bedreiging voor deze levensstijl. Het HIV trof de seksuele en relationele intimiteit. De seksuele moraal van dat moment was dat iedereen kon doen wat hij of zij wilde, maar het HIV maakte aan deze levensstijl dus een einde. Seks kon dodelijk zijn. S. Freud heeft eens gezegd dat iedere mens de fantasie heeft dat hij onsterfelijk is. HIV als ziekte heeft deze gedachte naar achteren gedrukt. Een onverwacht kernmerk van Aids was dat mensen meer met elkaar verbonden bleken te zijn dan dat ze aanvankelijk dachten. Het individuele lichaam is onderdeel van een breed sociaal lichaam, onder andere via sociale contacten, communicatie en seksuele omgang. Seksuele gedragingen of gewoonten laten zich niet door redelijke overwegingen en belangenafwegingen leiden. Aanvankelijk betrof het HIV een kleine groep van met name homoseksuele personen. De ziekte werd op die manier geminimaliseerd. Geleidelijk is de westerse wereld zich nu echter de ernst van de situatie gaan beseffen. De onkwetsbaarheid was minder aanwezig dan verwacht. Het gevaar schuilt in

het feit dat in het meest intieme samenzijn tussen man en vrouw, namelijk de seksuele ontmoeting, leven en dood onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Volgens A. Belachew (2001) zijn er twee duidelijke redenen waarom mededelingen m.b.t. gezondheid worden gecombineerd met religie. Ten eerste geeft religie hoop aan een individu en ten tweede handelen individuen in het licht van de informatie die hen gegeven wordt

T.J. John (1990) zegt dat in veel religieuze tradities natuurrampen en calamiteiten niet worden gezien als een straf van God voor zondige daden van de mens. Er moet hier een onderscheid gemaakt worden tussen het lijden als straf voor iemands zonden en het lijden als consequentie van een zondige handeling. Veel ziektes ontstaan namelijk als consequentie van menselijke bekrompenheid, domheid en onverantwoordelijkheid ten opzichte van elkaar. Zonden hebben negatieve consequenties maar ziektes zijn geen straf van God. De consequenties van zonden kunnen anderen ook raken maar die anderen hoeven daarvoor niet perse een duidelijke verband te hebben met die personen die de zonde hebben begaan. De mens blijkt dus wederom gewild of ongewild afhankelijk van elkaar.

Het standpunt van de kerken over Aids

Volgens C.D. Batson (1985) en R.L. Dudley (1986) zit er een verschil in de wijzen waarop een persoon zijn religie ervaart. Enerzijds is er sprake van een excentrieke geloofswijze waarbij individu iemand vooral persoonlijke voordelen zoekt in zijn geloof en een intrinsieke wijze waarbij een juiste religieuze leefwijze an sich als einddoel wordt gesteld (tolerantie, medeleven en open-mindedheid). Het verschil zit hem dus in enerzijds persoonlijk voordelen en anderzijds een oprecht nagestreefde juiste leefwijze. De intrinsieke gelovigen zijn minder bevooroordeeld dan de excentriek gelovigen. Excentrieke gelovigen hebben een grotere mate aan intolerantie en vooroordeel, dan de intrinsiek gelovigen. De intrinsiek gelovigen zijn niet sterker bevooroordeeld, maar tevens is nog niet bewezen dat dit type gelovigen minder bevooroordeeld is dan mensen die geen geloof aanhangen. Er is steun voor het idee dat diegenen met een grote mate van intrinsieke oriëntatie, meer medelevend, tolerant en behulpzaam zijn dan excentriek of niet-gelovigen.

L. Manaka (2000) noemt HIV/Aids een gemeenschapsprobleem. Hij bespreekt het ontstaan van vooroordelen met betrekking tot Aids in een historische context. Aanvankelijk hielden veel mensen vast aan een neutrale, laissez faire mening. Onwetendheid en het gevaar om verkeerde beslissingen te maken waren op dat moment groot. Toen mensen echter eenmaal ideeën en meningen begonnen te ontwikkelen aangaande de Aidsproblematiek, namen deze regelmatig de vorm aan van stereotypen. Omdat HIV en Aids zoveel media-aandacht kregen, begon angst en het 'aanwijzen' van de schuldigen parten te spelen bij de gemeenschap.

Uit het artikel van Greely (1991) wordt onder meer duidelijk dat niet religie in het algemeen, maar een specifiek type van religieuze overtuiging een toename van tegenstand tegen Aidsgerelateerde onderwerpen laat zien. Beelden van God, oftewel codes die verhalen vertellen over een iemands relatie met God en die een richtlijn geven voor de relatie met andere personen, correleren met attitudes omtrent Aids-beleid. Om de relatie tussen religie en Aidsbeleid goed te kunnen begrijpen, moet er niet slechts kennis zijn omtrent de bijbel en het maken van morele beslissingen, maar moet er tevens rekening worden gehouden met de religieuze beelden die mensen maken.

Verder zijn er vanuit een evangelisch oogpunt een aantal leefregels meegegeven waar de gelovige op mag vertrouwen bij zijn omgang met Aids. De lessen die vanuit het christendom, met betrekking tot beliefs en tradities in een culturele context geleerd moeten worden, verwoordt T.J. John (1990) in vier door Jezus beschreven regels:

1. Jezus bevestigde dat het huwelijk een door God bepaald gegeven is;
2. Jezus was tegenstander van het idee dat het huwelijk een universele plicht was;
3. Jezus benadrukte de toen revolutionaire gedachte dat de basis van de zonde ingesloten was in de attitudes en intenties van gedachte en het hart;
4. De attitude van Jezus ten opzichte van seksuele zonden was er één van begrip en medeleven; dit in tegenstelling tot de veelal straffende houding van religieuze leiders.
De bijbelse blik ten aanzien van seksualiteit in het algemeen, was positief.

Het handelen van de kerken

In het onderzoek wordt bij dit onderdeel een aantal speerpunten genoemd ter hantering van een pro-actieve strategie. Hieronder worden deze speerpunten verder uitgeweid:

- **Verantwoordelijkheid voor en van anderen en God**
Volgens J. Müller (2002) is het uiteindelijk zo dat niet de ziekte zelf het grootste lijden veroorzaakt bij de slachtoffers, maar juist het gevaar van uitsluiting en discriminatie door de rest van de gemeenschap. R. Garner (2000) zegt dat het buitensluiten van mensen met HIV/Aids van de kerk of van de maatschappij, haaks staat op de kerkelijke basisprincipes. L. Manaka (2000) sluit hierbij aan. Hij zegt dat verzorging en medeleven niet slechts verstrekt moet worden door dominees en predikanten, maar ook door kerkleden;
- **Aanbidding als onderdeel om mensen aan te spreken**
Aanbidding vormt een belangrijk onderdeel om mensen daadwerkelijk direct aan te spreken. Het is gebaseerd op een uitoefening van een godsdienst die ruimte creëert en de mogelijkheid biedt 'om in de juiste richting te kijken'. Dit is nodig om onze gedachten, overtuigingen en acties met betrekking tot Aids te vormen;
- **De kerk gebruiken als intieme gemeenschap**
De kerk is een intieme gemeenschap. Deze kracht moet gebruikt worden om mensen te overtuigen op het gebied van Aids. D.M. Banda (2001) noemt echter de aarzelingen om in de kerk seksuele onderwerpen te bespreken. Veel kerkleiders besteden te weinig aandacht aan het up-to-date houden van informatie met betrekking tot Aids. R. Garner (2000) noemt factoren als indoctrinatie (het geven van voorkeur aan op waarden beruste voorlichting, in plaats van slechts informatie voorlichting), socialisatie (het regelmatig houden van gezamenlijke bijeenkomsten) en participatie (de subjectieve religieuze ervaringen van personen), als onderdelen voor een mogelijke strategie.
- **Christenen laten vasthouden aan hoopvolle gedachten**
Christenen kunnen vasthouden aan hun hoopvolle gedachten, omdat zij een toegewijd leven leiden en een gemeenschappelijk geestelijke gedachte delen in de opstanding van het lichaam van Christus;
- **De bijbel gebruiken als invloedsbron**
De bijbel beïnvloedt de morele wereld. De bijbel moet dan ook worden ingezet als middel dat invloed heeft op de wijze waarop mensen de wereld beoordelen en dat invloed heeft op de wijze waarop mensen spreken over wereldse zaken. Ook C.I. Williams (1996) benadrukt dit. Hij noemt in zijn onderzoek een bijbelse onderbouwing waarin, met inbedding van nadere uitleg, wordt benadrukt dat medelijden voor en ondersteuning van anderen, een waarde is die in de bijbel zeker benadrukt wordt.;
- **Actieve ethische positie van de kerk**
De ethische positie die de kerk inneemt moet niet slechts bestaan uit het noemen van publieke statements en opstellen van officiële documenten, maar de kerk moet zich actief inzetten voor het vormen van de levens van haar leden. Dit door Pillay genoemde speerpunt zal hieronder verder worden toegelicht.

Ds. Greyling (Die Kerkbode, december 2000) noemt de kerk zelfs als enige instantie die de juiste structuur heeft om verweer te bieden tegen de Aidsepidemie. Dit is volgens hem dan vooral van toepassing op de mensen die reeds besmet of ziek zijn. De kerk moet mensen met Aids niet veroordelen, maar juist vertellen dat mensen vergeving van God kunnen ontvangen (C. Greyling, 2000; H. Gous, 2002). Het verzuimen van hulp maakt de kerk een even grote veroorzaker van Aids als de ziekte zelf. Greyling zegt dat Jezus in zijn tijd aan niemand, met welke ziekte of tekortkoming ook, enige vorm van hulp heeft geweigerd. Mede hierom moet de kerk een haven zijn waar HIV-positieve personen zonder vrees kunnen aankloppen voor vertroosting.

In de geloofsverklaring van de Nederduitsgereformeerde kerk (<http://www.ngkerk.org.za/>) wordt duidelijk gemaakt dat mensen elkaar moeten aanvaarden, dienen en verzorgen. Er wordt nadruk gelegd op de gelijkwaardigheid van mensen en het feit dat God mensen heeft gemaakt om elkaar te ondersteunen en waarderen. De algemene Synode van de Nederduits Gereformeerde Kerken (1990, in C.I. Williams 1996) geeft weer welke verantwoordelijkheden de kerk neemt ten aanzien van de Aidskwestie:

- Seksuele voorlichting geven aan kinderen en werkgevers van betreffende relevante informatie voorzien;
- Hulp bieden en aandacht geven door priesters en hulpverleners aan slachtoffers van het virus;
- Met gebed ondersteunen van slachtoffers van Aids en hun families;
- Maken van een folder waarin de christelijke blik ten aanzien van Aids duidelijk wordt gemaakt.

C. Greyling (2000) maakt een bijbelse koppeling tussen Aids en de rol die God hierin kan hebben. De wijze waarop God omgaat met Aidspatiënten, is een voorbeeld voor hoe leden van de kerk om moet gaan met Aids en Aidspatiënten. In de lijn hiervan formuleert Greyling zijn regels. Een aantal voorbeelden hiervan is: God houdt van iedereen en maakt geen onderscheid tussen mensen; hij geeft vergeving welke groter is dan de zonde; God geeft ons een doel om voor te leven; vrede, hoop en plezier zijn giften van God. Deze factoren zijn belangrijker dan materialisme en zelfzuchtigheid. Bovenstaande handwijze wordt tevens gepropageerd in de geloofsverklaring van de Nederduits Gereformeerde kerk (www.ngkerk.org.za).

Het ABC-programma

Seksuele onthouding

D. Scarborough (2001) Huwelijk en familie zijn verbintenissen die gestoeld zijn op liefde en vertrouwen. Deze vertrouwensrelaties zijn weer onderdeel van een 'groter' convenant tussen God en de mens. Indien deze sociale en religieuze regels worden verstoord door middel van ontrouwheid en perversheid, zal God zijn oordeel vellen over dit gedrag. Het verval van een algemene Christelijke levenswijze, met inbedding van de promotie van effectieve voorbehoedsmiddelen, hebben een verandering in de attitude van de mensen met zich meegebracht. Het resultaat van deze vernieuwde levensstijl is dat Aids een volksziekte heeft kunnen worden. Zodoende kan Aids dus gezien worden als Gods oordeel.

Scarborough geeft de volgende religieuze beredenering: God wordt als veroordelend gezien over het zondige gedrag van mensen. Bij iemand die niet christelijk is, gaat deze regel niet op. Als er namelijk geen externe regels aan je leven worden opgelegd, dan kan je ook niet zondigen. Toch blijft er de ziekte Aids, die zich verder doet verspreiden. Voor atheïsten zal een beredening, zoals Scarborough die maakt, nooit ondersteund worden. Maar ook in vanuit een christelijk oogpunt kunnen twijfels worden getrokken. Die Kerkbode van augustus 2002 vertelt namelijk dat de helft van de jongeren seksueel actief is. Dit percentage is inclusief christelijke jongeren. Loening (1992, in R. Garner, 2000) zegt dat een promotie van celibatair leven hulpeloos is. Hij zegt dat Christelijke jeugdkampen daarentegen wel in slagen om de frequentie van de seksuele activiteiten te doen laten dalen. Preston-Whyte and Zondi (1992, in R. Garner, 2000) ontdekten dat een groep meiden die kerkbezoeken brachten tezamen met andere jeugdige kerkleden, seksuele onthouding zelf als doel hadden gesteld. Wel zeiden zij een grote mate van tegendruk te ervaren van hun vriendjes die bij een andere of geen kerk behoorden.

Getrouwheid

J. Muller (2000) zegt dat Aids door veel kerken wordt gezien als een ziekte van losbandigheid. Het is echter niet zo dat in gemeenschappen waarin meer losbandigheid heerst, ook meer gevallen van Aids worden geconstateerd. In veel gemeenschappen buiten Zuid-Afrika wordt een meer losbandige leefwijze gehanteerd maar blijft het aantal Aidsslachtoffers beperkt. J. Muller ontkracht hiermee echter niet het daadwerkelijke feit waarmee hij te maken krijgt. Het kan inderdaad zo zijn dat andere gemeenschappen een meer losbandige levenswijze hebben in vergelijking met personen in Zuid-Afrika. Als Aids in de losbandige culturen echter niet veel voorkomt, dan zal de ziekte zich daar ook niet snel verspreiden. J. Muller tracht dus om de vraag in zijn algemeenheid te beantwoorden,

terwijl het juist de context lijkt te zien die Aids ertoe in staat brengt een nationale volksziekte te worden.

C. Greyling (2000) beschouwt liefde als een essentieel onderdeel van het menszijn. Een mens kan zijn eigen beslissingen maken, ofwel verantwoordelijkheid dragen voor zichzelf en voor anderen. Mensen zouden moeten beseffen dat een monogame wederzijdse seksuele relatie het minste gevaar oplevert met betrekking tot Aids. Belangrijk is dat, indien er een wederzijdse liefdesrelatie bestaat, er niet primair gedacht moet worden aan de eigen behoeften, maar dat onderzocht moet worden wat het beste is voor de partner. De Kerkbode-editie van december 2001 geeft aan dat de kerk een rol moet spelen in de afbraak van losbandige levenspatronen. Deze losbandige levenspatronen worden namelijk beschouwd als de eigenlijke veroorzaker van Aids.

Een overlegorgaan van Katholieke Theologen meldt dat zuiverheid en eerlijkheid belangrijk zijn in relaties en dat trouw zorgt voor de ontwikkeling van stabiele relatie (C.I. Williams, 2000).

Condoomgebruik

De mening van de zwarte Zuid-Afrikaanse bevolking wordt duidelijk gemaakt door de R. Garner (2000). Het gebruik van condooms is sporadisch onder zwarte Zuid-Afrikanen. Redenen hiervoor zijn dat Aids vaak gezien wordt als een verzonnen verhaal; een complot van de blanken om de zwarte populatie te laten krimpen of om de zwarten geen plezier meer te laten hebben. Ook noemen mannen dat seks met een condoom minder plezierig is. Het gebruik van condooms werkt vreemdgaan in de hand. Als bovendien de bijbelse richtlijnen gehandhaafd worden, is het gebruik van condooms niet nodig.

Extra gebruikte literatuur in deze bijlage

- BELACHEW, A. 2001: Ethiopian religious society and the response of HIV/Aids. *Aids Analysis Africa* vol. 11 (5) p. 12-13
- BERENDSEN, D. 2001: *Waarom geloven mensen?* Kampen 2001. Uitgeverij Kok
- GOUS, H. 2002: Is Vigs 'n oordeel van God of 'n oproep tot liefdesdiens? Preek uit die NG-Kerk Quellerina, Augustus 2002

Bijlage 2: Vragenlijst

Jou mening oor Vigsvoorligting is vir ons baie belangrik !!!

Dankie dat jy met hierdie ondersoek wil help. Neem rustig al die tyd wat jy nodig het. Alle gegewens word vertroulik hanteer en daar is nie iets soos 'n regte of 'n verkeerde antwoord nie. Dit gaan oor wat jy dink en ook daarvoor sal niemand 'n oordeel fel nie. Vul die vraelys op jou eie in sonder om met iemand anders jou antwoorde te bespreek.

A: Persoonlike besonderhede

Ek is .... jaar oud.

Ek is manlik.
 vroulik.

Ek is nou in graad:

- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

Ek is nie meer op skool nie en
 studeer aan 'n kollege
 studeer aan 'n universiteit
 werk tans as ...
 is op die oomblik nie besig om verder te studeer nie

In hierdie ondersoek word heelwat gebruik gemaak van antwoordkategorieë. By die vrae is dit die bedoeling dat jy één van die sewe moontlikhede omkring. Hieronder volg 'n voorbeeld:

Ek is bang vir spinnekoppe
stem glad nie saam nie 1 2 3 4 5 6 7 stem heeltemaal saam

- 1 = stem glad nie saam nie
- 2 = stem nie saam nie
- 3 = stem nie regtig saam nie
- 4 = neutraal
- 5 = stem 'n bietjie saam
- 6 = stem saam
- 7 = stem heeltemaal saam

Versie - KICO

B: Kerklike betrokkenheid

Die volgende vrae gaan daaroor hoe jy jou geloof beleef. Daar is nie 'n regte of 'n verkeerde antwoord nie!

1. Hoe dikwels woon jy 'n kerkdiens by?
  - Een keer per week of meer gereeld
  - Ongeveer twee keer per maand
  - Ongeveer een keer per maand
  - Een of 'n paar keer per jaar
  - Nooit

2. By hoeveel christelike aktiwiteite buiten die kerkdiens is jy betrokke?
By baie aktiwiteite 1 2 3 4 5 6 7 By geen aktiwiteite

3. As jy moes sê in hoe 'n mate jy jouself as 'n Christen sien, watter een van die volgende stellings beskryf dit die beste?
  - Ek is heeltemal oortuig daarvan dat ek 'n Christen is
  - Ek dink dat ek 'n Christen is, maar ek is nie heeltemal seker nie
  - Ek weet (nog) nie of ek wel 'n Christen is nie
  - Ek dink dat ek nie 'n Christen is nie, maar ek is nie so seker daarvan nie
  - Ek is beslis nie 'n Christen nie

1. Hoe gereeld is jy aktief met jou geloof besig?
  - Een of meer keer per dag
  - Elke tweede dag
  - Twee keer per week
  - Een keer per week of minder
  - Nooit

2. Kan jy met ander mense oor jou geloof praat?
  - Altyd
  - Gereeld
  - Soms wel, soms nie
  - Byna nooit
  - Nooit

C: Vrae oor Vigs

In die volgende vrae wil ons uitvind hoeveel jy reeds van Vigs weet.

1. Watter persentasie van Suid-Afrikaners tussen die ouderdomme van 15 en 49 jaar dink jy is MIV-positief?

0 - 10 - 20 - 30 - 40 - 50 - 60 - 70 - 80 - 90 - 100

2. Kan jy MIV-positief word deur iemand te soen? ja / nee
3. Kan jy MIV-positief word deur 'n bloedoortapping? ja / nee
4. Kan jy MIV-positief word deur onbeskermd seks te hê? ja / nee
5. Kan jy MIV-positief word deur iemand se tandeborsel te gebruik? ja / nee
6. Kan jy MIV-positief word deur dieselfde eetgerei te gebruik? ja / nee
7. Kan jy MIV-positief word as jy deur 'n muskiet gebyt word? ja / nee
8. Kan jy die pil as voorbehoedmiddel gebruik om jousef te beskerm teen MIV/VIGS? ja / nee
9. Kan jy jousef beskerm teen MIV/VIGS deur 'n kondoom te gebruik? ja / nee
10. Kan jy jousef beskerm teen MIV/VIGS deur nie seks te hê nie? ja / nee
11. Kan jy net VIGS kry as jy MIV-positief is? ja / nee
12. Kan jy deur net na iemand te kyk, sê of hy/sy MIV/VIGS het of nie? ja / nee
13. Kan jy genees word van MIV/VIGS? ja / nee
14. Is 'n MIV-toets die enigste manier om vas te stel of jy MIV-positief is? ja / nee

15. Is jou kans om MIV-besmet te raak, groter as jy:

'n kleurling is	ja / nee
homoseksueel is	ja / nee
arm is	ja / nee
swart is	ja / nee
'n vrou is	ja / nee
blank is	ja / nee
heteroseksueel is	ja / nee
'n man is	ja / nee
asiaties is	ja / nee
ryk is	ja / nee

16. Dink jy dat MIV/VIGS 'n straf van God is? ja / nee
17. Dink jy dat mense wat 'n sondige lewe lei, MIV/VIGS kan kry? ja / nee

D: Waardes

Die vrae hieronder het te doen met dit wat vir jou belangrik is in die lewe. Dui aan op die genummerde skaal in watter mate jy met die verskillende waardes saamstem of nie. Daar is weer nie 'n regte of 'n verkeerde antwoord nie.

1. *Ek wil aansien hê en ek wil in beheer wees*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
2. *Ek wil baie bereik in my lewe en hoop om suksesvol te wees*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
3. *Ek soek plesier vir myself en ek wil oor niks bekommerd wees nie*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
4. *Ek hou van opwinding, afwisseling en uitdagings in my lewe*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
5. *Ek wil goed ingelig wees sodat ek onafhanklik my besluite kan neem*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
6. *Ek wil in 'n wêreld lewe waar daar vrede is en waar mense mekaar respekteer*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
7. *Ek wil ander mense help en eerlik wees teenoor hulle*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
8. *Ek wil my Christenskap uitleef*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
9. *Ek wil gehoorsaam en beleefd wees*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
10. *Ek wil positief voel oor die toekoms*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
11. *Ek wil deur ander mense aanvaar en waardeer word*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam
12. *Ek wil liggaamlik en emosioneel gesond wees*
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

E: Teks 1

Lees hierdie teks goed deur en beantwoord dan die vrae op die volgende bladsy.

Puberteit kan 'n mens se kop regtig deurmekaar krap. Jou liggaam en emosies verander en jou verstand ontwikkel. Al lyk die lewe ingewikkeld, moet jy bly hoop en op die Here vertrou. Hy sal jou help om al die veranderinge te kan baasraak. Die fisieke, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat die lewe dalk vir jou moeilik kan wees omdat jy deel word van die volwasse wêreld. Ander mense sal jou egter aanvaar as jy bereid is om hulle ook te aanvaar.

As jy volwasse word, sal jy ook 'n besluit moet neem oor seks. Onthou, as jy as jongmens besluit om seks te hê voordat jy jou verbind het aan één spesiale maat, leef jy nie volgens die beginsels wat in die Bybel neergelê word nie. Jy loop dan die gevaar om 'n Seksueel Oordraagbare Siekte (SOI), of selfs VIGS, te kry of om swanger te raak voordat jy getroud is.

Om jouself teen bostaande probleme te beskerm, kan jy die ABC-program volg. Die ABC staan vir *Abstinate, Be Faithfull* en *Condomize*. Party mense besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie omdat hulle glo dat dit verkeerd is. In die christelike geloof word ons geleer dat seks net binne die huwelik mag plaasvind. Hierdie besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie, verseker wél dat jy dan 100% beskerm is teen swangerskap en SOI's. Jou verhouding met jou meisie kan wonderlik wees en gebaseer op liefde en respek sonder dat julle seks voor die huwelik het.

Comment: E: Dis 'n biejie te sterk gestel met die 100% - wat van verkragting?

Sommige mense voel ook dat seks tuishoort in 'n verhouding waarin die twee maats getrou is aan mekaar. In so 'n verhouding wil die paartjie hulle lewe met net die één maat deel. Om meer as een seksuele maat te hê, is nie aanvaarbaar nie.

Noudat jy die teks gelees het, probeer om oor die teks as geheel die volgende vrae te beantwoord:

Die inhoud van die teks lyk vir my:

onwaar	1	2	3	4	5	6	7	waar		
objektief			1	2	3	4	5	6	7	subjektief
onvolledig			1	2	3	4	5	6	7	volledig
aanvaarbaar			1	2	3	4	5	6	7	onaanvaarbaar

Die teks is vir my:

interessant	1	2	3	4	5	6	7	oninteressant
formeel	1	2	3	4	5	6	7	informeel
afstotend	1	2	3	4	5	6	7	uitnodigend
lewendig	1	2	3	4	5	6	7	vervelig
persoonlik	1	2	3	4	5	6	7	onpersoonlik
eentonig	1	2	3	4	5	6	7	afwisselend

Hierdie teks met Vigsvoorligting is:

onnodig	1	2	3	4	5	6	7	sinvol
verstandig	1	2	3	4	5	6	7	dom
oordrewe	1	2	3	4	5	6	7	op die punt af
noodsaaklik	1	2	3	4	5	6	7	oorbodig

Ek kan my nie met die idees in die teks vereenselwig nie
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Wat die teks sê, is dieselfde as wat ek oor die onderwerp dink
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks kom nie ooreen met my persoonlike waardes nie
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Ek kan my met die standpunte in die teks identifiseer
stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Vir wie dink jy is die teks geskryf?

Die teks is geskryf vir mense wat plesier en genot soek en 'n onbesorgde lewe wil lei

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat hulle Christenskap wil uitleef

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat hou van uitdagings en 'n lewe vol afwisseling wil lei

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat omgee vir hulle medemens

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat baie ambisie het en sukses in die lewe wil bereik

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat positief voel oor die toekoms

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat goed ingelig wil wees sodat hulle onafhanklik hulle besluite kan neem

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat deur ander mense aanvaar en gewaardeer wil word

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die skrywer van die teks lyk vir my:

betroubaar   1   2   3   4   5   6   7   onbetroubaar

kundig   1   2   3   4   5   6   7   onkundig

onbekwaam   1   2   3   4   5   6   7   bekwaam

vals   1   2   3   4   5   6   7   opreg

modern   1   2   3   4   5   6   7   ouderwets

onakkuraat   1   2   3   4   5   6   7   akkuraat

F: Teks 2

Lees ook hierdie teks goed deur en beantwoord dan die vrae op die volgende bladsy.

Hoekom is dit belangrik om die MIV-toets te laat doen? As jy seks sonder 'n kondoom gehad het, moet jy 'n MIV-toets ondergaan sodat jy kan weet of jy die MI-virus opgedoen het of nie. As jy weet wat die uitslag is, is die onsekerheid op 'n einde en kan jy jou lewe aanpas en nog steeds lekker en opwindende dinge doen.

Hoe moet jy optree teenoor 'n persoon wat MIV-positief is? Almal van ons moet met die werklikheid van VIGS saamleef. As jy 'n persoon bystaan wat MIV-positief is of VIGS het, moet jy begrip hê daarvoor dat hy/sy nog steeds 'n gelukkige lewe wil hê. Jy moet egter onthou dat ook jy die reg op 'n gelukkige lewe het en daarom moet jy nie jou eie behoeftes afskeep nie. As jy VIGS het, word die dood vir jou 'n werklikheid. Jy kan positief lewe deur nie aan die dood te dink terwyl jy nog gesond genoeg is om 'n normale lewe te lei nie. Die lewe kan nog steeds vir jou vol vreugde wees.

Dit is dalk vir jou moeilik om met iemand oor seks te praat, omdat baie mense, veral ouer mense, nie daarvoor wil praat nie. Jy moet dus soms jou besluite heeltemaal op jou eie neem. As jy sorg dat jy die regte besluite in jou lewe neem, kan jy verseker wees van 'n lekker en sorgvrye lewe.

Beantwoord ook vir hierdie teks as geheel die volgende vrae:

Die inhoud van die teks lyk vir my:

onwaar	1	2	3	4	5	6	7	waar
objektief	1	2	3	4	5	6	7	subjektief
onvolledig	1	2	3	4	5	6	7	volledig
aanvaarbaar	1	2	3	4	5	6	7	onaanvaarbaar

Die teks is vir my:

interessant	1	2	3	4	5	6	7	oninteressant
formeel	1	2	3	4	5	6	7	informeel
afstotend	1	2	3	4	5	6	7	uitnodigend
lewendig	1	2	3	4	5	6	7	vervelig
persoonlik	1	2	3	4	5	6	7	onpersoonlik
eentonig	1	2	3	4	5	6	7	afwisselend

Hierdie teks met Vigsvoorligting is:

onnodig	1	2	3	4	5	6	7	sinvol
verstandig	1	2	3	4	5	6	7	dom
oordrewe	1	2	3	4	5	6	7	op die punt af
noodsaaklik	1	2	3	4	5	6	7	oorbodig

Ek kan my nie met die idees in die teks vereenselwig nie

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Wat die teks sê, is dieselfde as wat ek oor die onderwerp dink

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks kom nie ooreen met my persoonlike waardes nie

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Ek kan my met die standpunte in die teks identifiseer

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Vir wie dink jy is die teks geskryf?

Die teks is geskryf vir mense wat plesier en genot soek en 'n onbesorgde lewe wil lei

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat hulle Christenskap wil uitleef

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat hou van uitdagings en 'n lewe vol afwisseling wil lei

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat omgee vir hulle medemens

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat baie ambisie het en sukses in die lewe wil bereik

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat positief voel oor die toekoms

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat goed ingelig wil wees sodat hulle onafhanklik hulle besluite kan neem

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die teks is geskryf vir mense wat deur ander mense aanvaar en gewaardeer wil word

stem glad nie saam nie   1   2   3   4   5   6   7   stem heeltemaal saam

Die skrywer van die teks lyk vir my:

betroubaar   1   2   3   4   5   6   7   onbetroubaar

kundig   1   2   3   4   5   6   7   onkundig

onbekwaam   1   2   3   4   5   6   7   bekwaam

vals   1   2   3   4   5   6   7   opreg

modern   1   2   3   4   5   6   7   ouderwets

onakkuraat   1   2   3   4   5   6   7   akkuraat

- Baie dankie vir jou hulp met hierdie ondersoek !!! -

Bijlage 3: Experimentele teksten

Tekst M: Dimensie 'Materialisme'

Puberteit kan jou kop regtig deurmekaar krap. Jou liggaam en emosies verander en jou verstand ontwikkel. Dit lyk vir jou of jou lewe te ingewikkeld is en of jy nie al hierdie veranderinge sal kan baasraak nie. Moenie bekommerd wees nie: jy het dit in jou om al hierdie veranderinge te kan baasraak. Die fisieke, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat jy besig is om 'n onafhanklike volwassene te word. Jy sal een van die dae op jou eie bene kan staan en jy kan nou reeds uitsien na 'n opwindende lewe.

As jy volwasse word, sal jy ook 'n besluit moet neem oor seks. Onthou, as jy as jongmens besluit dat jy gereed is vir seks, dan moet jy ook die gevolge en verantwoordelikhede kan dra wat daarmee saamgaan. As jy 'n Seksueel Oordraagbare Siekte (SOI), of selfs VIGS kry, of as jy swanger word, kan jy jou kans op 'n onbesorgde en gelukkige jongmenslewe verbeur.

Om jousef teen bostaande probleme te beskerm, kan jy die ABC-program volg. Die ABC staan vir *Abstinate, Be Faithfull en Condomize*. Party mense besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie, as gevolg van die gevaar van SOI's en ongewenste swangerskappe. Daar is egter verskillende goeie voorbehoedmiddels beskikbaar. As jy op 'n veilige manier seks het deur byvoorbeeld 'n kondoom te gebruik, is jy byna 100% beskerm teen swangerskap en SOI's. Deur beskermde seks met jou meisie te hê, kan julle seksuele verhouding goed en veilig wees. Jy móét dus 'n kondoom gebruik.

Comment: E: Ek het hierdie frase hier ingesit omdat daar nie 'n oorgang is van die besluit om nie seks te hê nie en die voorbehoedmiddels nie.

Sommige mense kies egter vir 'n verhouding waarin hulle en hulle maats getrou bly aan mekaar. In so 'n seksuele verhouding het jy die beste kans vir 'n sorgvrye lewe en hoef jy jou glad nie te bekommer oor die gevare van siektes nie.

Hoekom is dit belangrik om die MIV-toets te laat doen? As jy seks sonder 'n kondoom gehad het, moet jy 'n MIV-toets ondergaan sodat jy kan weet of jy die MIV-virus opgedoen het of nie. As jy weet wat die uitslag is, is die onsekerheid op 'n einde en kan jy jou lewe aanpas en nog steeds lekker en opwindende dinge doen.

Hoe moet jy optree teenoor 'n persoon wat MIV-positief is? Almal van ons moet met die werklikheid van VIGS saamleef. As jy 'n persoon bystaan wat MIV-positief is of VIGS het, moet jy begrip hê daarvoor dat hy/sy nog steeds 'n gelukkige lewe wil hê. Jy moet egter onthou dat ook jy die reg op 'n gelukkige lewe het en daarom moet jy nie jou eie behoeftes afskeep nie. As jy VIGS het, word die dood vir jou 'n werklikheid. Jy kan positief lewe deur nie aan die dood te dink terwyl jy nog gesond genoeg is om 'n normale lewe te lei nie. Die lewe kan nog steeds vir jou vol vreugde wees.

Dit is dalk vir jou moeilik om met iemand oor seks te praat, omdat baie mense, veral ouer mense, nie daarvoor wil praat nie. Jy moet dus soms jou besluite heeltemaal op jou eie neem. As jy sorg dat jy die regte besluite in jou lewe neem, kan jy verseker wees van 'n lekker en sorgvrye lewe.

Tekst B: Dimensie 'Betrokkenheid'

Puberteit kan jou kop regtig deurmekaar krap. Jou liggaam en emosies verander en jou verstand ontwikkel. Al lyk die lewe ingewikkeld, moet jy bly hoop en op die Here vertrou. Hy sal jou help om al die veranderinge te kan baasraak. Die fisieke, emosionele and sosiale veranderinge beteken dat die lewe dalk vir jou moeilik kan wees omdat jy deel word van die volwasse wêreld. Ander mense sal jou egter aanvaar as jy bereid is om hulle ook te aanvaar.

As jy volwasse word, sal jy ook 'n besluit moet neem oor seks. Onthou, as jy as jongmens besluit om seks te hê voordat jy jou verbind het aan één spesiale maat, leef jy nie volgens die beginsels wat in die Bybel neergelê word nie. Jy loop dan die gevaar om 'n Seksueel Oordraagbare Siekte (SOI), of selfs VIGS, te kry of om swanger te raak voordat jy getroud is.

Om jouself teen bostaande probleme te beskerm, kan jy die ABC-program volg. Die ABC staan vir *Abstinate, Be Faithfull* en *Condomize*. Party mense besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie omdat hulle glo dat dit verkeerd is. In die christelike geloof word ons geleer dat seks net binne die huwelik mag plaasvind. Hierdie besluit om nie seks voor die huwelik te hê nie, verseker wél dat jy dan 100% beskerm is teen swangerskap en SOI's. Jou verhouding met jou meisie kan wonderlik wees en gebaseer op liefde en respek sonder dat julle seks voor die huwelik het.

Comment: E: Dis 'n biejie te sterk gestel met die 100% - wat van verkragting?

Sommige mense voel ook dat seks tuishoort in 'n verhouding waarin die twee maats getrou is aan mekaar. In so 'n verhouding wil die paartjie hulle lewe met net die één maat deel. Om meer as een seksuele maat te hê, is nie aanvaarbaar nie.

Hoekom is dit belangrik om die MIV-toets te laat doen? As jy seks sonder 'n kondoom gehad het, moet jy 'n MIV-toets ondergaan sodat jy kan weet of jy die MI-virus opgedoen het of nie. Dan kan jy sorg dat jy nie ander mense ook besmet nie. As jy die MIV-toets laat doen het, hoef jy nie meer bang te wees nie want die onsekerheid is op 'n einde. Jy kan nog steeds met hoop uitsien na die toekoms.

Hoe moet jy optree teenoor 'n persoon wat MIV-positief is? Ons kan mekaar bystaan deur mekaar te help om VIGS te hanteer en om positief daarmee saam te lewe. 'n Persoon met MIV en VIGS het 'n beter kans vir 'n gesonder lewe as daar iemand is wat hom/haar bystaan. Wees sensitief vir die ander persoon se behoeftes. As jy VIGS het, word die dood vir jou 'n werklikheid. Jy kan positief lewe deur aan te hou om aan die toekoms te dink. Die Here het nog steeds 'n plan en 'n doel met jou lewe al is jy MIV-positief.

In sommige godsdienste en kulture is daar streng reëls wat sê dat 'n mens nie oor seks mag praat nie. Dit weerhou baie ouer mense daarvan om openlik oor seks te praat. Jy kan daarom nie enige ondersteuning van hulle verwag nie. Sorg dat jy altyd die besluite neem wat in pas is met jou geloofsoortuiging. Dan sal jy 'n goeie lewe lei.

Bijlage 4: Brochureanalyse 1 en 2

Brochureanalyse 1 is de toepassing van het waardenindeling van Schwarz (1995) op de voorlichtingsteksten op het gebied van Aids. Brochureanalyse 2 werkt op dezelfde wijze alleen wordt er gebruik gemaakt van de gewijzigde waardenindeling.

Brochureanalyse 1

- 1 = Slimkoptiener
- 2 = Leef positief saam met MIV en VIGS
- 3 = No matter where you live, you need to know about HIV and Aids
- 4 = Prevention, Protection, Passion
- 5 = Teenagers and HIV/Aids

1. Volwassen worden

- Puberteit kan 'n mens se kop regtig deurmekaar maak – so baie dinge gebeur in zo'n klein rukkie. Jou liggaam en emosies verander, jou verstand ontwikkel. Daar gebeur nou baie dinge binne en buite jou liggaam ... jyj moet besluite neem ... wat de rest van jouw lewe beïnvloed .. soms sal dit lyk of die lewe te ingewikkeld is en dat jy nie al die veranderings kan baasraak nie. (*veiligheid - / hedonisme -*) (1)
  - Jong mense...word met 'n lang lys 'bedreigings' gekonfronteer, soos die gevaar van verkrachting, seksuele teistering en mishandeling en dwelm- en alcoholmisbruik. SOI's en MIV/VIGS is nare werklikhede wat ouers en jong mense nie kan bekostig om te ignoreer nie (*veiligheid - p.2*) (1)
  - Verantwoordelijkheid, om self te besluit, om 'nee te sê', is nou onvermijdelijk deel van jou lewe (*onafhankeljkheid + p.2*). (1)
  - Wat staan jou te doen? Opgee? (*jets bereiken -*). 'n Non of 'n Monnik word? (*traditie -, p.2*) (1)
  - Baie jongmense dink niet behoorlik na voordat hulle seks het nie (*onafhankeljkheid -*) (2)
  - Do you often find that:
    - Your feelings change all the time – up one minute down to the next? (*veiligheid*)
    - You worry about appearance, being to fat or to short? (*veiligheid -*)
    - Your parent and teachers do not understand you? (*veiligheid -*)
    - You cannot stop thinking of a member of the opposite sex? (*stimulatie +*)
- Congratulations! These physical, emotional and social changes affecting your life mean you are on your way becoming an independent adult with an exciting life ahead of you (*onafhankeljkheid + / stimulatie +*) (5)
- It is important for teenagers to make choices that are best for them and their future. This definitely includes the right to say 'NO' to sex, drugs and alcohol. (*onafhankeljkheid +*) (5)
  - It is also important to know how to cope with the demands made by boyfriends or girlfriends or friend in general. It is important to say 'NO' when you don't want to do something, such as have sex without a condom. (*onafhankeljkheid +*) (5)

2. Redenen voor seks

- Hoekom doe ek dit? Doen ek dit net om te bewys ek is 'groot' (*onafhankeljkheid -*) (1)
- Voel ek onder druk geplaas om seks te beoefen? (*onafhankeljkheid -*) (1)
- Is ek eerlijk met myself? Probeer ek hierdie verhouding belangriker laat lyk as wat dit regtig is (*stimulatie*) 'Almal doen dit'. Beteken dit ek moet dit ook doen? (*hedonisme*) (1)

3. Man/Vrouw-verhoudingen

- Vra jouself hierdie vrae. Hulle kan jou help om oor seks te besluit: Hoe voel ek oor my ou/meisie? Respekteer en vertrou ek hom/haar? (*sociaalheid*) (1)
- Vra jouself hierdie vrae. Hulle kan jou help om oor seks te besluit: Hoekom doe ek dit? Is dit om my ou/meisie te plesier? (*sociaalheid +*) (1)
- Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen - Deur vroue te respekteer, en ook hul reg om 'nee' te sê vir seks (*sociaalheid / onafhankeljkheid*) (2)
- In baie gemeenskappe voel vroue hulle het nie beheer oor hulle sekslewe nie. Hulle moet doen wat hulle seksmaats vir hulle sê om te doen. (*macht - / onafhankeljkheid -*) (2)
- Television, magazines and films are constantly showing girls how to be eternally glamorous, slim, affectionate and sexy. Boys are supposed to be macho, hunky and without feelings (*macht*). Part

of being 'masculine' often seems to be not chasing after a lot of girls, but also having sex with as many girls as possible. (*macht/stimulatie*). Often boys feel they don't want to have sex with a girl, but are scared of what she or their friends will think about them if they opt out. (*veiligheid -*) (5)

- As a girl, it obviously gives you a very nice feeling to have a member of the opposite sex crazy about you (*macht +*) It is important to be a person in one's own right, to be proud of one's body and achievements, and to know what one is going to do both now and in the future (*hedonisme +*) (5)
  - Boys and girls can now be friend with the opposite sex without having to feel that contact between them has to include some sort of sexual activity (*onafhankelijkheid +*); (5)
  - Now, however, many people are re-examining their options (*onafhankelijkheid +*). Many women see different lives for themselves apart from marriage and children. (*stimulatie +*). Men... some feel they do not want to get married at all. Whilst others feel that they would like to wait a while. (*stimulatie +*) (5)
4. Seksuele getrouwheid
- Party mense besluit om morele redes om nie seks te hê nie. Hulle glo dat seks voor die huwelik verkeerd is (*traditie*) (1)
  - Daar is wel baie goeie soorte voorbehoedsmiddels, maar wanneer 'n mens besluit om nie seks te hê niet, is jy 100% beveilig teen swangerskap! (*veiligheid*) (1)
  - Making love with a special partner can be a beautiful experience (*hedonisme +*) ... no-one is saying "Don't have sex!" (*hedonisme +*) (4)
  - Healthy relationships are not just about sex either: there are other ways of expressing love and companionship. (*traditie +*) (4)
  - Not having sex at all is safest (*veiligheid / traditie*); (5)
  - It only means that sex does not have to be part of all relationships between men and women. (*traditie*) (5)
  - In many societies sex before marriage is not approved of (*traditie*). Often it is also against people's religious beliefs or traditional values to have sex outside of marriages (*traditie*); (5)
  - ... sex before marriage. This was an almost revolutionary change from what had gone before (*hedonisme + / traditie*) (5)
  - When deciding whether to have sex before marriage, one has to look not only at the consequences such a decision will have for your life now, but also for your future (*stimulatie/hedonisme*). Not having sex is always the best possible choice to make (*traditie +*) (5)
5. Getrouwheid
- Ander voel dat seks net thuishoort in 'n verhouding waar mense hulle net aan een seksmaat toewy, en hulle wil eers seker maak dat hulle maat net aan hulle toegewys sal wees (*traditie*) (1)
  - Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen: (*sociaalheid +*) Deur jou hele lewe lank net een seksmaat te hê (*traditie*) (2)
  - Baie mense glo nog steeds dat jy net 'n regte man is as jy baie seksmaat het. Dit is nie waar nie. (*traditie -*) (2)
  - The following behaviours are risky - Having unprotected sex with more than one sexual partner (*traditie- / veiligheid -*) (4)
  - The following behaviours are risky - Having unprotected sex with someone who has had several sexual partners (*traditie- / veiligheid -*) (4)
  - Long lasting relations are about respect (*sociaalheid +*), commitment (*traditie +*), communication, friendship (*sociaalheid +*) and support (*sociaalheid +*) (4);
  - Two people who are infected and who are in a mutually faithful relationship can be involved in any sexual act together without the risk of infection (*traditie + / veiligheid +*) (4)
  - Sex with one uninfected faithful, lifelong partner of course, always remains the best option (*traditie +*) (5)
6. Steun kry van ander
- Wat beteken dit as my toets positief is? Kry iemand wat jou sal help om jou gevoelens te hanteer. (*sociaalheid +*) (2)
  - Jy moet jou lewe met familie en vriende deel (*sociaalheid +*) (2)
  - Daarom is dit belangrik om te praat met iemand wat jou kan ondersteun. (*veiligheid +*)

- Jy het die reg om vir die persoon te vra om niet vir enigiemand anders te vertel nie (*universalisme +*) (2)
  - Met wie kan ek praat?
    - Jou vriend of vriendin sal jou ondersteun as die toets positief is. (*veiligheid +*)
    - Die berader sal verstaan en jou help om jou gevoelens te hanteer (*veiligheid +*)
    - Sommige predikante is ook goeie beraders. Jou predikant sal jou heel moontlik kan help deur vir jou te bid (*traditie + / veiligheid +*)
    - Tradisionele genesers ... verstaan jou kultuur en jou geloof (*veiligheid + / traditie +*) (2)
  - Jy sal dalk beter voel sodra jy vir iemand vertel het dat jy MIV positief is (*hedonisme +*) (2)
  - Ons kan mekaar almal bystaan deur mekaar te help om die siekte te hanteer en positief daarmee saam te lewe. 'n Persoon met MIV en VIGS sal gesonder bly as daar iemand is wat hulle bystaan (*sociaalheid +*) (2)
  - Als jy weet 'n persoon is MIV positief, moenie vir enigiemand anders vertel nie. Dit is verkeerd om almal daarvan te vertel. Moedig die persoon wat MIV positief is aan om aktief sy of haar lewe te wees. Sien na jou eie behoeftes om. Wees eerlik oor jou gevoelens met die persoon vir wie jy versorg. (*sociaalheid +*) (2)
  - Bring tyd by die siek persoon deur. Moedig familie en vriende aan om dieselfde te doen. Om positiewe stories, musiek en grappies te deel, sal die persoon laat voel jy het hom of haar haar lief. Dit sal hulle help om beter te word. (*sociaalheid +*) (2)
  - Selfs al is jy MIV positief, kan jy hoop hê. (*hedonisme +*) Dit is makliker wanneer jy weet mense is lief vir jou en hulle aanvaar jou soos jy is. (*veiligheid +*) Die meeste mense sal jou ervaar (*veiligheid +*) (2)
  - How can I help and support someone who has Aids? The needs of a friend, family member or colleague at work who has HIV or Aids are going to be similar to those of other people with potentially life-threatening illnesses such as cancer or heart disease. They need to be shown love, understanding and support; you need to be non-judgemental and respect confidentiality (*sociaalheid +*) (3)
  - You may come into contact with people infected or affected by HIV/Aids in many areas .... Having to deal with the illness can be very difficult and giving support and acceptance can really help to make a difference (*sociaalheid +*) (4)
  - Once again, it is important to discuss the advantages of sex before marriage with friends and understanding adults, rather than just doing what everybody else seems to do (*sociaalheid + / onafhankelikhed +*) (5)
  - You may feel your parents, or other adult family members such as aunts and uncles, are not in touch with modern life and unable to understand you. Because of this apparent gap, you may find it difficult to talk to adults. (*traditie*) What may seem like unwillingness on the part of grown-ups to discuss sexual matters, may only be discomfort. (*traditie*). It may be useful to try and help your parents become more comfortable with sex if you approach them (*sociaalheid +*) (5)
  - It is also important to be able to talk freely about sex, not only to your friends, but also to your parents ... (*veiligheid*) (5)
7. Verantwoordelikhed
- 'n Ander goeie rede om nie seks te hê nie, is om te voorkom dat die meisie swanger raak (*sociaalheid +*) (1)
  - Jy moet ook... ja, jy het reg geraai... JOU SEKSMAAT VERTEL (*sociaalheid +*) (1)
  - Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen: Deur andere te leer van die gevare van onbeskermd seks (*sociaalheid +*) (2)
  - Hoekom is dit belangrik om vir die MIV toets te gaan? Jy moet ook weet sodat jy kan sorg dat ander mense nie MIV positief word nie (*sociaalheid +*) (2)
  - It is important to talk to children about HIV and Aids. Children who are infected with HIV or who have Aids need love, support and a normal life. (*sociaalheid +*) (3)
8. Aids als probleem van iedereen
- Jy sien, NIEMAND IS VEILIG NIE. (Skrikwekkend. Nê?) (*hedonisme - / veiligheid -*) (1)
  - Ons lewe almal met MIV en VIGS saam. Sommige van ons is MIV positief. Baie mense ken iemand wat besmet is met die MIV virus. Sommige het 'n vriend of ouer verloor as gevolg van MIV en VIGS. (*universalisme*) (2)

- Jy hoef nie skaam te voel nie. Enigiemand kan MIV en VIGS kry. (*universalisme + / veiligheid +*) (2)
- Selfs al is ons self nie besmet nie, leef ons almal met MIV en VIGS saam (*universalisme +*) (2)
- Also, contrary to what some people believe, anyone can be infected regardless of race, religion or sexual orientation (*universalisme -*) (3)
- HIV and Aids are today's' and tomorrows' problems (*universalisme -*) (3)
- Since few people know if they or their partners are infected, it is better to regard all new sexual partners as positive (*veiligheid +*) (4)

9. Gevolgen van seks

- Wanneer 'n mens in 'n seksuele verhouding met iemand is, stel jy jouself emosioneel baie bloot aan daardie persoon (*onafhankeljkheid -*) (1)
- Dis nie snaaks om so jonk te wees en boonop swanger nie. Ek weet nie hoe ek met die baba sal kan regkom nie. Dit voel asof ek 'n groot gedeelte van my lewe mis gaan loop (*iets bereiken - / hedonisme -*) (1)
- Onthoud, as jy belsuit dat jy gereed is vir seks, dan moet jy ook die gevolge en verantwoordelikhede kan dra wat daarmee gepaard gaan. (*hedonisme*) (1)
- ... maar partykeer is daar geen teken dat 'n persoon besmet is nie. Tog kan die persoon dit nog oorda AAN JOU! (*hedonisme -*) (1)
- SOI's kan van een persoon na 'n ander oorgedra word deur vaginale, orale, of anale seks – so, DAAR IS OOK NIE 'N UITWEG NIE. (*veiligheid -*) (1)

10. Gevolgen van een Aids-toets

- Hoekom is dit belangrik om vir die MIV toets te gaan? Jy moet weer sodat jy jou gesondheid kan beskerm. Dan kan jy vir langer gesond bly. (*veiligheid +*) (2)
- Wat beteken dit as my toets positief is? Jy sal dalk bang en geschok voel. Jy sal dalk nie glo wat jy hoor nie. (*hedonisme -*). Probeer om niet baie bang te word nie (*hedonisme -*) (2)
- Dit is hoe hoe jy dalk sal voel wanneer jy uitvind dat jy MIV positief is: geskok, kwaad, bang, skuldig. (*hedonisme -*) (2)
- Hoekom is dit belangrik om vir die MIV toets te gaan? ... beteken jy neem verantwoordelikheid vir jouself (*onafhankeljkheid +*) (2)
- Knowing you have HIV can change your life. An HIV positive diagnosis can be extremely stressful and traumatic (*hedonisme -*) (3)
- Each person needs to think carefully why they want to have an HIV test. They need to consider how it will affect them if they have the test and are found to have HIV. They also need to consider how it will affect them if they don't have the test and are left uncertain about whether or not they have HIV (*veiligheid*). (3)

11. Gevolgen van Aids

- Baie mense wat die MIV virus het, praat nie openlik daarvoor nie. Dit is omdat die gemeenskap steeds MIV positiewe mense daarvoor blameer dat hulle die infeksie het. (*sociaalheid -*) (2)
- Om positief met MIV en VIGS saam te lewe, beteken: Jy moet met hoop lewe (*hedonisme +*) (2)
- Jy hoef nie vir almal te vertel dat jy MIV positief is nie (*onafhankeljkheid +*) (2)
- Sorg en bystand vir mense wat MIV positief is: As jy voel jy kan nie meer dinge hanteer nie, moenie bang wees om dit te sê nie (*veiligheid*) (2)
- The fact is, that many people with HIV infection, although they may be physically fit and healthy, find it difficult and stressful at work. Not only do people with HIV have to live with the knowledge that they have a life-threatening illness, they also have to cope with uncertainty: not knowing how soon or how severely they may become ill. This is often compounded by the fear, real or imagined, that others will treat them with hostility or lack of understanding (*veiligheid -*) (3)
- Families and partners of people with HIV/Aids also come up against misunderstanding and discrimination both at work, and in their social lives (*veiligheid -*) (3)
- People with HIV and Aids may also need the reassurance that, if they share their worries and fears about what may happen to them, they will not be met with hostility and rejection. (*sociaalheid +*) (3)

12. Sterfte

- Dit is moeilik om oor die dood te praat (*hedonisme -*) (2)

- Een manier om positief te lewe, is om aan die toekomst te dink terwyl jy nog sterk is (*hedonisme +*) (2)
- Accepting that one is dying is never easy (*hedonisme-*) (5)

13. Informatie

- Waarom versprei MIV en Vigs nog steeds? Hoofsaaklik uit respek, het sommige godsdienste en kulture sterk reëls wat sê dat mens nie oor seks mag praat nie (*traditie -*). Dit beteken dat baie ouer mense nog steeds skaam om openlik oor seks te praat (*traditie-*). Hierdie tradisie is vandag nog steeds baie sterk in baie kulture (*traditie-*) (2)
- It is just that AIDS has become such a real and scary consequence of sex that knowing about the disease and how to protect yourself, should you ever, is important (*veiligheid+*) (4)
- It is often said that knowledge gives power. (*macht*). This is undoubtedly true when it comes to AIDS. Knowing how you can get or prevent AIDS, can undoubtedly save your life (*veiligheid +*) (5)
- The more information you have, the less likely you are to find yourself in a situation where you discover you are infected with HIV/Aids... (*veiligheid+*) (5)
- Always ensure you make the decisions that will give you the best chance of a happy life (*hedonisme+*) (5)

Wijzigingen van het model van Schwarz (1992) na de eerste corpusanalyse

Allereerst zijn in deze herziene tabel de definities van de waarden Hedonisme, Onafhankelijkheid en Sociaalheid gewijzigd. De subwaarde 'een onbezorgd leven leiden', ontbrak in het oorspronkelijke schema, maar ligt wel in de lijn van eerdere door Schwarz geconstrueerde omschrijving van deze waarde. Deze subwaarde wordt daarom toegevoegd aan deze omschrijving. De subwaarden 'wijsheid' en 'goed geïnformeerd zijn' bij Onafhankelijkheid waren in het oorspronkelijke model niet opgenomen. Aangezien deze subwaarden een voorwaarde lijken voor het op een onafhankelijke manier beslissingen maken, worden ze in het gewijzigde model opgenomen bij hoofdwaaarde Universalisme. De definitie van de hoofdwaaarde Sociaalheid is enigszins gewijzigd om meer de nadruk te leggen op het feit dat het hier 'uiten' of 'geven' van sociaalheid naar andere mensen toe betreft. Het 'ontvangen' van sociaalheid komt terug bij de nieuwe hoofdwaaarde Acceptatie.

De hoofdwaaarde Traditie is de grootste vervanging binnen dit schema. De term Traditie wordt vervangen door Religiositeit. Deze nieuwe term omvat een breder scala aan religieuze, morele en traditionele gedachten. De hoofdwaaarde Traditie was teveel gericht op specifiek traditionele ideeën, zodat morele waarden uitgesloten werden. De huidige definitie is gevormd naar het later uit te voeren experiment. De term religiositeit kan in dit gewijzigde model het beste gezien worden als: "Waarden die gepropageerd kunnen worden vanuit een traditioneel, religieus of kerkelijk oogpunt". Een religieuze waarde pure-sang bestaat niet. Religieuze waarden kunnen mogelijk ondersteund worden door mensen die geen enkele religie aanhangen, maar deze waarden worden zeker gepropageerd worden vanuit een religieus of kerkelijk oogpunt. Duidelijk is ook dat mensen met een hoog gehalte aan morele waarden niet religieus hoeven te zijn.

Een discussiepunten blijven ook de waarden sociaalheid en hoop, omdat deze hoofdwaaarden immers ook vanuit een religie of kerkelijk oogpunt gepropageerd worden. Indien deze waarden echter terug worden gevonden in de brochures, dan zullen deze zonder problemen kunnen worden geplaatst in één van de andere bestaande categorieën. Het gaat er bij waarden die in de categorie religiositeit worden geplaatst dus met name om, dat deze waarden ook ondersteund kunnen worden door niet-religieus betrokken personen, maar zeker gepropageerd wordt door een religie of kerk. Aangezien de in de tekst gevonden waarde niet op een heldere wijze in één van de categorieën van Schwarz is te plaatsen, dan zal de betreffende subwaarde geplaatst worden in de categorie religiositeit.

De term die gebruikt is bij de hoofdwaaarde 'Inschikkelijkheid' is in het schema veranderd door de term 'Inschikkelijkheid'. De eerdere term gaf te onduidelijk weer wat de waarde werkelijk inhield. Bovendien was er een overlap met de subwaarde 'gelijkheid', welke een onderdeel vormt van de hoofdwaaarde 'Universalisme'. Deze laatste wijziging is echter niet van groot belang, omdat de waarde Inschikkelijkheid niet terugkwam in de folders.

Hoop is een volledig nieuwe hoofdwaaarde. In de vijf verschillende brochures zijn verschillende uitspraken gedaan die te maken hadden met hoop. In de analyse werd echter duidelijk dat geen van de door Schwarz bepaalde hoofdwaaarden de factor Hoop omvatten. Daarom is van deze waarde een nieuwe hoofdwaaarde gemaakt, die op basis van een zo logisch mogelijke inschatting in het overzichtsschema geplaatst wordt tussen de hoofdwaaarden Inschikkelijkheid / Religiositeit en Acceptatie/Gezondheid.

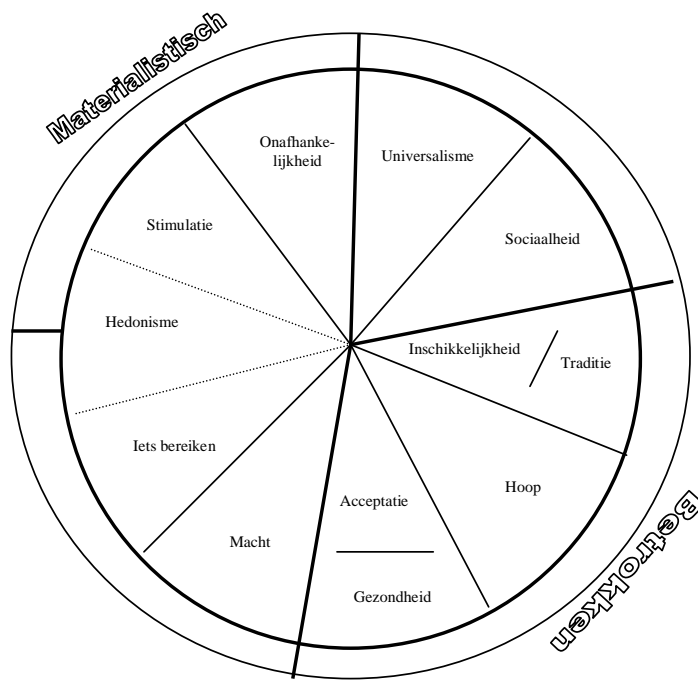
Tot slot is besloten om de waarde Veiligheid op te splitsen in een waarde 'Acceptatie' en een waarde 'Gezondheid'. In de definitie van de waarde Veiligheid werd zowel het geaccepteerd worden door anderen en het hebben van een goede gezondheid genoemd. In de uitgevoerde analyse werden deze beide subwaarden echter zo vaak genoemd, dat het overzichtelijker werd om de waarde Veiligheid op te splitsen. De twee nieuwe hoofdwaaarden hebben in de nieuwe vorm een duidelijk afgebakende definitie. Acceptatie betekent dat, tegenovergesteld aan de hoofdwaaarde Sociaalheid, je als persoon geaccepteerd en gewaardeerd wordt door anderen. De nieuwe hoofdwaaarde Gezondheid richt zich op de fysieke en emotionele gesteld- of gezondheid van een persoon.

De verschuivingen in de basiswaarden leiden tot nieuwe termen voor de bovenliggende waardedimensies (hierna slechts nog aangekondigd als dimensies). Door de nieuwe indeling en door de centraliteit in het volgende experiment, zullen de termen 'Openheid ten opzichte van verandering' en

'Conservativiteit' respectievelijk veranderd worden in 'Materialisme' en 'Betrokkenheid'. De term Materialisme spreekt voor zich. Binnen deze materialistische dimensies neemt de waarde hedonisme een centrale plaats in. De term Betrokkenheid slaat op betrokkenheid voor mensen en God. Binnen deze dimensie staat Religiositeit centraal.

De 'nieuwe' dimensies overkoepelen een groter aantal waarden dan oorspronkelijk het geval was. Schwarz (1995) zegt dat er een overlap is tussen de hoofdwaarden Hedonisme en Iets Bereiken, omdat beide gericht zijn op het centraal stellen van het eigen individu. Dit centraal stellen van het individu is echter tegengesteld aan de visie die in waarde Traditie wordt gepromoot. Op grond hiervan is de hoofdwaarde Iets Bereiken extra toegevoegd onder de dimensie Materialisme. Schwarz (1995) heeft tevens aangetoond dat Religiositeit positief correleert met Sociaalheid. De basiswaarde Sociaalheid wordt daarom toegevoegd onder de dimensie Betrokkenheid.

De wijzigingen in het model van Schwarz (1992) leiden tot de onderstaande figuur. In dit figuur is het de vraag of Respect en Veiligheid nog wel in hetzelfde vlak geplaatst moeten worden en of Hoop wel op de juiste plaats staat in het model. Schwarz (1992) heeft middels onderzoek echter het eerdere model opgesteld met behulp van een onderzoek waaruit bleek dat het figuur in de oorspronkelijke versie precies de tegengestelde waarden aan gaf. Nu is een dergelijk onderzoek echter geen doel van deze scriptie en kunnen de gewijzigde waarden slechts op een zo inzichtelijk mogelijke wijze tussen andere waarden geplaatst worden. Respect en Gezondheid waren beide aspecten van Veiligheid en worden daarom in hetzelfde vlak geplaatst. De tweede analyse zal qua indeling van waarden tevens enigszins verschillende van de eerdere toewijzingen van waarden, omdat de analyse door andere onderzoekers is bekritiseerd. Aan de hand van deze kritiek worden er in de analyse daarom ook wijzigingen opgenomen.

Gewijzigde structuur van relaties tussen de verschillende waardetypen

1 = Slimkoptiener

2 = Leef positief saam met MIV en VIGS

3 = No matter where you live, you need to know about HIV and Aids

4 = Prevention, Protection, Passion

5 = Teenagers and HIV/Aids

1. Volwassen worden

- Puberteit kan 'n mens se kop regtig deurmekaar maak – so baie dinge gebeur in zo'n klein rukkie. Jou liggaam en emosies verander, jou verstand ontwikkel. Daar gebeur nou baie dinge binne en buite jou liggaam ... jyj moet besluite neem ... wat de rest van jouw lewe beïnvloed ... soms sal dit lyk of die lewe te ingewikkeld is en dat jy nie al die veranderinge kan baasraak nie. (*gezonderheid - / hedonisme -*) (1)
- Jong mense...word met 'n lang lys 'bedreigings' gekonfronteer, soos die gevaar van verkrachting, seksuele teistering en mishandeling en dwelm- en alcoholmisbruik. SOI's en MIV/VIGS is nare werklikhede wat ouers en jong mense nie kan bekostig om te ignoreer nie (*gezonderheid -*) (1)
- Verantwoordelike, om self te besluit, om 'nee te sê', is nou onvermijdelijk deel van jou lewe (*onafhanklikeheid +*) (1)
- Wat staan jou te doen? Opgee? (*iets bereik -*) (1)
- Baie jongmense dink niet behoorlik na voordat hulle seks het nie (*onafhanklikeheid -*) (2)
- Do you often find that:
  - Your feelings change all the time – up one minute down to the next? (*gezonderheid*)
  - You worry about appearance, being too fat or too short? (*gezonderheid -*)
  - Your parent and teachers do not understand you? (*hedonisme - / acceptasie -*)
  - You cannot stop thinking of a member of the opposite sex? (*stimulasie +*)Congratulations! These physical, emotional and social changes affecting your life mean you are on your way becoming an independent adult with an exciting life ahead of you (*onafhanklikeheid + / stimulasie +*) (5)
- It is important for teenagers to make choices that are best for them and their future. This definitely includes the right to say 'NO' to sex, drugs and alcohol. (*onafhanklikeheid +*) (5)
- It is also important to know how to cope with the demands made by boyfriends or girlfriends or friend in general. It is important to say 'NO' when you don't want to do something, such as have sex without a condom (*onafhanklikeheid +*) (5)

2. Redeneer voor seks

- Hoekom doen ek dit? Doen ek dit net om te bewys ek is 'groot' (*onafhanklikeheid -*) (1)
- Voel ek onder druk geplaas om seks te beoefen? (*onafhanklikeheid -*) (1)
- Is ek eerlike met myself? Probeer ek hierdie verhouding belangriker laat lyk as wat dit regtig is (*hedonisme*) (1)
- 'Almal doen dit'. Beteken dit ek moet dit ook doen? (*onafhanklikeheid*) (1)

3. Man/Vrouw-verhoudings

- Vra jouself hierdie vrae. Hulle kan jou help om oor seks te besluit: Hoe voel ek oor my ou/meisie? Respekteer (*sosialeheid*) en vertrou (*acceptasie*) ek hom/haar? (1)
- Vra jouself hierdie vrae. Hulle kan jou help om oor seks te besluit: Hoekom doen ek dit? Is dit om my ou/meisie te plesier? (*sosialeheid + / onafhanklikeheid -*) (1)
- Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen - Deur vroue te respekteer (*sosialeheid + / magt*), en ook hul reg om 'nee' te sê vir seks (*onafhanklikeheid*) (2)
- In baie gemeenskappe voel vroue hulle het nie beheer oor hulle sekslewe nie. Hulle moet doen wat hulle seksmaats vir hulle sê om te doen. (*magt - / onafhanklikeheid -*) (2)
- Television, magazines and films are constantly showing girls how to be eternally glamorous, slim, affectionate and sexy. Boys are supposed to be macho, hunky and without feelings (*magt*). Part of being 'masculine' often seems to be not chasing after a lot of girls, but also having sex with as many girls as possible. (*magt/stimulasie*). Often boys feel they don't want to have sex with a girl, but are scared of what she or their friends will think about them if they opt out. (*acceptasie - / magt -*) (5)

- As a girl, it obviously gives you a very nice feeling to have a member of the opposite sex crazy about you (*macht +*) It is important to be a person in one's own right, to be proud of one's body and achievements, and to know what one is going to do both now and in the future (*hedonisme +*) (5)
- Now, however, many people are re-examining their options (*onafhankeljkheid*). Many women see different lives for themselves apart from marriage and children. (*iets bereiken*). Men... some feel they do not want to get married at all. Whilst others feel that they would like to wait a while. (*iets bereiken*) (5)

4. Seksuele onthouding

- Party mense besluit om morele redes om nie seks te hê nie. Hulle glo dat seks voor die huwelijk verkeerd is (*religiositeit*) (1)
- Daar is wel baie goeie soorte voorbehoedsmiddels, maar wanneer 'n mens besluit om nie seks te hê nie, is jy 100% beveilig teen swangerskap! (*gezondheid*) (1)
- Making love with a special partner can be a beautiful experience (*hedonisme +*) (4)
- ... no-one is saying "Don't have sex!" (*onafhankeljkheid +*) (4)
- Healthy relationships are not just about sex either: there are other ways of expressing love and companionship. (*religiositeit +*) (4)
- Boys and girls can now be friends with the opposite sex without having to feel that contact between them has to include some sort of sexual activity (*religiositeit +*); (5)
-
- Not having sex at all is safest (*gezondheid + / religiositeit*); (5)
- It only means that sex does not have to be part of all relationships between men and women. (*religiositeit*) (5)
- Not having sex is always the best possible choice to make (*gezondheid + / religiositeit*)
- In many societies sex before marriage is not approved of (*religiositeit*). Often it is also against people's religious beliefs or traditional values to have sex outside of marriages (*religiositeit*); (5)
- ... sex before marriage. This was an almost revolutionary change from what had gone before (*hedonisme + / religiositeit -*) (5)
- When deciding whether to have sex before marriage, one has to look not only at the consequences such a decision will have for your life now (*gezondheid*), but also for your future (*hedonisme*) (5)

5. Getrouwheid

- Ander voel dat seks net thuishoort in 'n verhouding waar mense hulle net aan een seksmaat toewy, en hulle wil eers seker maak dat hulle maat net aan hulle toegewys sal wees (*religiositeit*) (1)
- Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen: (*universalisme +*) Deur jou hele lewe lank net een seksmaat te hê (*religiositeit*) (2)
- Baie mense glo nog steeds dat jy net 'n regte man is as jy baie seksmaat het. Dit is nie waar nie. (*religiositeit*) (2)
- The following behaviours are risky - Having unprotected sex with more than one sexual partner (*gezondheid -*) (4)
- The following behaviours are risky - Having unprotected sex with someone who has had several sexual partners (*gezondheid -*) (4)
- Long lasting relations are about respect (*sociaalheid + / acceptatie +*), commitment (*religiositeit +*), ... friendship and support (*sociaalheid + / acceptatie +*) (4);
- Two people who are infected and who are in a mutually faithful relationship can be involved in any sexual act together without the risk of infection (*religiositeit + / gezondheid +*) (4)
- Sex with one uninfected faithful, lifelong partner of course, always remains the best option (*religiositeit +*) (5)

6. Steun kry van ander

- Wat beteken dit as my toets positief is? Kry iemand wat jou sal help om jou gevoelens te hanteer. (*gezondheid +*) (2)
- Jy moet jou lewe met familie en vriende deel (*acceptatie +*) (2)
- Daarom is dit belangrik om te praat met iemand wat jou kan ondersteun. (*acceptatie +*) (2)

- Jy het die reg om vir die persoon te vra om niet vir enigiemand anders te vertel nie (*acceptatie*) (2)
  - Met wie kan ek praat?
    - Jou vriend of vriendin sal jou ondersteun as die toets positief is. (*acceptatie +*)
    - Die berader sal verstaan en jou help om jou gevoelens te hanteer (*acceptatie +*)
    - Sommige predikante is ook goeie beraders. Jou predikant sal jou heel moontlik kan help deur vir jou te bid (*religiositeit + / hoop +*)
    - Tradisionele genesers ... verstaan jou kultuur en jou geloof (*religiositeit + / acceptatie +*) (2)
  - Jy sal dalk beter voel sodra jy vir iemand vertel het dat jy MIV positief is (*gezondheid +*) (2)
  - Ons kan mekaar almal bystaan deur mekaar te help om die siekte te hanteer en positief daarmee saam te lewe. 'n Persoon met MIV en VIGS sal gesonder bly as daar iemand is wat hulle bystaan (*sociaalheid +*) (2)
  - Als jy weet 'n persoon is MIV positief, moenie vir enigiemand anders vertel nie. Dit is verkeerd om almal daarvan te vertel. (*sociaalheid +*)
  - Moedig die persoon wat MIV positief is aan om aktief sy of haar lewe te leef. Wees eerlik oor jou gevoelens met die persoon vir wie jy versorg. (*sociaalheid +*) Sien na jou eie behoeftes om (*hedonisme +*) (2)
  - Bring tyd by die siek persoon deur. Moedig familie en vriende aan om dieselfde te doen. Om positiewe stories, musiek en grappies te deel, sal die persoon laat voel jy het hom of haar lief. Dit sal hulle help om beter te word. (*sociaalheid +*) (2)
  - Selfs al is jy MIV positief, kan jy hoop hê. (hoop +) Dit is makliker wanner jy weet mense is lief vir jou en hulle aanvaar jou soos jy is. (*acceptatie*) Die meeste mense sal jou ervaar (*acceptatie +*) (2)
Om positief met MIV en VIGS saam te lewe, beteken: Jy moet oor jou probleme praat (*gezondheid*)
  - How can I help and support someone who has Aids? The needs of a friend, family member or colleague at work who has HIV or Aids are going to be similar to those of other people with potentially life-threatening illnesses such as cancer or heart disease. They need to be shown love, understanding and support; you need to be non-judgemental and respect confidentiality (*sociaalheid +*) (3)
  - You may come into contact with people infected or affected by HIV/Aids in many areas .... Having to deal with the illness can be very difficult and giving support and acceptance can really help to make a difference (*sociaalheid +*) (4)
  - Once again, it is important to discuss the advantages of sex before marriage with friends and understanding adults, rather than just doing what everybody else seems to do (*onafhankelikhed +*) (5)
  - You may feel your parents, or other adult family members such as aunts and uncles, are not in touch with modern life and unable to understand you. Because of this apparent gap, you may find it difficult to talk to adults. What may seem like unwillingness on the part of grown-ups to discuss sexual matters, may only be discomfort. (*religiositeit +*) It may be useful to try and help your parents become more comfortable with sex if you approach them. (*sociaalheid +*) (5)
  - It is also important to be able to talk freely about sex, not only to your friends, but also to your parents ... (*acceptatie*) (5)
7. Verantwoordelikhed
- 'n Ander goeie rede om nie seks te hê nie, is om te voorkom dat die meisie swanger raak (*sociaalheid + / hedonisme*) (1)
  - Jy moet ook... ja, jy het reg geraai... JOU SEKSMAAT VERTEL (*sociaalheid +*) (1)
  - Ons kan almal help om te keer dat MIV versprei deur die volgende dinge te doen: Deur andere te leer van die gevare van onbeskermd seks (*sociaalheid +*) (2)
  - Hoekom is dit belangrik om vir die MIV toets te gaan? Jy moet ook weet sodat jy kan sorg dat ander mense nie MIV positief word nie (*sociaalheid +*) (2)
  - It is important to talk to children about HIV and Aids. Children who are infected with HIV or who have Aids need love, support and a normal life. (*sociaalheid +*) (3)
8. Aids als probleem van iedereen
- Jy sien, NIEMAND IS VEILIG NIE. (Skrikwekkend. Nê?) (*hedonisme - /gezondheid -*) (1)

- Ons lewe almal met MIV en VIGS saam. Sommige van ons is MIV positief. Baie mense ken iemand wat besmet is met die MIV virus. Sommige het 'n vriend of ouer verloor as gevolg van MIV en VIGS. (*universalisme*) (2)
- Jy hoef nie skaam te voel nie. Enigiemand kan MIV en VIGS kry. (*universalisme + / acceptatie +*) (2)
- Selfs al is ons self nie besmet nie, leef ons almal met MIV en VIGS saam (*universalisme +*) (2)
- Also, contrary to what some people believe, anyone can be infected regardless of race, religion or sexual orientation (*universalisme -*) (3)
- HIV and Aids are today's' and tomorrows' problems (*universalisme -*) (3)
- Since few people know if they or their partners are infected, it is better to regard all new sexual partners as positive (*gezondheid*) (4)

9. Gevolgen van seks

- Wanneer 'n mens in 'n seksuele verhouding met iemand is, stel jy jousef emosioneel baie bloot aan daardie persoon (*gezondheid -*) (1)
- Dis nie snaaks om so jonk te wees en boonop swanger nie. Ek weet nie hoe ek met die baba sal kan regkom nie. (*hedonisme -*) Dit voel asof ek 'n groot gedeelte van my lewe mis gaan loop (*iets bereiken - / hedonisme -*) (1)
- Onthoud, as jy belsuit dat jy gereed is vir seks, dan moet jy ook die gevolge en verantwoordelikhede kan dra wat daarmee gepaard gaan. (*hedonisme*) (1)
- ... maar partykeer is daar geen teken dat 'n persoon besmet is nie. Tog kan die persoon dit nog oorda AAN JOU! (*gezondheid -*) (1)
- SOI's kan van een persoon na 'n ander oorgedra word deur vaginale, orale, of anale seks – so, DAAR IS OOK NIE 'N UITWEG NIE. (*gezondheid -*) (1)

10. Gevolgen van een Aids-toets

- Hoekom is dit belangrijk om vir die MIV toets te gaan? Jy moet weer sodat jy jou gezondheid kan beskerm. Dan kan jy vir langer gesond bly. (*gezondheid +*) (2)
- Wat beteken dit as my toets positief is? Jy sal dalk bang en geschok voel. Jy sal dalk nie glo wat jy hoor nie. (*hedonisme -*). Probeer om niet baie bang te word nie (*gezondheid + / hoop +*) (2)
- Dit is hoe hoe jy dalk sal voel wanneer jy uitvind dat jy MIV positief is: geskok, kwaad, bang, skuldig. (*hedonisme - / gezondheid -*) (2)
- Hoekom is dit belangrijk om vir die MIV toets te gaan? ... beteken jy neem verantwoordelikheid vir jousef (*onafhankeljkheid +*) (2)
- Knowing you have HIV can change your life. An HIV positive diagnosis can be extremely stressful and traumatic (*hedonisme - / gezondheid -*) (3)
- Each person needs to think carefully why they want to have an HIV test. They need to consider how it will affect them if they have the test and are found to have HIV. They also need to consider how it will affect them if they don't have the test and are left uncertain about whether or not they have HIV (*gezondheid*). (3)

11. Gevolgen van Aids

- Baie mense wat die MIV virus het, praat nie openlik daarvoor nie. Dit is omdat die gemeenskap steeds MIV positiewe mense daarvoor blameer dat hulle die infeksie het. (*acceptatie -*) (2)
- Om positief met MIV en VIGS saam te lewe, beteken: Jy moet met hoop lewe (*hoop +*) (2)
- Jy hoef nie vir almal te vertel dat jy MIV positief is nie (*onafhankeljkheid +*) (2)
- Sorg en bystand vir mense wat MIV positief is: As jy voel jy kan nie meer dinge hanteer nie, moenie bang wees om dit te sê nie (*acceptie*) (2)
- The fact is, that many people with HIV infection, although they may be physically fit and healthy, find it difficult and stressful at work. Not only do people with HIV have to live with the knowledge that they have a life-threatening illness, they also have to cope with uncertainty: not knowing how soon or how severely they may become ill. This is often compounded by the fear, real or imagined, that others will treat them with hostility or lack of understanding (*acceptatie -*) (3)
- Families and partners of people with HIV/Aids also come up against misunderstanding and discrimination both at work, and in their social lives (*acceptatie -*) (3)
- People with HIV and Aids may also need the reassurance that, if they share their worries and fears about what may happen to them, they will not be met with hostility and rejection. (*sociaalheid +*) (3)

12. Sterfte

- Dit is moeilik om oor die dood te praat (*hoop*) (2)
- Een manier om positief te lewe, is om aan die toekomst te dink terwyl jy nog sterk is (*hoop +*) (2)
- Accepting that one is dying is never easy (*hoop*) (5)

13. Informatie

- Waarom versprei MIV en Vigs nog steeds? Hoofsaaklik uit respek, het sommige godsdienste en kulture sterk reëls wat sê dat mens nie oor seks mag praat nie. Dit beteken dat baie ouer mense nog steeds skaam om openlik oor seks te praat (*religiositeit -*) (2)
- It is just that AIDS has become such a real and scary consequence of sex that knowing about the disease and how to protect yourself, should you ever, is important (*gezondheid + / onafhankeljkheid*) (4)
- It is often said that knowledge gives power. (*macht*). This is undoubtedly true when it comes to AIDS. Knowing how you can get or prevent AIDS, can undoubtedly save your life (*gezondheid +*) (5)
- The more information you have, the less likely you are to find yourself in a situation where you discover you are infected with HIV/Aids... (*onafhankeljkheid + / gezondheid +*) (5)
- Always ensure you make the decisions that will give you the best chance of a happy life (*hedonisme+*) (5)

Bijlage 5

Het corpus waarop de brochureanalyse heeft plaatsgevonden:

1. Slimkoptiener;
2. Leef positief saam met MIV en VIGS;
3. No matter where you live, you need to know about HIV en Aids;
4. Prevention, Protection, Passion;
5. Teenagers and HIV / Aids.